elkiöszton

evangélikus lelkészi szakfolyóirat

LIII. ÉVFOLYAM 9. SZÁM 1978. SZEPTEMBER

TARTALOMJEGYZÉK

CSENDBEN ISTEN ELŐTT

A lelkész szolgálata a fejlett szocialista társadalomban (Dr. Koren Emil) — — — — — — — — — — — — 513

TISZTELETBELI DOKTORAINK

Dr. Ján Michalko — — — — — — — — — — — — 516
Palotay Sándor — — — — — — — — — — — — 518
Kapcsolataink a múlt örökségén alapulnak (Dr. Palotay Sándor) 521
Dr. Prőhle Károly életrajza — — — — — — — — — 524
A teológia mint bizonyságtétel (D. Dr. Prőhle Károly) — — 525
Szedressy Pál önéletrajza — — — — — — — — — — 528
Istentiszteleti reform a Romániai Zsinatpresbiteri Evangélikus Egyházban (Dr. Szedressy Pál) —— — — — — — — — 529

FÓRUM

Javaslat az új Konfirmációi Káté megírásához (Ferenczy Zoltán) 540

KÖNYVSZEMLE

Melius Péter ifjúsága — Botta István könyve (Magassy Sándor) 543

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Erős vár a mi Istenünk — Reformációi sorozat — — — — 547
Istenbe vetjük bizodalmunkat, mert az élő Isten oltalma és erőssége népének (Magyar László) — — — — — — — 547
Isten jelenléte a történelemben népét felszabadítja félelem nélküli hitre és szolgáló szeretetre (Csizmazia Sándor) — — — 549
Isten jelenlétével megörvendeztet és meggazdagít (Dr. Nagy István) — — — — — — — — — — — — — — 551
A történelem Ura minden ember üdvösségét munkálja (Abaffy Gyula) — — — — — — — — — — — — — — 553
Isten Jézus Krisztusban békélt meg a világgal és a világot a békesség állapotába hozta (Bánfi Béla) — — — — — 556
Az Isten előtt elcsendesedett ember (Detre János) — — — 558
Isten velünk van! (Mekis Ádám) — — — — — — — — 561
Szentháromság után 21. vasárnap (Dóka Zoltán) — — — — 563
Szentháromság után 22. vasárnap (Bárány Gyula) — — — 566
Reformáció ünnepe (Dr. Hafenscher Károly) — — — — — 568
Szentháromság után 23. vasárnap (Szirmai Zoltán) — — — 572
Szentháromság után 24. vasárnap (Dr. Cserháti Sándor) — — 575

LELKIPÁSZTOR
Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Nagy István
A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 25,— forint, fél évre 150,— forint, egy évre 300,— forint
Csekkszámla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 516—220507
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 1038 Budapest VIII., Puskin u. 12.
Telefon: 142-074
Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya
78.2521/2-09 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre vezérigazgató
Indexszám: 26 451
ISSN 0133—2821

Csendben Isten előtt

A lelkész szolgálata a fejlett szocialista társadalomban

1. Lelkészi karunk jelentős részével együtt én is ahhoz a generációhoz tartozom, amely nemcsak az utóbbi egy-két évtized nagyon jelentős társadalmi formálódását és haladó eredményeit élte át, de amelynek idegszálaiban még benne rezeg a döntő átalakulás, megelőző éveivel és meghatározó külső-belső küzdelmeivel együtt. Ezért amikor a lelkész szolgálatáról szólok a fejlett szocialista társadalomban, számomra nem közömbös, hogy *honnan* és *hogyan* érkeztünk eddig.

Az én generációm már aktív lelkészi szolgálatot végzett a háború előtt is. Megéltük *azt* a társadalmat, minden sajátosságával, félfeudál jelenségeivel, ádáz felekezeti villongásaival, amelyek voltaképpen egy mélyebben rejlő erjedést lepleztek. A háború jöttével mint a nedves köd szívódott belénk a német fasiszta propaganda légkörszennyező anyaga, s a felszabadulás után a külső romeltakarításnál huzamosabb és szívósabb feladatot jelentett a szennyezett tudat romeltakarítása. Az új társadalom s az egyház viszonyánál huzamos feszültséget jelentett az a gócosodott és súlypontosított tétel, miszerint lévén a marxizmus—leninizmus ateista életszemléletű, következésképp nem is lehetséges egyház és marxista—leninista társadalom között kiegyensúlyozódás — s ezt a szemléletet jelentősen meglovagolták a régi tudat konzerválói.

Az ideológiai különbözőség ma sem enyhült, de az egyre szélesebben kibontakozó élet, a feladatok sokrétűsége, a különbözőségek ellenére is megvalósuló békés egymásra utaltság felelőssége világosan vezetett ahhoz a szövetségi politikához, amelyben ma élünk.

Jó itt élni. A mi nemzedékünk tudja, hogy ezt az egyszerű, banálisnak tűnő megállapítást és vallomást mennyi harc, feszültség, kudarcok és reménységek, felismerések, káros kötődések leküzdése stb. előzte meg. Határkövei ennek a folyamatnak: egy baráti papi közösség eszmélkedő és tervezgető beszélgetése Budán, amikor még német harckocsik zörögtek Budapest utcáin, de már körül voltunk kerítve, a Nyílt levél, az Egyezmény megkötése, „Egyház akarunk lenni a szocializmusban" (Káldy Zoltán), a diakónia-teológia kibontakozása, az E. T. Ünnepélyes Nyilatkozata.

2. Jó itt élni. Így érkeztünk el s így mélyültünk el abban, amit szövetségi politikának mond kormányunk, s amelynek a mi számunkra a Hazafias Népfront a kerete, amely egész népünket magában foglaló tömegmozgalom, s amelynek tágra nyitott kapuján nekünk is belépőnk van. Külön szép tanulmány volna áttekinteni, hogy a Hazafias Népfront kongresszusai — immár a hatodikon vagyunk túl — hogyan építették egyre tovább a szövetségi politikát az egyházakkal való kapcsolatban is. Tisztségviselői között minden fórumon arányszámunkat meghaladó módon vannak jelen lelkészeink, legmagasabb fokon egyházunk vezetői. Lelkészi karunk egynegyede, nyolcvan lelkészünk a Hazafias Népfront különböző szerveibe, bizottságaiba beválasztott aktíva. A „sorkatona" még több közöttünk. És nincsen lelkészünk, akire ne tartana számot a Hazafias

Népfront, és ne volna érintett a legkülönbözőbb összetételekben számunkra rendezett alkalmakon.

Híveink többsége — így vagy úgy — a szocializmus építésében elfoglalt ember, s mi sem drukkoló nézőként veszünk részt abban a versenyben, ami lent folyik az arénában, hanem magunk is versenyzői, együttfutói vagyunk ennek a törekvésnek.

Hogyan áll helyt a lelkész ebben az együttfutásban?

Mindenekelőtt úgy, hogy őszintén, teljes szívvel és hittel lelkész. Enerváltan, szkeptikusan, kiábrándultan, belefáradtan, cinikusan végzett lelkészi munkával nem lehet helyt állni a szövetségi politikában. Aki így áll hozzá lelkészi szolgálatához a szocializmus területén, az kihagyott néhány ütemet teológiai eszmélkedésünk ritmusából, és disszonánssá válik abban a felismerésben, hogy „egyház akarunk lenni a szocializmusban", Önmaga torzképévé válik. De kihagyott néhány ütemet híveinek gondozásában is. Kádár János a szocializmus építése területén mozogva mondotta, hogy „azt hiszem... hogy hazánkban nem kevés a hivő ember. Amikor egyetemes összefogásról és szocialista szervezeti egységről beszélünk, rájuk is gondolunk: mindnyájunknak össze kell tartanunk." Ezek a hivő emberek, ha lelkészeiktől hűtlen és „hitetlen" szolgálatot látnak, nem hitükben fognak csalódni, csak lelkészükben, aki nem áll együttes ritmusban azzal a folyamattal, amiben ők immár kiegyensúlyozott ütemben haladnak, a szocializmus építésének és a hitbéli életnek jól összetartó menetében.

Az együttfutásnak elsőrendű területe sajátos munkahelyünk: a szószék. A mi szolgálatunkban a szövetségi politika, az együttküzdés segítője az igazán tiszta, vagyis Bibliahű, textushű igehirdetés. A tiszta igehirdetés nem azonos a „steril" igehirdetéssel. Hanem azzal azonos, amelyik tisztán ismerte fel, a Szentírás közepében azt a Jézus Krisztust, aki Diakonosz. Főpap, próféta, király voltában egyaránt Diakonosz. Úr voltában is Diakonosz. Megváltó voltában különösen az. Minél inkább róla szólunk, annál tisztább az igehirdetésünk. Ha ez a szolgálatunk, a szószéki, közel vezette a templomos gyülekezetet hozzá, úgy vele békességre jutott, neki engedelmes, hitben erősödő s az ebből fakadó jószolgálatra izmosodó hívek fognak kilépni a templomkapun, akik a tisztultabb élet, egymásra tekintő szeretet, hűséges helytállás belső lüktetésével fogják vallani, hogy jó itt élni, s fogják felelősen érezni, hogy helyükön vannak ott, ahol munkálkodnak.

Ez a bibliai felismerés kapcsol össze minket mindazzal, amivel egyidejűleg a Hazafias Népfront tág hivogatása is eljegyez: társadalmunk feladataival való foglalkozás, a jobb élet építése, az egészséges és segítő belső kritika, a gondok együttes hordozása. Ugyanakkor ez a bibliai felismerés helyezi szívünkre a világ nagy feszültségeinek ügyét: neokolonializmus, rasszizmus, fegyverkezés, szennyeződés stb., s amikor ezek ellen hitbeli meggyőződésből küzdünk, találkozunk az ugyancsak ezek ellen küzdő társadalmi törekvésekkel, pedig ők nem teológiai eszmélkedésből döntöttek így. Nem véletlen, hogy a nyolcvan megválasztott lelkészünk legtöbbje a békebizottságokban tevékenykedik.

Ugyanígy egy fronton találjuk magunkat szocialista társadalmunkkal, amikor a becsületes munkáért, az erkölcsi tisztaságért, a családi élet megbecsüléséért, az élet védelméért küzdünk. A tízparancsolat embervédelmi üzenetét átvinni a valóságba — ez teljesértékű lelkészi szolgálat volna a fejlett szocialista társadalomban.

A leleményesség is hozzátartozik szolgálatunkhoz. Megtalálni azokat a területeket, amelyeken segíteni tudunk társadalmunk fejlődésében. Néhány ilyen leleményesen fölismert területen máris sokat segítettünk. So-

kan dolgozták fel lelkészeink közül szolgálati helyük, községük monográfiáját. Mások a helyi népi szokások feldolgozásával, etnográfiai értékű kutató és gyűjtőmunkájukkal lendítették előre társadalmunk ügyét, nem is szólva történésszé, irodalomtörténésszé nőtt lelkészeink munkájáról. Talán még tartozunk az ilyen természetű, s íróasztalfiókokban elfekvő tanulmányaink felgyűjtésével, összegezésével.

3. Közvetlenül a háború után, amikor a munkásság és parasztság, a világos látású értelmiségiekkel lefektette a társadalmi megújulás alapjait, joggal nézett gyanúval a két világháború közötti idő egyházára, s várta, hogy mi folytatódik benne, merünk-e újat kezdeni. Közelebbről: mer-e a magyar protestantizmus újra azzá lenni, ami eredetileg volt. Nehéz eszmélkedés és harc volt magunk között, de egyre többen voltak, akik bizonyítani tudtak, s hitelt szereztek arra, hogy a társadalom átértékelje gyanú táplálta szemléletét, s a kölcsönös egymásra találás megteremtette azt a rendkívül örvendetes kiegyensúlyozódást, amit Kádár János, Aczél György, Miklós Imre jól ismert megnyilatkozásai összegeztek, s ami marxisták és hivők, társadalom és egyház összefüggéseit és ideológiai engedmények vagy hitbeli feladások nélküli egymásra találását tárták fel, s a közös munkaterületeken a jó szándékú, segítő szolgálatot körvonalazták. Bennük világossá és egyértelművé válik a lelkész szolgálatának lehetősége és kötelezése a fejlett szocialista társadalomban. Hitből — tehát segítő szolgálatra.

Dr. Koren Emil

DR. JÁN MICHALKO EGYETEMES PÜSPÖK, PROFESSZOR ÉLETRAJZA

Dr. Ján Michalko, egyetemes püspök, professzor, 1912. október 16-án Vazecen, egy Tátra-aljai községben, mint istenfélő szülők fia született. Az édesapja vasúti munkás volt. Iskolai első lépéseit szülőfalujában kezdte meg. Gimnáziumi tanulmányait Liptovsky Mikuláson (Liptószentmiklóson) végezte, ahol 1933-ban kitüntetéssel érettségizett. Abban az évben beiratkozott a Teológiai Fakultásra Bratislavában, amelyet „teológiai bakalár" minőségében 1937-ben fejezett be, szintén kitüntetéssel. Tanulmányainak két szemeszterét a bázeli Teológiai Fakultáson töltötte, ahol Karl Barth tanítványa volt. Pappá avatása után mint esperességi segédlelkész Bratislavában működött, ahonnan két évi működése után, Spisská Nová Vesen (Iglón) lelkész volt 1942-ig. Itt egy új, önálló szlovák gyülekezetet alapított, amikor a német hivők az önálló német szlovákiai egyházat szervezték. 1942-től 1948-ig lelkész volt Pozdisovcen (Pazdicson), ahonnan 1948-ban Myslenicére, Bratislava mellé költözött, és az ottani gyülekezetben működött.

A gyülekezeti munka mellett a második kedvtelésének, a további teológiai tanulmányoknak szentelte magát. 1944-ben beadta disszertációját: „Az egyház és nemzet, az evangélikus teológia a huszadik században". 1946. április 26-án a sikeres szigorlati vizsgák elvégzése után, teológiai doktorrá avatták a Szlovák evangélikus Teológia Fakultáson Bratislavában. 1947. november 1-én ezen a fakultáson asszisztens, 1950. szeptember 1-től docens, és 1954. szeptember 1-től rendes professzorrá lett.

Myslenicén (Grünav) a gyülekezeti munka mellett mély teológiai tanulmányoknak szentelte magát. 1954-ben lelkész lett a Bratislava melletti Racában, a főváros külvárosában, és így kapcsolatba lépett a fakultás életével, amely a háború utáni években Csehszlovákiában a szocializmus felépítése mellett már az ő hatása alatt átélte az új teológiai nézetekért és a világháború utáni változásokért folytatott tusakodást. 1959 óta lelkész lett Bratislavában, a Szlovenszkói egyház legnagyobb gyülekezetében. Közben 1952-ben a Teológiai Fakultás dékánja lett. Ebben a tisztségben maradt egészen 1970. szeptember 16-ig, amikor egyetemes püspökké választották.

Már a fenti életrajzából nyilvánvaló, hogy dr. Ján Michalko professzor egyaránt az egyházi, valamint a teológiai kutatás talaján állt.

Életének profilja nem volna teljes irodalmi-tanulmányi működése nélkül, amely igen gazdag. Már diák kora óta, amióta minden szlovákiai evangélikus folyóiratban megjelentek cikkei, ezek egyéni növekedését látták, amely lassan fontos helyet foglalt el az egyház munkásai között. Az utolsó harminc évben — mások mellett — a két legnagyobb és legnevezetesebb egyházi folyóirat: az „Evanjelicky posol spod Tatier" és a „Cirkevné listy" (Tátra-aljai Evangélikus Küldönc, Egyházi Lapok) hasábjai százakra menő cikkeit tartalmazzák. 1951-ben megalakította a Cirkevné listy homiletikai melléklapját, a „Sluzba Slovát" (Az Ige szolgálata), amelyet azóta mint főszerkesztő vezet, és hasábjaiban gazdagon ír.

1955-ben kiadta történelmi-homiletikai művét, a „Káznové smery"-t (Prédikációk Iránya), 1966-ban sajtó alá rendezte a „Teologicky zborníkot" (Theológiai Gyűjtemények) lényeges cikkeivel, úgy, mint 1970-ben, amikor a Lutheránus Világszövetség részére Evianban publikálta a „Gesammelt in die Welt" művét, 1977-ben „Praktická exegéza" (Rendszeres Exegézis) című teológiai kompendiumát.

Dr. Ján Michalko, egyetemes püspök, professzor értelmes mértékkel, úgy is, mint teológus, úgy is, mint egyházának képviselője részt vesz a hazai és külföldi ökumenikus és békeértekezleteken. A LVSZ IV. közgyűlésén az „Istentisztelet és Lelki Élet" nevű kommissiójának elnökévé választották meg. Ezen kommissió munkájának az eredménye a jól ismert „Vergebung als Lebenshilfe" mű. 1971 óta 1977. évig a LVSZ exekutivájának tagja volt. 1959-től részt vett a Szlovenszkói Evangélikus Egyház és a Szlovák Evangélikus Teológia Fakultás képviselőjeként az Egyházak Világtanácsa számtalan tanácskozásán. Részt vett az LVSZ európai egyházi értekezleteken és sok más teológiai és békeülésen, ahol a teológiai irányt képviselte, amelynek pecsétet adott tanulmányaival és új gondolataival.

Sok teológiai munkája jelent meg külföldi folyóiratokban és periodikákban. Tagja a Wittenbergi „Predigerseminar" kurátoriumának, a Niemöller Márton alapítvány kurátoriumának, mely az NSZK-ban és az egész világon a béke igyekezetét támogatja.

Dr. Ján Michalko professzor a Keresztyén Békekonferencia megalapítójának egyike lett, amely éppen a Szlovák Evangélikus Teol. Fakultás kezdeményezése alapján 1957 októberében Modrán jött létre, ahol a Teológiai Fakultás akkor székelt. Azóta ennek a világszervezetnek élete és munkája egyaránt az ő nevével van összekötve. Ezen mozgalom Munka Választmányának sok évig tagja, és 1975-ben a Munka Választmánynak az ülésén a Keresztyén Békekonferencia alelnökévé választották meg. A Csehszlovák Szocialista Köztársaságban a Keresztyén Békekonferencia Területi Szövetségének az elnöke.

Fáradhatatlan és hangyaszorgalmú teológiai munkásságáért a jénai Friedrich Schiller Egyetem 1963. május 13-án díszdoktori oklevelet nyújtott át neki, és a Keresztyén Teológiai Akadémia Varsóban 1974. október 25-én dr. Mitzenheim Móriccal (NDK), Nikodim metropolitával (Szovjetunió) és Helmuth Hilddel, a Hessennassaui Egyházának püspökével együtt további díszdoktorátussal tüntette ki.

A Lengyel Ökumenikus Tanács küldöttsége Bratislavában tett látogatása alkalmából, ennek vezetője Bazilij, varsói metropolita, 1975 júniusában dr. Ján Michalko egyetemes püspöknek az ekuménia és béke terén szerzett érdemeiért a lengyel praroszláv egyház nevében a Szent Mária rend I. fokozatát nyújtotta át.

Dr. Ján Michalko, egyetemes püspök, professzor, nemcsak a keresztyén mozgalom aktív békemunkása. Részt vesz egyaránt a nemzetközi és csehszlovákiai békemozgalomban. A Csehszlovák Béke Választmány ülésén, amelynek állandó tagja, a megalapítás 25 éves évfordulóján, 1975. szeptember 19-én Prágában emlékérmet nyújtottak át neki sokéves és áldozatkész működéséért, melyet a nemzet közötti állandó béke és barátság elterjedése és az aktív szocialista társadalom építése érdekében fejtett ki.

Dr. Ján Michalko professzor a systematikai teológia szakon mint a „Teológia sluzby tvárou k zivotu" (Teológia Szolgálat arccal az élet felé) megalapítója és a homiletika mezején a múlt generációk prédikációs művészetének értékelése terén — irányítva az egyház igehirdetési szolgálatát — teológiai személyiséggé lett. A szolgálat és béke teológiában szélesen és átható mélységgel átdolgozta és egyesítette a Szentírásból fa-

kadó mind a két lelki fogalmat. Kihangsúlyozta egyaránt az emberek érdekében teljesített szolgálatot az az Istennel szemben, valamint az emberekkel szembeni szolgálatot az egyetlen igazi Isten Fiának, Jézus Krisztus megismerésének identitásában, aki nem azért jött, hogy Neki szolgáljanak, hanem azért, hogy Ő példájával tanítson szolgálni másoknak. Dr. Ján Michalko, prof. teológiai munkája a systematikus és rendszeres teológiában elképzelhetetlen ennek ekkleziológikus beosztása nélkül, amivel tulajdonképpen nemcsak mint az egyházközösségnek legfőbb képviselője Szlovákiában, de mint prédikátor és egyházi munkaszervező a teológia és az egyház pozitív egyesülésének profilját jelzi.

Dr. Ján Michalko, egyetemes püspök és professzor a KBK alelnöke művének legfőbb vonásai már ma nyilvánvalók. Az eljövendő évek bizonyára még kiszélesítik, elmélyítik és összekötik egész élete művét, és egy értékes organikus egységgé fűzik azt.

(Tanulmányát a Lelkipásztor következő számában ismertetjük.)

Palotay Sándor a Szabadegyházak Tanácsa elnökének életrajza

1928. szeptember 25-én Lupényban (Románia) született. Szülei korábban baptisták, később a H. N. Adventista Egyház tagjai.

Gyermek-, ill. általános iskolás évei alatt leginkább a fent jelzett két egyház gyülekezeti életbefolyása érvényesült. Tekintettel, hogy ezeket államigazgatásilag „szektaként" kezelték, apja után esetenként a róm. kat. egyház, máskor anyja után a református egyház hittanítására volt kötelezve. Végül is ezek a körülmények nem kárára, hanem hasznára váltak, hisz ez időben alakult ki, ha kezdetlegesen is és gyermek fejjel, az okumenikus gondolkodása, amely a későbbiekben is befolyásolta ez irányú magatartása kialakulását.

Erdélyi származása és Brassóban töltött iskolásévek folyamán a román nyelvű iskolában: románok, magyarok, szászok gyermekeivel együtt élve és egymást értve nemcsak magyarországi önérzete alakult ki, hanem a különböző nemzetiségek sokféleségét, kínálta, hogy a különböző érdekek és nézetek megértője, és így mások értékeinek a megbecsülése benne megalapozódjék.

A Szabadegyházak Tanácsa titkára, majd ügyvezető igazgatója, ill. elnökkénti tevékenységéhez kapcsolódik:

a) A Szabadegyházak különböző tagegyházai (baptista, H. N. Adventista, metodista) elvi szervezeti szabályzatának készítése, az Állam és Egyház közötti viszony rendezése.

b) A Pünkösdi Közösség, az Evangéliumi Közösség, két különböző irányzat megbékélése, és az Evangéliumi Pünkösdiek néven egy egyházi tevékenységének szervezetté alakulása, ill. hitbeli és szervezeti szabályzatuk elkészítése, törvényes működése.

c) A Szabadegyházak Tanácsa Lelkészképző Intézetének megszervezése, a kisegyházak lelkészi igényének munkálása, feltételeinek biztosítása.

Ehhez kapcsolódik a Református Egyház Zsinati elnökének, dr. Bartha Tibor és a Szabadegyházak Tanácsa elnöke, Palotay Sándor között létrejött „Testvéri Megállapodás" úgyszintén az Evangélikus Egyház elnök-

püspökének, dr. Káldy Zoltán és a Szabadegyházak Tanácsa elnökének „Testvéri Megállapodása", amely lehetőséget biztosít a katedracserére, ill. reális alapokat teremt ahhoz, hogy a Református és Evangélikus Teológiai Akadémiák testvéri segítséget nyújtanak a Szabadegyházak Tanácsa Lelkészképző Intézetének. Mind e mai napig elnöke úgy a Szabadegyházak Tanácsa Lelkészképző Intézet Igazgatótanácsának, és társelnöke a közös Református Akadémia Lelkészminősítő Bizottságának.

d) A Szabadegyházak Tagegyházai részére közös Nyugdíjintézet megvalósítása, amely lehetővé tette, hogy a nyugdíjkorhatárt elért személyeknek nyugdíjazásához a tagegyházak megfelelő anyagi bázist biztosítsanak. — A kezdeményezés, a megszervezés és vezetés a Szabadegyházak Tanácsa elnöke személyéhez kapcsolódik.

Palotay Sándor a Szabadegyházak Tanácsa titkári minőségében kezdettől részt vett a KBK munkájában, így az első Prága-i nagygyűlésen, majd az azt követő valamennyi jelentős alkalmon képviseli a Szabadegyházak Tanácsát.

Több mint 15 éve gondozza a Krisztusban Hivő Nazarénus Gyülekezetek országos ügyeit, akik testvéri bizalommal fogadták a Szabadegyházak Tanácsa elnökének tanácsait, és nyújtanak alkalmat több országos összejövetelükön az általános egyházi, ill. társadalmi témával való véleménycserére.

A Szabadegyházak Tanácsa elnökének közreműködéséhez kapcsolódik, hogy a Krisztusban Hivő Nazarénus Gyülekezetek kidolgozták — mint teológiai nézet — hitelvi szabályzatukat, amelyben elismerik a szocialista társadalom vívmányait, eredményeit magukénak is tekintik. Elismerik az államnak azt a jogát, hogy vívmányát fegyverrel is megvédje, maguk azonban lehetőséget kérnek arra, hogy a haza védelme iránti kötelezettségüknek ne fegyveres szolgálattal tegyenek eleget.

A fenti előzmények mellett 1977. március 16-i dátummal Szervezeti Szabályzatukat Miklós Imre államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke jóváhagyta.

Az Ökumenikus Tanács munkájában, mint annak titkára, majd később elnöke tevékenykedik.

Tagja a Magyar Bibliatanács elnökségének, és szerkesztője a Teológiai Szemlének. A Debreceni Teológiai Akadémia 1972. október 28-án tiszteletbeli tanári oklevelet adományozott:

„A külön igazgatótanács Debreceni Református Theológiai Akadémia tanári karának javaslatával egyetértve megállapította: Palotay Sándor nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az elmúlt emberöltők sok feszültsége és ellenségeskedése után a magyar történelmi egyházak, valamint a Szabadegyházak Tanácsába tömörült egyházak, illetve közösségek között testvéri jó viszony és együttműködés alakuljon ki, Isten dicsőségére népünk és az emberiség javára. A magyarországi Református Egyház vezetőségével egyetértésben buzgó fáradozásaival hozzájárult ahhoz, hogy a Szabadegyházak Tanácsának Lelkészképző Intézete a Debreceni Református Theológiai Akadémia segítségével, leendő lelkészeinek és egyházi szolgáinak nevelését eredményesebben munkálhassa.

Amikor a Magyarországi Református Egyház Debreceni Theológiai Akadémiájának és gimnáziumának külön Igazgatótanácsa minderről örömmel tesz bizonyságot, egyben a Debreceni Református Kollégium új tiszteletbeli tanárának Palotay Sándor testvérünknek mind eddigi munkásságára, mind ökumenikus együttműködésünket előbbre vivő jövőbeli szolgálataira Urunk gazdag áldását kéri."

A Szabadegyházak Tanácsa elnöke irodalmi tevékenységét elsősorban a Békehírnökben fejti ki, aki nemcsak cikkeivel, hanem mint a lap fő-

szerkesztője az egyházi hetilap egész jellegével, tartalmával és tendenciájával igyekszik szolgálni a Szabadegyházak Tanácsa tagegyházainak és a magyar protestantizmus egyházainak közös érdekeit, de ezentúl a szocializmust építő és a világ haladó erőinek érdekeit. Számos amerikai, svéd és más európai lap (pl. Christianity Today, Decision, Srenska, Jounalen) közölte tanulmányait és készítettek különböző alkalmakkor interjút, helyet adva véleményének, teológiai álláspontjának kifejtésére.

Hézagpótló munkaként készíti el a Magyarországon élő nazarénusokról szóló szociológiai felmérést és teológiai tanulmányt.

A Szabadegyházak Tanácsa területén úttörő volt az „Ezt cselekedd, és élsz" kiadvány szerkesztése és kiadása, amely a felszabadulás után első ízben igyekezett teológiailag tisztázni a kis egyházak társadalmi kérdések iránti viszonyulását.

„Másokért, mindenkiért", dr. Martin Luther King élete c. könyvet dr. Nagy Józseffel együtt adta ki.

1977-ben került kiadásra „Tévedések útján" címmel a jehovistákról szóló felmérés és tanulmány. Ebből 5000 példány a külföldön élő magyarság között is forgalmazásra került.

Számos nemzetközi és hazai ökumenikus kiemelkedő alkalmakra meghívott vendége, ill. alkotó tagja.

Az Egyházak Világtanácsa Uppsala-i nagygyűlésén, az NDK-ba látogató ökumenikus delegáció tagja, más esetekben Addis-Ababa-ban a Bibliatanács Világgyűlésén a magyarországi ökumenikus egyházakat képviseli. Ökomenikus magatartását nem az alkalmi udvariasság határozza meg, hanem teológiai megalapozottságú következetes, nyilvánosan is kifejtett nézete. Ez a magatartása mentes az elvtelen alkalmazkodástól és attól a törekvéstől, hogy a szűken értelmezett kisegyházi érdeket képviselje. Ezt tanúsítja dr. Billy Graham magyarországi látogatásának előkészítése és a program szervezése, ami a meglevő jó és hasznos ökumenikus érdekeket is szolgálta.

A nemzetközi egyházi kapcsolatait tükrözi, hogy a Szabadegyházak Tanácsa területén világviszonylatban is egyedülálló módon, hogy a Baptista Egyház Világszövetsége, a H. N. Adventista Egyház Generálkonferenciája, az Evangéliumi Pünkösdiek Világgyűlése, akárcsak az európai szervezetei és a többi tagegyházak nemzetközi reprezentánsai az utóbbi 15 évben tartott valamennyi világ- és európai konferenciára meghívták. Számos esetben nyújtottak fórumot előadás tartására, véleményének kifejtésére.

A fentiek előzményéből fakad, hogy az Amerikai Baptista Szövetség felkérte Palotay Sándort, hogy mint a Szabadegyházak elnöke gondozza a kinti lelkészhiány problémájának megoldását. Ennek alapján jött létre, hogy ma Canadában és az USA-ban folyamatosan, jelenleg 3—4 lelkész végez szolgálatot, az ott élő magyarság körében.

Tagja a Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága elnökségének, az Országos Béketanács elnökségének, a Magyarok Világszövetsége elnökségének, az Ökumenikus Tanács alelnöke.

Társadalmi tevékenységéért az alábbi állami kitüntetéseket kapta: Békéért aranykitüntetése (1963), Munka Érdemrend aranyfokozata (1968), Magyar Népköztársaság Zászlórendje (1973).

Kapcsolataink a múlt örökségén alapulnak

Főtisztelendő Püspök Urak!

Igen tisztelt Ünnepi Akadémiai Kar!

S engedjék meg, hogy úgy köszöntsem, mint ahogy közöttünk, kis egyházak között illik és szokás,

Kedves Testvérek az Úr Jézus Krisztusban.

Igaz tisztelettel és őszinte megbecsüléssel tartom számon azt a nagy történelmi fordulatot, amelyet magyar hazánk életében a felszabadulás hozott. E történelmi forduló során dőltek le a múlt rendszer válaszfalai, amelyek elválasztották a különböző protestáns egyházakat, így az Evangélikus Egyházat is a Szabadegyházak Tanácsa Tagegyházaitól. Ez a változás elengedhetetlenül hozzájárult ahhoz, hogy a mai napon itt állhatok, ezen a tisztelt helyen, mint a Szabadegyházak Tanácsa elnöke, azzal a meggyőződéssel, hogy ez a megtiszteltetés nemcsak nekem szól, hanem tágabb értelemben népemnek, a Szabadegyházak Tanácsa Tagegyházainak is. Hálásak vagyunk a Mindenható Istennek azért az örvendetes történelmi változásért, amely lehetővé tette a mai nap eseményét.

Igaz az a tény is, hogy a felszabadulás előtti időben közigazgatási elnyomatottságunk idején nemcsak sérelmeket hordoztunk egyik, vagy másik történelmi egyház iránt, hanem számos alkalommal kaptunk kiemelkedő protestáns egyházi személyektől hathatós segítséget.

Az Evangélikus Egyház kiemelkedő, hitben szilárd és nagyrabecsült személyei vállalták, hogy a fasizmus korában üldözött és betiltott tagegyházainknak templomaikban és imaházaikban összejöveteli helyiséget adjanak, és istentiszteleteiknek jogi keretet biztosítsanak.

Mindezek mellett és mindezekkel együtt különösen örvendetesnek tartjuk azt is, hogy megszűnt a közigazgatásban és egyre inkább láthatóan a közgondolkodásban is, az a szégyenteljes és sérelmes megkülönböztetés, ami megosztotta a magyar protestántizmusba tartozó egyházakat.

Engedjék meg azt is, hogy a protestáns egyházak fogalmába a Szabadegyházak Tanácsa tagegyházait beleértsem. Meggyőződésem az, mint a Szabadegyházak tagegyházainak több mint másfél évtizede vezető képviselőjének, hogy ehhez a történelmi változáshoz nagymértékben hozzájárul az ökumenizmus teológiailag is pontosított és világos értelmezése. Nevezetesen, ez azt hozta, hogy egymást szeretve, becsülve képesek lettünk egymásért élni, együtt szolgálni, bizonyságot tenni közösen Krisztusról, és vállalni azt a társadalmi felelősséget, amely reánk hárul népünk életének szebbé és jobbá tétele érdekében.

Mindezek nélkül lehetetlen és érthetetlen lenne ez a mai nap, amikor a Szabadegyházak Tanácsa elnökét az Evangélikus Egyház és annak tisztelt Doktori Kara abban a megbecsülésben részesíti, hogy tagjai közé fogadja. — Az ökumenizmusról és az ökumenikus gondolkodásról nem kívánok bővebben szólni, hiszen abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy az Evangélikus Teológián ez irányú vizsgálódásaim gyümölcsét kifejthettem. Az Evangélikus Teológiai Akadémia megtisztelő döntését nem csupán Isten kegyelméből végzett eddigi szolgálatom eredményének tekintem, hanem a további közös szolgálatra elkötelezettségnek is.

A Szabadegyházak Tanácsa Tagegyházai — és ez az én teológiai hitvallásom is — miszerint mindig hirdettük és vallottuk, hogy a reformáció örök, nekünk pedig továbbhordozóinak kell lennünk, az örök refor-

máció folytatóinak, amely a változó időben magában hordozza az egyház egyetlen Urának, Jézus Krisztusnak új utakra vezérlő akaratát.

Mindenekelőtt és mindenek felett Isten iránti hálámról teszek tanúságot, aki életemnek minden eseményében, eredményeiben és kudarcaiban, jóban és rosszban egyaránt, tapasztaltatta velem, hogy Ő az Ura életemnek. Meggyőződéssel vallom és nyíltan hirdetem, hogy Ő a mi Atyánk, és személyválogatás nélkül szeret minden embert, azért adta váltságul egyszülött Fiát, a mi Urunk, Jézus Krisztust, hogy a bűnbeesett embert ismét gyermekévé fogadhassa, Krisztus szabadítása által fiaivá tegye. Ezért bízom én is Őbenne úgy, mint személyes Megváltómban.

Tudatosan vállalom, amit az Evangélikus Egyház egyik reformátori hitvallási irata (a Formula Concordiae) így fogalmazott meg: „Hisszük, hogy az egyetlen szabály és zsinórmérték, *amely szerint* minden tanítást, valamint minden tanítót meg kell ítélni és méltatni, nem más, mint az Ó- és Újszövetség." Az 1Kor 2,1—2 verse ezt mondja: „Én is, amikor megérkeztem hozzátok. Testvéreim, nem úgy érkeztem, mint aki ékesszólás, vagy bölcsesség fölényével hirdeti néktek az Isten bizonyságtételét. Mert úgy határoztam, hogy nem tudok közöttetek másról, csak Jézus Krisztusról, Róla is, mint a megfeszítettről."

Nem akarok sem hitető, sem bölcselkedő beszédre vállalkozni sem most, sem pedig a jövőben. Mindössze a teljes mértékkel vallott szentírási szöveghez, amelyet Pál apostoltól idéztem, hadd tegyem hozzá meggyőződésemet. Pál apostol tudatosan és példamutatóan *tudott és akart lenni és megmaradni a római impérium állampolgárának.* Ez nem jelentett számára sem hitében, sem emberi magatartásában vagy állampolgári minőségében semmiféle konfliktust. Ez számomra azt jelenti, hogy hitbeli meggyőződésem nem elvont tézisek és spekulációk sora, hanem az élet etikája, a napi élet ügyvitele, amelyik csak az ige szavaival fejezhető ki, Jakab levele második rész 18. versével a következőképpen: „Mutasd meg nékem a Te hitedet a Te cselekedeteidből, és én meg fogom néked mutatni az én cselekedeteimből az én hitemet." Éppen ezért vallom azt, amit dr. Nagy Gyula professzor úr szociáletikai kézikönyvében így fogylmazott meg: „Az egyháznak és teológiájának ezért csak az lehet a feladata, hogy fokozza szolgálatát a közösségi életviszonyok egész területén: a személyes keresztyéni élet kérdései mellett a legnagyobb figyelemmel forduljon a szociáletika problémái felé."

Ez szabadított fel bennünket — engem is — erre a szolgálatra, amelyet Főtisztelendő dr. Káldy Zoltán püspök úr többször kifejtett, hogy az egyén a szocialista társadalomban csak a diakónia „ötödik útját" vállalhatja, mert Isten iránt válna hűtlenné, ha a maga gettójába vonulna, figyelmen kívül hagyva a hitnek azt a megmutatását, amely az egyházon belül és az egyházon kívül élő emberek kapcsolatában fejeződik ki. Ezért számomra a Krisztussal való megfeszíttetés az önmagam életének megfeszítését jelenti a másik emberért. Jézus hívása az új életre és a szolgálatra is kötelez.

A Jézus Krisztus egyházához való tartozást nem tudtam, és nem tudom sohasem egyszerű adminisztrációs ügynek tekinteni, hanem vallom, hogy mindazok, akik az egyháznak, a Krisztus Testének *részesei, értelmileg és érzelmileg át kellett élniük a Jézussal való személyes találkozás szent élményét. Ez a megbizonyosodás őrizett meg az elbizakodottságtól, az önigazultságtól, a mások hitének lebecsülésétől, és megőrzött a problémák és a kudarcok tüzében, a hibák és bűnök útvesztőjében, és erőt adott arra, hogy Isten kegyelme megújítson, és mindent újra kezdhessek Övele, Óáltala és Őérette.*

Méltatlan lenne, ha nem szólnék arról, hogy mi köt az Evangélikus Egyházhoz, és mi kapcsolja össze tagegyházainkat az Evangélikus Egyházzal.

Először is hitet kell tennem arról, hogy szocialista társadalmunk építése, népünk szolgálata és az egész emberiség felemelkedésének ügye az, amelynek alapján egymásra találtunk, és tudtuk vállalni egymást, valamint közös szolgálatunkat.

Testvéri kapcsolataink nemcsak a jelenen alapulnak, hanem a múlt örökségein is. A magyarországi Evangélikus Egyházat a reformáció örökösének tartjuk, és hálával telt szívvel kívánunk vele osztozni ezen az örökségen.

Egész egyházi életünkben, de mindennapi gondolkodásunkban is kitörölhetetlen a reformációnak, a lutheri tanításoknak a hatása.

Ezek közül a teljesség igénye nélkül, csak néhányat szeretnék kiemelni:

1. A reformáció nagy történelmi fordulata az egyéni kegyesség központjába helyezte a Szentírás olvasását és mindenek felett való tekintélyét. A nép kezébe adta a Szentírást, amely a hitélet megújításán túl kultúrtörténetileg is jelentős cselekedet volt.

2. A lutheri reformáció tanítása alaptézisként emelte ki az egyén közvetlen kapcsolatát Istennel és Jézus Krisztussal mint személyes megváltóval, vagyis a hit által való megigazulást és Jézus Krisztus ingyen kegyelmét. Ehhez hozzá teszem Dietrich Boenhoffernek azt a gondolatát, hogy a kegyelem nem olcsó, hanem drága, mivel szolgálatra átformáló erő.

3. Különösen napjainkban vált igazán érthetővé a lutheri tanításnak az az alapvető hatása, amely a mindennapi élet dolgainak tekintetében az egyént felszabadítja az egyház gyámkodása alól. Felbecsülhetetlen annak a jelentősége, amit egy ismert finn Luther-kutató így fogalmazott meg: „Luther bizonyos affelől, hogy a Szentírás nem tartalmaz a társadalmi törvényhozásra és a felsőbbség feladataira szabályokat, mivel minden idevágó törvény az emberi bölcsességre és értelemre tájékozódik."

4. Egyik legfontosabb tényként meg kell említenem, ami még inkább a lutheri tanításhoz köt, és meghatározza gondolkodásomat és tagegyházaink útját is, a lutheri felfogás végső testamentoma, amelyben felhívja a reformáció örököseit, hogy a szentírási ismereteken és tanításokon túl jelen van és munkálkodik az egyház élètében a Szentlélek, és ha újabb igazságok elismerésére vezet el, akkor az egyháznak engedelmeskednie kell, mint a reformáció továbbfolytatójának.

A Szabadegyházak tagegyházai nagyra értékelik azt, hogy a Magyarországi Evangélikus Egyháznak volt bátorsága Istentől kapott ereje által, hogy a történelem új szituációjában, a szocialista társadalmi viszonyok közepette, felismerje a Szentlélek vezetését, és engedelmesen vállalja az egyház diakóniai küldetését az emberért. Ezen belül is nagyra értékeljük az Evangélikus Egyház püspök elnökének, főtisztelendő dr. Káldy Zoltán püspök úrnak fáradozásait az egyház diakóniai szolgálatának elméleti és gyakorlati munkálásáért.

Hálás vagyok, hogy az Evangélikus Egyház doktorai sorába fogadott, és megtiszteltetésnek tekintem ezt, nemcsak a magam, hanem a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsa tagegyházi vezetőinek és tagságának nevében is.

Dr. Palotay Sándor

Dr. Prőhle Károly életrajza

1911. február 22-én Sopronban született. Ugyanitt járt az evangélikus népiskolába. 1929-ben elvégezte a gimnáziumot a soproni Evangélikus Liceumban, és zárószigorlatot tett 1933. június 15-én a pécsi egyetem soproni Hittudományi Fakultásán. Végig jeles eredménnyel. Ezután állami csereösztöndíjasként végzett tanulmányokat 1933-tól 1935-ig Tübingenben és Königsbergben, majd 1937/38-ban Hallében és Erlangenben. Gerhard Kittel irányításával rabbinista tanulmányokat folytatott, emellett különösen érdeklődött az újszövetségi kutatás elvi-teológiai kérdései iránt, foglalkozott Luther teológiájával és az újabbkori teológia történetével. Kutatási témái voltak: a késői zsidóság messianizmusa mint Jézus és Pál helyes megértésének háttere, majd: a megigazulástan jelentősége Pál ekkléziológiájában. A doktori címet később, 1965-ben nyerte el, miután a teológiai akadémiák visszakapták a doktoráltatás jogát, és értekezése témája volt: „Eszhatológia és krisztológia Jézus etikájában".

Németországi tartózkodása alatt H. J. Iwand és J. Schniewind mellett részt vett az egyházi harcban, a Hitvalló Egyház teológiai hallgatói csoportjában. Ugyanebben az értelemben dolgozott tovább itthon, amikor 1935-ben történt ordinációja után Kétyen, Sopronban és Szentgotthárdon segédlelkészként, majd 1939—1951-ig Sopronbánfalván az ottani gyülekezet szervezőjeként és első lelkészként szolgált. Ebben a többségében német, kis részben magyar nyelvű gyülekezetben szembekerült a nacionalizmussal és fasizmussal, kapcsolatot talált a munkásosztállyal. A háború után a két nép megbékélésén és helyi körülmények között az új társadalom építésén fáradozott. Egyidejűleg részt vett az egyház megújulási mozgalmában előadói utakon, konferenciákon. Az egyetemes emberi békéért folytatott fáradozásaiért a Magyar Béketanács kitüntető jelvényét kapta.

Közegyházi feladatokat kapott mint a soproni felső egyházmegye, majd mint a dunántúli egyházkerület lelkészegyesületének elnöke. 1941-től a soproni teológiai fakultáson lektorként, 1950-től a budapesti teológiai akadémián helyettes tanárként, 1951-től tanszékvezető tanárként működött, 1958-ig a gyakorlati tanszéken, azóta az újszövetségi tanszéken. Az evangélikus egyház vezetőségétől kapott fontosabb megbízatásai: Luther hitvallási iratainak fordítása, a Kiskáté új kiadása jegyzetekkel, az Újszövetség fordítása, az Agenda kidolgozása (benne elvi szövegek, több mint 250 imádság, perikóparend), az énekeskönyv revíziója, az énekeskönyvben imádságos rész, laikus hittan „Az evangélium igazsága" címen. Részt vett egyházunknak a szocializmusban való újraeszmélkedésében egyrészt tanulmányokkal és előadásokkal (Hit és értelmesség döntéseinkben; A két birodalomról szóló tanítás; Teológiai felismeréseink; A Szentírás értelmezése; Diakóniai teológiánk és az Ökumené), másrészt a zsinati törvényalkotó munkában főként az alapelvek és az első törvénycikk kidolgozásában. 1957 óta kapcsolódott bele nagyobb mértékben a nemzetközi ökumenikus munkába. 1963 óta részt vett a Lutheránus Világszövetség nagygyűlésein Helsinkiben, Evianban és Dar-es-salaamban. 1957—1970-ig a Lutheránus Világszövetség teológiai bizottságának tagja volt, amelynek először a megigazulástan, azután Krisztus királysága és a két birodalomról szóló tanítás volt állandó témája. A bizottságban egyrészt az istentiszteleti élet témakörében dolgozott, másrészt a forradalom keresztyén etikai problémáiról készített előadásával keltett feltűnést (1968). A bizottságon belül külön feladatot kapott az ökumenikus dialógus módszerének kidolgozásában. Munkatársa, lektora, ill. szövegezője volt az 1963.

évi helsinki, az 1970. évi eviani és az 1977. évi dar-es-salaami lutheránus nagygyűlésekre készült tanulmányoknak.

Előadásokat tartott nemcsak külföldi konferenciákon, hanem egyetemeken is egyebek között Bécsben, Helsinkiben, Turkuban, Upsalában, Jenában, Greifswaldben. 1967-ben, majd 1969-ben előadói körúton volt az Egyesült Államokban. Részt vett a Luther-kutató, himnológiai és missziói konferenciákon. 1972-ben megválasztották az ökumenikus tanács főtitkárává, és ezzel együtt a Theológiai Szemle felelős szerkesztőjévé. Ettől kezdve tevékenysége főként az Egyházak Világtanácsának keretei között történik, különösen a Nemzetközi Ügyekkel Foglalkozó Bizottságban, az Egyházközi Segélybizottságban, a Hit és Egyházszervezeti Bizottságban (emberi jogok, keresztyén egység és reménység). Munkatársa, ill. szerkesztője volt az Ökumenikus Tanács tanulmányi hozzájárulásainak, amelyek különböző nagygyűlésekre készültek: 1948 Amsterdam, 1954 Evanston, 1968 Upsala, 1974 Engelberg, 1975 Nairobi. Ezzel párhuzamosan részt vett a Keresztyén Békekonferencia munkájában, 1958 óta előkészítő tanulmányokkal, 1964 óta konferenciákon és különböző bizottságokban.

A teológia mint bizonyságtétel

Nemcsak az evangéliumi történetnek, hanem visszafelé tekintve a világtörténelemnek is egyik legnagyobb jelenete az, amikor Pilátus kihallgatja Jézust. Az egyik oldalon a helytartó, aki mögött ott áll a hatalmas római birodalom ereje és nagysága, a másik oldalon Jézus — egyedül, akiről még nem lehet tudni, hogy Ő lesz a világtörténelem egyik legnagyobb mozgalmának elindítója. A helytartó tudhatta, titkos rendőrsége révén, hogy Jézus nem lázadó, és ezt Jézus vallomása is megerősítette: ha világi uralomra törne, akkor vér folyna, mert szolgái harcolnának érte. De Pilátus a római jog szerint korrekt eljárást akar lefolytatni, és magától Jézustól akarja megtudni, mit tett, és mit akar. Erre hangzik el Jézus nagy önvallomása: „Én azért jöttem a világba, hogy bizonyságot tegyek az igazságról." Pilátus pedig visszakérdez: „Mi az igazság?" Nem lehet tudni, hogyan értette kérdését. Művelt ember volt, lehet, hogy igazi érdeklődés ébredt fel benne. De az is lehet, hogy a csalódott ember cinizmusa szólt belőle. Egy azonban bizonyos, hogy ez a villanásszerű párbeszéd nemcsak Jézus küldetését és szándékát világítja meg: rávilágít az ő követőinek helyzetére is, amikor küldetésük szerint bizonyságot tesznek az igazságról.

Amikor most a tiszteletbeli teológiai doktori cím kitüntetésében részesültem, és ezért köszönetet mondok, szeretném megvallani, hogy a teológiát ennek a párbeszédnek a megvilágításában igazi lényege szerint bizonyságtételnek tartom, bizonyságtételnek az igazságról — Krisztus igazságáról. Ezért most szeretnék szólni a teológiáról mint bizonyságtételről személyes, egyházi-ökumenikus és egyetemes emberi dimenziója szerint.

A teológia személyes dimenzióját tekintve bizonyságtétel az igazságról a megkérdezettség és megkérdőjelezettség helyzetében. A teológiát egyebek között hittudományként szokták meghatározni, hangsúlyozva, hogy a teológia művelésének személyes feltétele a hit. Ez elvileg helyes. De lényegében hamisítjuk meg a teológiát, ha a hitet olyan alapnak képzeljük, amelyről fölényes biztonsággal és tekintéllyel válaszolhatjuk meg a kérdéseket, és mondhatunk ítéletet a hitetlenség felett. Isten igazi teológusai Istennel küzdő emberek, akik nemcsak meghallgatják, hanem ma-

gukban hordozzák a hit és a hitetlenség kérdéseit, maguk is ki vannak téve a kételkedésnek, és ezért saját hitetlenségükkel szemben hisznek. Ilyen volt Jákób, aki egy éjszakán át küzdött az áldás bizonyosságáért, és így lett Izrael ősatyja. Ilyen volt Mózes, aki a láthatatlan Istennek kötelezte el népét, összetöri az aranyborjút, a „látható istent", de maga is szerette volna látni Isten dicsőségét. Ilyen volt Jeremiás, aki szándéka ellenére lett ítéletet hirdető prófétává, mert Isten legyőzte őt. Ilyen Tamás, aki szemének és fülének sem akart hinni, csak tapintásának. Pál, aki véres harcot folytat Jézus népe ellen, amíg maga Jézus meg nem állítja, hogy apostolává tegye. És ne feledjük el: Luther is az elrejtőző Istennel való harc közben vált reformátorrá, és maradt meg hamis biztonság nélkül a hit Krisztusra tekintő bizodalmában. Ezek az emberek azért lehettek teológusok, mert magával Istennel és Jézussal is szembeállították az igazság kérdését, és ezért ismerték a hit titkát: azt, hogy hinni csak Isten szeretetétől megragadottan és legyőzötten lehet. A kegyelemből hit által való megigazulás tanítása tehát nemcsak tartalma a teológiának, hanem feltétele a teológia helyes művelésének is.

A teológia egyházi-ökumenikus dimenzióját tekintve szeretném alátámasztani, hogy a teológia közösséget teremtő bizonyságtétel. Nem tagadhatom, hogy ha az egyház és a teológia valóságára, mintegy kétezer éves történetére tekintünk, akkor nagyon valószínűtlenül hangzik ez a tétel. Hiszen az egész egyháztörténet és az egész ökumené hangos attól, hogy mennyire megbontják és akadályozzák az egyház egységét a teológiai különbségek és ellentétek. De tegyük fel a kérdést, hogy milyen igazság az, amelyről Jézus bizonyságot tesz, és amelyről a teológiának is bizonyságot kell tennie. Jézus erről nagyon egyszerűen beszél, pl. a földbe esett gabonamag hasonlatával, amely egyedül marad, ha földbe nem esik és el nem hal. A jó pásztorról azt mondja Jézus: azzal menti meg a nyáját a szétszóródástól, hogy életét adja a juhokért. Példát és példázatot ad Jézus azzal is, hogy megmossa tanítványai lábát: szolgál, és így épít közösséget tanítványaival. Egyáltalában Jézus emberré lételét, működését, szenvedését, halálát, feltámadását és láthatatlan uralmát a Szentlélek által, lehet úgy tekinteni, mint közösséget vállaló és közösséget teremtő aktusok szakadatlan sorozatát. Jézus igazsága az önmegtagadással közösséget építő szolgálat igazsága. A teológia, mint bizonyságtétel erről az igazságról, saját feladatával kerül ellentétbe, ha közösségbontó tényezővé lesz. Az igazi teológia ismertetőjele, gyümölcse a közösség építése. Néhány példa világosan mutatja ezt. Jézus sohasem szakította meg közösségét a zsidó néppel: vitáiban nem ellenük, hanem értük harcolt. Pál apostolról el van terjedve, hogy ő volt a keresztyénség első teológusa, aki kiszabadította a keresztyénséget a zsidóság kereteiből. Ha jobban megnézzük, azt látjuk, hogy egész teológiájával, a megigazulás tanával is Isten népének egységét akarta megmenteni és építeni, és erre vonatkozó reménységét sohasem adta fel. Szeretem az Ágostai Hitvallást, mert nem akar új egyházat, sem egyházszakadást, hanem az egyház megújulását és egységét, és ez felel meg Luther szándékának is. Nem akarom részletezni, milyen nehézséget okoz az egyháztörténetírók számára, hogy ennek következtében az evangélikus reformáció hosszú ideig a katolikus egyházon belül él, és nem jelentkezik önálló szervezetben. De az bizonyos, hogy az evangélikus reformáció lényege szerint ökumenikus beállítottságú, mint minden igazi teológia. Hiszen az az igazság, amelyről az igazi teológia bizonyságot tesz, nem lehet más, mint Jézus közösséget építő szeretete és szolgálata. Így kerül helyes megvilágításba az ökumené első nemzedékének jelszava: „A szolgálat összeköt, a tanítás szétválaszt." Nagyon igaz az első fele: „A szolgálat összeköt", de nem bizonyos, hogy igaz-e a másik fele is.

Mert a tanítás, a teológia maga is szolgálat, ha igazi bizonyságtétel, és akkor összeköt.

A teológia mint bizonyságtétel az igazságról szükségképpen foglalja magában az ember igazságkeresését, és vállalja az egyetemes tmberi dimenzióit annak a kérdésnek, hogy mi is az az igazság, amelyről bizonyságot tesz. Nyilvánvaló, hogy ez az igazság nem lehet egy zárt kör igazsága. A teológia mindig halódott, ha lezáródott a lélek belső területére, vagy az egyház belső kérdéseire, és megtermékenyült, ha tudott együttgondolkodni, kérdezni és feleletet keresni az emberiséggel. Az ökumenében az utóbbi 30 év alatt megnőtt az érdeklődés a közös emberi feladatok kérdései iránt, amilyenek az antirasszizmus, az emberi jogok, a leszerelés, a vallásokkal és ideológiákkal folytatott dialógus programja. Ebben méltán láthatjuk a világért érzett felelősség éledését, amely visszahat a teológia megelevenedésére is. Amilyen mértékben azonban az ökumené és általában az egyházak magukba ölelik a mai ember és a mai világ problémáit, olyan mértékben jelentkeznek az ökumenén és a teológián belül is feszültségek és ellentétek. Némelyeknek úgy tűnik, mintha a régi jelszót meg kellene fordítani: „A tanítás összeköt, a szolgálat elválaszt." De az eddigiek alapján azt kell mondanunk, hogy a tanításban, a teológiában is hibának kell lennie, ha olyan szolgálatok következnek belőle, amelyek elválasztanak. Fel kell vetnünk tehát azt a kérdést, hogy az igazságról, Krisztus igazságáról való bizonyságtétel nem mutat-e olyan irányvonalakat és életszabályokat, amelyek mindig, mindenütt érvényesek. Igazat adunk azoknak, akik szerint abból az igazságból, amelyről Jézus tesz bizonyságot, nem vezethető le egy bizonyos társadalmi rendszer. Jézus bizonyságtétele ebben szabadságot ad. De szó sem lehet arról, hogy akkor Jézus igazsága szempontjából minden társadalmi rendszer egyformán jó (vagy rossz). Mert amikor Jézus bizonyságot tesz *az* igazságról, ez azt jelenti, hogy az egymásért élés és a szolgálatban önmagát odaadó élet igazsága nemcsak híveire és az egyes egyénre érvényes, hanem minden emberi együttélésre és emberi közösségre is. Ezért a teológia mint egyetemes emberi dimenziójú bizonyságtétel érvényesíti a társadalmi rendre és a népek együttélésére is az egymásért élés igazságát, amelyből következik az élet védelme, az embertárs emberi méltóságának tisztelete, a társadalmi és nemzetközi együttélés rendjének felépítése az igazságosság és kölcsönösség alapján. A teológia így egyszerre képviseli Jézus igazságának egyetemes emberi és személyes dimenzióját, amikor bizonyságot tesz arról, hogy jó dolog egymásért élni, és jó dolog szolgálni: ez az élet értelme és minden emberi közösség alapja. Ez *az* igazság. A teológia egyetemes emberi dimenzióját úgy őrzi meg, ha megtartja bizonyságtétel jellegét: bizonyságot tesz Jézus életszabályáról, tudván, hogy annak igazságáról egyedül Jézus győzhet meg a Szentlélek által.

Ezekkel a gondolatokkal köszönöm meg a tiszteletbeli teológiai doktori cím adományozását. Hálásan köszönöm és sokat jelent számomra, hogy ez államunknak és képviselőinek, az Egyházügyi Hivatalnak hozzájárulásával történt. Népünknek és társadalmunknak köszönhetem létemet. Népünkkel és társadalmunkkal együttgondolkodva, jólétéért együtt küzdve tágult világnézetem és munkám emberi látóhatára. Köszönöm egyházunknak és vezetőinknek, külön is dr. Káldy Zoltán püspök úrnak, a Teológiai Akadémiának és kartársaimnak a megtisztelő cím adományozását. Egyházunknak köszönhetem, hogy az élő Krisztusban való hitre eljutottam. Egyházunk közösségében alakult és bontakozott ki teológiám, a benne való szolgálat gazdagította életemet. Külön köszönöm, hogy ezt az elismerést azokban a napokban kapom, amikor egyházi szolgálatom 45. évét betöltöm.

D. dr. Prőhle Károly

Szedressy Pál önéletrajza

Bihar megye keleti részének egyik hegyvidéki községében, Dernán születtem, 1923. március 20-án. Ebben a községben és még két szintén Bihar megyei községben apám mint községi jegyző dolgozott. Középiskolai tanulmányaimat Gojdu Emanuel gimnáziumban, Nagyváradon végeztem 1933—1941 között, 1941 őszén pedig felvételre jelentkeztem a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karán Sopronban. Az utolsó évet 1944—45-ben a háború nyomasztó körülményei között végeztem. Sopronból való hazaérkezésem előtt felszentelésemet kértem, és azt Arnóton, 1945. július 1-én végezte Nt. Marcsek János esperes, püspökhelyettes, onnan július első napjaiban érkeztem vissza szüleim lakóhelyére, Nagyváradra. A Romániai Zsinatpresbiteri Ág. Hitv. Evangélikus Egyház lelkész- és vallástanárképesítő bizottsága 1947. január 15-én tett vizsgámon egyhangúlag adta meg a lelkészi-vallástanári képesítést.

Szolgálati helyeim: 1945. augusztus 1-től Kolozsvárt s. lelkész, 1946. szept. 1-től Brassó megyében, Bácsfalu egyházközségben s. lelkész; 1948—1952 között Nagykárolyban h. lelkész; 1952—1957 között Simonyifalván (Arad megye) lelkész; 1957—1975 között Bukarest I. sz. egyházközségének lelkésze. 1975-ben választottak az 1974 őszén elhunyt D. Argay György szuperintendens utódjának, 1975. szept. 7-én iktattak be a tisztségbe, kerületünk székhelyén, Kolozsvárt.

a) Visszatekintve 32 év lelkészi szolgálatára, abban kétségkívül emlékezetes időszak számomra a Bukarestben töltött 18 év. Ezt a szolgálat sajátosságaiban és a feladatok sokféleségében láttam. Bukarestben 1933-tól kezdve önálló magyar ajkú evangélikus egyházközség működött. A hívek nagy többségét Bukarestben munkát kereső és ott letelepedett Brassó-vidéki evangélikus csángók alkották. Példamutató egyházszeretetük sokoldalú munkámban mindig biztatást és vigaszt is nyújtott. Bukaresti magyar ajkú gyülekezetünk 1964-től kezdve helyt adott templomában még a második világháború előtt a Norvég Evangélikus Misszió munkája nyomán alakult román ajkú evangélikus egyháznak is, sőt ennek a gyülekezetnek a gondozását is (vállalva) végeztem 1965-től kezdve. Így vasárnaponként magyarul és románul szólalt meg az evangélium bukaresti templomunkban. Ma is azt tartom, hogy ez a munka értékelt szolgálat volt, mert bizonyította a két önálló, különböző nyelvű és tradíciójú gyülekezet nyíltságát egymás felé, szerény, de pozitív hozzájárulás volt egyházunkban a testvéri megértés és tiszteletadás szellemének.

Bukaresti lelkészségem ideje alatt, 1970-ben bízták rám az egyházkerületi főjegyzői tisztet, ami egyúttal a püspökhelyettesi feladatok végzését is jelentette. Így ettől az időtől kezdve részt vettem egyházkerületünk minden fontos megmozdulásában, jól ismerve a kérdéseket, azokról, mint állandóan a fővárosban lakó, a legmagasabb szinten tárgyalhattam.

Szervezeti Szabályzatunk értelmében egyházkerületünk szuperintendense püspöki jogkört tölt be. Tekintettel az egyházkerület kifejezett szórvány jellegére, benne a négynyelvűség szolgálatára, különböző tradíciókra, a vezetés feladata kihangsúlyozottan a kevésen hű szolgálatát jelenti, és széles síkú áttekintést kíván. Mindezeket szükséges jól ismerni annak, kire a vezetés tisztét bízták, vagy annak, aki erről áttekintő képet óhajt nyerni.

b) Teológiai tanulmányok külföldön történő folytatására 1945 után nem volt lehetőség. Így korábbi zenei ismereteimet kívántam gazdagítani és az egyházi zene szolgálatába állítani. 1945 őszén sikeresen vizsgáztam, és

beiratkoztam a Kolozsvári Zenekonzervatórium I. akadémiai osztályára, ahol zenetörténetet, összhangzattant és zongorát tanultam. Sajnos, ezeket a tanulmányokat is meg kellett szakítanom, mert egyházi érdekből elhelyeztek Kolozsvárról. De a zenében szerzett tapasztalataimat később mégis gyümölcsöztettem. Több egyházi zenei tanulmányom van kéziratként. Rendszeresen dolgoztam, és aktívan részt vettem az esperességek keretében rendszeresített lelkészértekezleteken. Ezeken számos előadást tartottam. Az utóbb feldolgozott témák közt említem: „Egyházunk szórványhelyzete és az abból származó feladatok", v. a szektákról szóló ismertetés. Tavalyra énekeskönyvünk új kiadását készítettem elő, jelenleg munkaközösséggel agendánk kiadásán fáradozunk.

c) Szuperintendenciánk kicsinysége mellett is részt vesz az elismert vallásfelekezetek fontosabb megmozdulásain. Ezt a munkát úgy tekintjük, mint az ökumenikus gondolat helyi gyakorlati megvalósítását. Ebben a munkában való részvételt a magam és lelkésztársaim egyik fő feladatként tartom nyilván. Ezzel kíván egyházunk hozzájárulni ahhoz, hogy az evangélium „közelieknek" és „távoliaknak" békességet hozzon, és ez a békesség megnyilvánuljon esetleges dogmatikai kötöttségeken túl is. Ilyenformán országunkban elismert vallásfelekezetek vezetőivel állandó kapcsolatban vagyok, a rendszeresen szervezett és tartott interteológiai értekezleteken keresztül pedig alkalmunk van az aktuális teológiai kérdésekkel a megértéskeresés, kölcsönös tisztelet jegyében foglalkozni.

d) Vezetésem alatt levő egyház tagja a Lutheránus Világszövetségnek, az Egyházak Világtanácsának és az Európai Egyházak Konferenciájának. Az általuk rendezett konferenciákon a lehetőséghez képest magam vagy kiküldöttjeink részt vesznek. Külföldi egyházak meghívásainak elfogadásával is igyekszünk nemzetközi kapcsolatokat ápolni, fenntartani. Részt vettem külföldi konferenciákon 1973-tól kezdve Kelet-Németországban, Franciaországban, Norvégiában. Több alkalommal jártam Finnországban, az ottani Evangélikus Egyház külügyi Szolgálata meghívására. Európa északi országainak evangélikusságával jó kapcsolataink alakultak ki. Úgy vélem, hogy országunkban járt és egyházunkat is meglátogató vendégek... (központunkat utóbbi két év alatt *többek között* felkeresték: Aiomi Nikolainen finn püspök és kísérete, dr. Prőhle Károly, Lois Meyhoffer — EVT részéről —, Paul Hansen LVSZ-titkár több alkalommal, dr. Káldy Zoltán és dr. Koren Emil, Bruno Schottstädt — NDK) ...azzal a meggyőződéssel távozhattak, hogy nyíltszívű vendégszeretettel és buzgó egyházi munkával találkozhattak úgy nálam, mint bárhol az országban.

Istentiszteleti reform a Romániai Zsinatpresbiteri Evangélikus Egyházban

A Romániai Zsinatpresbiteri Ág. Hitvallású Evangélikus Egyház liturgiatörténeti szempontból jubileiumi esztendőhöz érkezett 1978-ban. Pontosan 30 évvel ezelőtt, 1948-ban, vagyis a Szuperintendencia hivatalos, állami elismertetésének évében fogadta el és ugyanakkor el is rendelte az egyházkerületi közgyűlés magyar ajkú gyülekezeteink részére a ma is érvényes istentiszteleti rendet.

Mindez nem történt meglepetésszerűen. Az új liturgia bevezetését mintegy 15 évre visszatekintő tanulmányi és felkészülési időszak előzte meg.

Ennek az előkészületi időnek (1932—1947) két kiemelkedő egyházi munkásáról szeretnék szólni ebben a tanulmányban, mert nevükhöz, munkájukhoz kapcsolódik liturgiánk megújításának, bevezetésének mozgalma. Neveik az idősebb lelkésznemzedék előtt minden bizonnyal nem lesz ismeretlen. Az irántuk érzett tisztelet és kegyelet a hála érzésével párosul ma, amikor elmondhatjuk azt, hogy 30 éven keresztül gyülekezeteink valóban részesültek munkájuk gyümölcséből. Ezt a gyümölcsöt egymondatos tömörségben így nevezném: az Úr házában az Ige és a Szentség teljességéből táplálkozó és abban örvendező gyülekezet. Liturgiai reformmozgalom két neves munkása, akikre gondolok: Jánosi Andor egykori kolozsvári evangélikus lelkész, teol. akadémiai magántanár és dr. Kiss Béla, a Brassó megyében levő Csernátfalu (ma Szecseleváros) gyülekezetének volt lelkipásztora, később szintén teol. magántanár. Az 1933—1950 közötti időben a Kolozsvári Református Teológiai Intézetben végezték gyülekezeti munkájuk mellett az evangélikus lelkészutánpótlás biztosításának felelősségteljes munkáját.

Járosi Andor a harmincas évektől kezdve feladatként tűzi maga elé az eredeti lutheri liturgiához való visszatérést. Alaposan tanulmányozza a német evangélikus liturgiai reformmozgalmakat. Ezzel a címmel munkája is megjelenik a „Theológiai Szemle" 1932. évi 2—6. számában. Tanulmányai alapján összeállítja azt a liturgikus rendet, amelyet a kolozsvári evangélikus gyülekezetben 1930—1940 között ismertet és bevezet. A bevezetés munkájában a Kolozsvári Református Teológián tanuló evangélikus vallású teológus ifjak és lelkes gyülekezeti tagok is segítségére voltak.

Dr. Kiss Béla csernátfalusi lelkész pedig ugyanezt a munkát végezte otthon, saját gyülekezetében. Ez utóbbi különös érdemének tekinthető, hogy lelkesedésével, tudásával, személyes ráhatásával nemcsak megismertette, hanem megszerettette a liturgikus istentiszteleti rendet olyan gyülekezetben, sőt gyülekezetekben, ahol nem számíthatott a tradíció jótékony hatásával, de számítania kellett nem egy környékbeli lelkész értetlenségével.

Amit már itt bevezetőben szeretnék elmondani, olyan sajátos vonása egyházunk liturgikai megújhodásának, ami mellett nem mehetünk el észrevétlenül. Járosi Andor kolozsvári és Kiss Béla csernátfalusi lelkészek által megindított liturgikus reformmozgalom tehát nem valamilyen egyházfői vagy intézményes kezdeményezés volt, hanem a gyülekezeti munkakörből indult ki. Kezdeményezésük feltétlenül bátor lépés volt. Még azt is mondhatnám, hogy bátor kezdeményezés, mert munkájuk nem minden részében készült el annak idején. Nem várták meg ui., hogy az előkészítés során kidolgozzák a bevezetendő liturgia minden részletét (az ún. propriumokat), hanem megelégedtek azzal, hogy kidolgozták elsősorban a liturgia állandó részét (az ún. ordináriumot), ezt bevezették, és figyelemmel kísérve annak elfogadását, gyakorlatba való átültetését, készültek el rendre a változó részekkel, sőt a reggeli, esti istentiszteletek rendjével és az ünnepi „Te Deum" rendjével is elkészültek. Az előkészületi időt, a gyakorlatba való átültetés idejét tehát 1933—1948 közé helyezzük. Bizton mondhatjuk, hogy 15 év munkája átvitte a liturgiát a gyülekezetekbe, megszerettette azt a lelkészek többségével. Sőt lelkesedéssel és ügyszeretettel kapcsolódtak be a liturgikai reformmozgalomba Kovács László jelenlegi főjegyző, Gillich Fülöp lelkész esperes, Beyer Aurél nagybányai lelkész, aki 1966-ban lefordította és kéziratban közre is adta az Egyesült Német Lutheránus Egyház liturgiája alapján kidolgozott sajátos liturgikus részeket, az ún. propriumot. Hasonlóképpen sokat köszönhet egyházunk az Egységes Protestáns Teológiai Intézetben dolgozó dr.

Lengyel Lóránt professzornak, aki az intézetben tanuló evangélikus vallású ifjakat a liturgikai reform szellemében és a mozgalom teljes felkarolásával tanította és tanítja. Zsinatpresbiteri evangélikus egyházunk liturgikai reformmozgalma az elért eredmények ellenére sem mondható lezárt folyamatnak. A liturgia gyülekezeti használatához szükséges rendje szerves része énekeskönyvünknek, és eddig négy kiadást ért meg. Kéziratként még 1948-ra elkészült a lelkészi szolgálatot magába foglaló egyszerű agenda is, majd szintén kéziratként kiegészítő részek jelentek meg a lelkészek szolgálatának irányítása céljából. Újabb igényeket és kívánságokat is kielégítő agenda most van munka alatt, és remélhetőleg 1—2 év alatt meg is jelenik. Ez magában foglalja az istentiszteleti rend lelkészi szolgálatához szükséges részeket és a kazuáliákat is.

Még egy megjegyzés bevezetőben: Elsősorban egyházunk magyar ajkú gyülekezeteinek liturgikus rendjéről kívánok írni ebben a tanulmányban. Egyházunkhoz azonban szlovák anyanyelvű gyülekezetek is tartoznak, és így a tanulmány csak úgy lesz teljes, ha az általuk használt istentiszteleti rendet is — bár nagy vonásokban — jelen tanulmány keretein belül ismertethetem. Egyházkerületünk 36 önálló egyházközségéből ui. 31 gyülekezetben, tehát a gyülekezetek többségében magyar a szolgálati nyelv. Öt gyülekezetben, közöttük kerületünk legnépesebb gyülekezetében, Nagylakon a szolgálati nyelv a szlovák. (Csak a kép teljessége szempontjából említem azt, hogy egyházkerületünk ökumenikus jellegű szolgálata domborodik ki abban, hogy kerületünkben négy nyelven tartunk istentiszteletet. A magyar és szlovák nyelven kívül 5 nagyvárosi gyülekezetünkben rendszeresen német nyelven is végzünk istentiszteleti szolgálatot, az ország fővárosában, Bukarestben pedig egy román ajkú evangélikus gyülekezet is működik.)

Az örökség, amire építettünk

Magától értetődő, hogy egyházunk liturgikus mozgalma, illetve az 1948-ban bevezetett liturgia nem jött létre sem egyik napról a másikra, sem úgy, hogy elődeink sajátjukként álltak elő egy új istentiszteleti renddel. Ahhoz, hogy a nevezett istentiszteleti rendet megérthessük, és azt értékelni tudjuk, rövid visszatekintésként vegyük át azt, amit az egyházban az istentisztelettel kapcsolatosan ismerhetünk. Ezt a vázlatos áttekintést főképpen azért tartom fontosnak, hogy jelen tanulmány önmagában véve is egész lehessen. Szólnunk kell tehát jelen tanulmánynak keretében:

a) az ortodox egyház liturgiájáról,

b) a nyugati egyház liturgiájáról,

c) a reformációval előállított helyzetről és ezt követő mozgalmakról.

a) *Az ortodox egyház* liturgiáját több néven emlegetik. Ismerős úgy is, mint Chrisostomos-féle liturgia, úgy is, mint bizánci liturgia és úgy is, mint az ún. Bazilius liturgia, ez utóbbi a Chrisostomos liturgiájától inkább csak imádságaiban tér el. Az ortodox egyház liturgiáját általában véve 3 részre osztva ismerik, ezek a részek a következők:

— az előkészületi rész, a proskomidia,

— az olvasás, a katechumén mise,

— a hivők miséje, az eucharisztia.

Az ortodox egyház liturgiája a megváltásnak drámai jellegű bemutatása, sok képpel, allegóriával — az eucharisztiában éri el teljességét. Ami számunkra, evangélikusok számára, különleges Romániában, helyi viszo-

nyok között értékes és így megemlítendő: a könyörgés, valamint az epiklesis imádság. Ezekről későbben még szólni fogunk, de itt említsük meg azt, hogy érezhető hatása van egyházunk istentiszteleti rendjében annak a gazdag könyörgő imádságnak, ami az ortodox liturgiának fontos része, és amit egyházunk is sokszor alkalmaz, bevéve istentiszteleti rendjének könyörgő imádságába az egész gyülekezet fohászát, Isten színe előtt szólaltatva meg a betegekért, vigasztalást keresőkért való könyörgést, az elköltözöttek feletti bánatot, az itt maradott hozzátartozókat pedig az Élet forrásához irányítva.

b) *A nyugati egyház* liturgiája. Ezt az istentiszteleti rendet egyre inkább mint római liturgiát emlegetik. Legjellemzőbb és feltűnő elem benne a növekvő szakramentalizmus egyrészt, másrészt a gyülekezeti jelleg és a gyülekezet részvételének észrevehető csökkenése. A lényegében ma is érvényes *misét* V. Pius 1570-ben rendelte el, és a liturgia történetében mint Formula Missae vagy Missale Romanum-ot ismerik. A Missale Romanum 3 részre tagolható:

— Az imádság istentisztelete, ennek részei az introitus, kyrie, gloria, kollektaimádság.

— A hirdetés és tanítás istentisztelete: epistola, hallelujah, evangelium, credo.

— Az áldozat istentisztelete vagy miséje, melynek részei az offertorium, praefatio, sanctus, kanon-imádság, consecratio, agnus Dei, communio, hálaadás, elbocsátás, áldás.

Megjegyezzük, hogy a Missae Romanum sem maradt egészen megmerevedett istentiszteleti rend. Későbbi s végül a XX. század liturgikus mozgalmai — a Vatikanum II. — bevezetik az anyanyelv használatát, a könyörgő imádságot, valamint a prédikáció is több helyet kap. Ezzel évszázadok múlva igazolják annak helyességét, amit a reformáció jóval hamarabb meglátott.

c) *A reformáció istentisztelete.* Tény az, hogy egyházaink területén nem szólhatunk egységes istentiszteleti rendről, mégis két főirányt különböztetünk meg. Egyik a németországi vagy lutheri irány, másik a kálvini vagy svájci irány. A németországi vagy lutheri irányt követő gyülekezetek számára 1526-ban adja ki Luther az ún. Deutsche Messe istentiszteleti rendet, törölve a Missale Romanumból a „canon missae"-t, vagyis törölve a mise áldozati jellegét. Egyúttal központi helyet kapott az evangélium hirdetése, a prédikáció és a gyülekezet éneke. Az énekeskönyvek egyre inkább odakerültek a hívők kezébe, és vallásos gyakorlatukban fontos szolgálatot végeztek. A svájci vagy kálvini irány az egyszerű vagy prédikációs istentiszteletre tér át, ami véleményünk szerint megszegényítette az egyház istentiszteleti életét, mert olyan elemektől fosztotta meg a gyülekezetet, amelyek eredete visszamegy az ősegyház életébe, és amelyeket az egyházban Isten dicsőségére és a gyülekezet épülésére már a 4. századtól kezdve gyakoroltak. Az is igaz, hogy a csak prédikációs istentisztelet előtérbe helyezésével csökken az istentisztelet szakramentális jellege olyannyira, hogy az sok esetben mindössze a nagyünnepi istentiszteletek kiegészítő részévé válik. Ez a rend még ma is érezteti káros hatását, és emiatt nehezen tanítható a gyülekezet annak áldására, amit Acta 2,42 és 46. verseiben ír a kenyér megtöréséről és az abban örömmel és tiszta szívvel való részesedésről.

A reformáció egyházainak istentiszteleti élete sajnos bizonyos értelemben tényleg áldozatul esett a túlzottan és helytelenül alkalmazott szabadságnak, egyénieskedéseknek. Visszatérést egységesebb istentiszteleti rendhez — természetesen Luther Deutsche Messe rendjén kívül — a XX. sz. liturgikus mozgalmai jelentették, hogy végül is 1954-re létrejöjjön az

„Evangelische Messe", mely az evangélikus egyházak főistentisztelete mellett az unió egyházai részére és a svájci irányhoz tartozó gyülekezetek részére is előírja az istentisztelet rendjét.

Jelen tanulmány tartalma és mondanivalója átgondolásánál és gyakorlati szempontból sem láttam szükségesnek, hogy a liturgia kialakulására, fejlődésére, sőt további, jövőbeni alkalmazására nézve elvi vonatkozású fejtegetésekbe bocsátkozzam. Ebben a témában gazdag irodalom áll rendelkezésünkre azok munkájaként, akik a liturgia kialakulásának, fejlődésének, sőt megmaradásának kérdéseivel rendszeresen, teljes tudományossággal és hivatásszerűen foglalkoztak. Tanulmányom pedig gyakorlati célú, és feladata az, hogy konkrét helyzetet mutasson be, sajátos egyházi közösségben, sajátos ökumenikus kapcsolatok között élő szórvány jellegű egyház életéből.

Amikor liturgiáról beszélünk, vagy annak értékeit, gazdagságát kívánjuk tudósítani, nem felejtkezhetünk el arról, amit az Ágostai Hitvallás VII. cikkében a hagyományos szokásokról, szertartásokról vagy az emberek által megállapított ceremóniákról szól. Az Ágostai Hitvallás nem az egyház egysége feltételeként szól a szertartásokban elérhető egységről. Másképpen mondva: az Ágostai Hitvallás kiiktatja, kiveszi az egyház egysége alapfeltételei közül az egységes szertartás szükségességét. Kiveszi, de nem értékeli le ezeket.

Mi sem kívánjuk sem többre, sem kevesebbre értékelni, vagy teljesen mellékessé tenni egyházunkban az istentiszteleti rendet, nevezetesen a kialakult istentiszteleti rendet. Valljuk azt, hogy az istentisztelet rendje, bizonyos szokások nem önmaguk szépségénél fogva, nem tartalmi harmóniájuk, nem művészi bemutatás vagy előadás erejénél fogva hatnak. Tulajdonképpen nem hagyhatjuk ki innen azt a megállapítást, hogy az, amit liturgia alatt helyesen értünk, az SZOLGÁLAT, s nem „fordítható" le azzal a szóval, hogy „istentisztelet". (A román nyelvben pl. bár ismeretes, de az ortodox egyházban alig használatos az „istentisztelet" szó megfelelője, hanem egyszerűen az, hogy „liturgia" vagy „szolgálat".) A liturgia a szolgáló anyaszentegyház kincse, de nem azért kincs, mert mi tiszteljük Istent, és ezért „kapunk" valamit, hanem azért kincs, mert Isten szolgál nekünk, közöttünk, azért, hogy mi is szolgáljunk másoknak. Isten megszólít minket, hív, vigasztal olyan vigasztalással, szolgál olyan szolgálattal, melyet csak Ő nyújthat nekünk. „Istentisztelet" annyit jelent Isten üdvösségtervében, hogy alázatos hittel és türelemmel olyan morzsákat kapok, amely a kegyelem asztaláról hull alá, olyan indításokat, amelyek tiszta vizekhez, az élet kenyeréhez vezetnek minket.

„Istentiszteleten részt venni", „istentiszteletet tartani" tehát mind könnyen félreérthető és félremagyarázható kifejezések, ha nem tartjuk szem előtt azt, ami az Istentisztelet lényege: *szent liturgia*, melyben Isten keres és talál meg minket Jézus Krisztusban. Ez a szent liturgia minden részében igehirdetés, imádság, Isten dicsérete. Éppen ezért a liturgia feltételezi a gyülekezetet, és nem önmagában művészi alkotás. A liturgia az élő gyülekezet ünnepe, ünnep abban az értelemben, hogy Isten az Igében és a Szentségekben jön hozzánk. Nem lehet ennél nagyobb ünnepe a gyülekezetnek.

Miért vagyunk tehát az ún. „liturgikus" istentiszteleti forma mellett? Nem abból a meggyőződésből, hogy másképpen nem szólalhat meg az ige (pl. bibliaórán stb.), hanem azért, mert a liturgia kötöttsége biztosítja az Ige releváns megszólalását még akkor is, ha a „kötetlenebb" rész, vagyis az igehirdetés áldozatául esnék egyénieskedéseknek, készületlenségnek vagy éppen tudatlanságnak.

A Romániai Zsinatpresbiteri Evangélikus Egyház vasárnapi és ünnepi istentiszteleti rendje

Áttekinthetőség, rendszerezés és tartalom szempontjából ez a rend 5 részre tagolódik, de szerves összefüggő egészet alkot. Ezek a részek a következők: 1. Előkészület, 2. Az Ige hirdetése, 3. Isten imádása, 4. Az Ige testté tétele, 5. Hálaadás. Már első tekintetre is látható, hogy érvényesül az az elv, miszerint a gyülekezeti istentiszteletben egyenlő mértékben válik a gyülekezet kincsévé a hirdetett ige és az élet kenyere, tehát érvényesül a verbum és sacramentum egysége. Sajnos — és ezt itt kell elmondanunk —, hogy ez az egység és ez az elv többnyire nem valósul meg teljes egészében minden alkalommal. A ma érvényes gyakorlatban ui. csak minden hónap első vasárnapján és természetesen nagyünnepek alkalmával teljes a liturgia. Ennek fő oka kétségkívül a gyülekezetenkénti szerény lélekszám. Kezdetben szokatlan volt a havonkénti úrvacsoraosztás is, de ez ma már teljesen átment a gyakorlatba. Nagyobb gyülekezeti viszonyokra gondolva, főképpen ott, ahol nem egyetlen lelkész szolgál, vagy nem egyetlen istentisztelet van vasárnaponként, megengedhetetlennek tartjuk, hogy a vasárnapi istentiszteletek között legalábbis egy, a főistentisztelet, ne a teljes, mind az öt részt magába foglaló istentisztelet legyen.

Még akkor is, ha az úrvacsorai rész kimarad, és lerövidül az utolsó rész, a hálaadás, akkor is van istentiszteleti rendünknek egy különös (és nem elvetendő) sajátossága. Nevezetesen az, hogy nem marad el egy vasárnap sem a tulajdonképpen már úrvacsorai részt bevezető praefatio imádság annak első mondataival, a „salutatio sursum corda-gratias agamus" buzdításával, valamint a praefatiót bezáró sanctusszal. Így tudatosul a gyülekezetben a teljes istentiszteleti rend, és válhat egyre inkább életszükségletté az, hogy helye legyen ott minden vasárnap a Jézus Krisztus testével és vérével való közösségünknek.

Az istentiszteleti rend részeinek bemutatása

1. rész: Előkészület

1. Gyülekezeti ének.

2. Előfohász és introitus. A szolgáló anyaszentegyház által elhívott pásztor a Szentháromság Isten kegyelme alá helyezi, abban kívánja végezni a teljes szertartást. Az introitus egyházunk liturgikus rendjében hívást kifejező bibliai verset vagy verseket jelentett (pl. Mt.11,28). Nem volt tehát kimondottan csak zsoltárvers, mint ahogyan az introitus eredete szerint mint zsoltárimádság szerepelt. Helyesnek azonban azt tartanám, hogy az introitus lehetőleg őrizze meg jellegét, ami a zsoltáréneklés vagy zsoltárversekből alkotott imádság.

3. Dicsőítés (gloria Patri): „Dicsőség legyen az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek", amit a lelkész közvetlen az introitus után mond, és a gyülekezet énekelve folytatja: „miképpen kezdetben dicsőség vala, úgy legyen most és mindörökké, Ámen". A gloria Patri jelentősége istentiszteletünk elején nyilvánvalóan vallomás is arról, hogy a gyülekezet hite átfogja Isten teremtett világát, mert ő a kezdet és a vég. A gloriába bekapcsolódó gyülekezet éneke azt is jelenti, hogy az istentiszteleten a lelkész nem egyszerűen csak szertartásvezető, hanem szolgatárs a gyülekezettel, nemcsak Isten dicsőítésére szólítja fel a gyülekezetet, hanem maga is részt vesz abban: együtt énekel, együtt imádkozik, együtt dicsérik Istent.

4. *Bűnvalló imádság, confiteor.* Ennek helye, mint Luthernél is, az előkészületi részben van. Miután Isten dicsőségét énekelte és vallotta a gyülekezet, alázattal vallja meg azt is, hogy nem méltó Isten előtt megállani. A confiteor istentiszteletünk előkészítő részében azt is jelenti, hogy minden istentiszteletünk egyúttal bűnbánati istentisztelet is. Csak bűnbánattal és bűnvallással készülhet a gyülekezet arra, hogy a kegyelem hirdetését meghallgassa. A bűnvalló imádság befejező része az ún.

5. *Kyrie,* melyet lelkész szavai után: „Uram, hallgass meg, irgalmazz nekünk, könyörülj rajtunk" a gyülekezet folytatja, és szintén háromszoros tagolásban: „Uram irgalmazz nekünk, könyörülj rajtunk, kegyelmezz meg nekünk" fejezi be. A Kyriében az egyház, a gyülekezet koldus voltáról tesz bizonyságot, arról, hogy Isten előtt bizony koldusok vagyunk. A Kyrie a szükséget szenvedő, a bűnei terhét ismerő és megvalló gyülekezet kétségbeesett kiáltása a vigasztalás egyetlen forrása felé, olyan, mint a kananeai asszony kiáltása: „Uram, Dávidnak fia, könyörülj rajtam!" (Máté 15,22)

6. *Kegyelemhirdetés, valamint a nagy gloria* (verbum gratiae és gloria in excelsis) már bevezet bennünket a liturgia szívébe. Hirdeti, hogy Isten megbocsát nekünk a Jézus Kristusért, megszólal tehát a kegyelemből való megigazulás igazsága. Örvendező szívvel fejezi be a lelkész a kegyelemhirdetés szavait Luk. 2,14 versével: „Dicsőség a magasságos mennyekben Istennek", erre következik a gyülekezet énekelt válasza: „és béke a földön és az emberekhez jóakarat". Ez a karácsonyi evangéliumból ismert vers érezteti azt, hogy istentiszteletünkben mindig ott érezzük a karácsonyi örömöt, felismerjük, mint egykor a pásztorok, hogy az Ige testté lett. A pásztorok gyülekezetének örömébe kapcsolódik be a mindenkori gyülekezet is.

II. rész: Az ige hirdetése

1. *Az ún. salutatio* vezeti be a második részt. Rejtetten benne van a salutátióban (Az Úr legyen tivéletek... és a te lelkeddel") az a gondolat, hogy az ige hirdetése éppen úgy, mint annak meghallása nem magától érthető. A magvető példázata mutatja, hogy a magnak csak egy része hull jó földbe. Nem az igében van a hiba, hanem a meghallásban. Szükséges tehát, hogy úgy a gyülekezettel, mint a lelkésszel törődjék Valaki. Ez a segítség a Szentlélek segítsége, mert a lelkész is csak akkor tud szolgálni, ha először meghallója az igének. A salutáció rövid fohász, melyben a lelkész gyülekezetéért és a gyülekezet lelkipásztoráért könyörög.

2. *Isten kegyelméért könyörgő ún. „collacta-imádság"* következik ezután. Azért nevezik collacta-imádságnak, mert ez a gyülekezet kérésének mintegy rövid, összefogó tartalmú kifejezése. Ezt az imádságot a lelkész lehetőleg énekli, az imádság maga „de tempore" jellegű, de megtartható minden vasárnapra Luther csodálatosan szép és mély collacta-imádsága: „Mindenható Isten, ki mindazoknak oltalma vagy, kik Tebenned bíznak, akinek kegyelme nélkül senki semmit sem tehet, sem előtted meg nem állhat, áraszd ránk gazdagon kegyelmedet, hogy szent ihletésed által megtudjuk, mi jó nekünk, és a Te erőd által azt végbe is vihessük a mi Urunk, a Jézus Krisztus Által." Gyülekezet: Ámen, ámen.

3. *Epistolai ige* olvasása következik, amelyre a gyülekezet háromszoros „halleluja"-val válaszol. Az örvendezést kifejező „halleluja" tulajdonképpen hálaadás és köszönet azért, hogy Isten szól hozzánk — különösen is egy-egy, a keresztyén életre szóló tanítással, paranccsal. Az epis-

tola Isten állandó követelése és tanítása is egyúttal, amelyre a gyülekezetnek az életre való eligazításul állandóan szüksége van.

4. *Az evangélium olvasása* követi az epistolát. Ez kifejezi, hogy Isten nemcsak követel, nemcsak parancsol, hanem megadja a cselekvés adományát, és bűnbocsánatban, üdvösségben tart meg, mert az Ő követelése és a mi életünk között tátongó szakadékról, a bűn okozta szakadékról már előzőleg vallomást tettünk. Minden evangéliumi textus olvasását ugyanazon votul zárja be, amelyet lelkész kezd: „Dicsőség az Úr Krisztusnak, akinek kegyelme nélkül semmit sem cselekedhetünk", és a gyülekezet énekkel folytatja: „Dicsőség Néked, Krisztus".

5. *Gyülekezeti ének* a vasárnap és a szószéki szolgálat tartalma, jellege szerint.

6. *Szószéki szolgálat.* Szószéki szolgálat alkalmával újabb igeolvasás nem indokolt. Vannak, akik mégis ragaszkodnak hozzá, azért, hogy a gyülekezet előtt újból megelevenedjenek azok az igék, amelyekre az igehirdetés épül, vagy amelyekre különös hangsúly esik. A szószéki textusolvasás tehát el is maradhat, de történhet az epistola vagy evangélium egy-egy részének megismétlésével.

7. *Rövid hálaadó énekvers* és a hirdetések fejezik be a II. részt.

III. rész: Isten imádása. Megkérdőjelezhető, hogy szerencsés megoldás és mindenben indokolt-e a harmadik rész, Isten imádása, mint különálló szakasz liturgiánkban, amennyiben vitathatatlannak látszik, hogy a praefatio imádság a sanctus és hozsannával együtt az úrvacsorai részt vezette be. Azért, hogy a gyülekezet öntudatosan kövesse azt az elvet, mely szerint minden istentisztelet az ige és a szentségek teljes összhangját jelenti, helyesen gondolták át elődeink az „Isten imádása" helyét és beosztását liturgiánkban.

1. Gyülekezeti énekkel kezdődik ez a rész, mely a gyülekezet adományainak begyűjtésére is szolgál, egyúttal az úrvacsorára való felkészülés éneke.

2. A gyülekezet imádsága. Énekeskönyvünkben levő rend ezt az imádságot Chrisostomos-féle nagyimádságnak mondja. Lényeg az, hogy a gyülekezet imádsága nem függeléke a szószéki szolgálatnak. A nagy imádságban helye van mindannak, ami a gyülekezet öröme és gondja, hálaadása és kérése. Benne van könyörgés az egyházért, annak szolgálatáért, könyörgés betegekért, szenvedőkért, vigasztalásra szorulóként, vigasztalásra vágyakozókért. Ebben az imádságban helye van a békéért, jó kormányzatért, munkánk becsületes végzéséért való könyörgésnek. Ez az imádság fejezi ki azt, hogy a gyülekezet egyház, ahol az öröm is és a bánat is közös.

3. *Credo.* Közvetlenül kapcsolódik a nagy imádsághoz. Helyét azért véljük itt a legmegfelelőbbnek, mert a credo nemcsak az ige olvasására, hanem a hirdetett igére való válaszunk. Helyes az, amit legtöbb helyen gyakorolnak is, hogy a credót együtt mondja lelkészével a gyülekezet.

4. *„Salutatio-sorsum corda-gratias agamus"* a lelkész és a gyülekezet három verspárból álló „dialógusa", mely tulajdonképpen az Istent dicsőítő, fenséges imádságot, a praefatiót vezeti be. A salutáció ugyanaz, mint az első részben, amit a lelkész énekel (de más hangnemben), a sursum corda biztatás arra, hogy szívünket az Úrhoz felemelve legyünk majd kegyelmes vendégei, a „gratias agamus"-ban pedig a hálaadásra szóló felhívást teszi magáévá a gyülekezet.

5. *Praefatio imádság,* az Istent dicsőítő nagy hálaadó imádság egyike a legrégibb keresztyén istentiszteleti résznek, amennyiben Hippolyt püspök rendjében már fellelhető (Kr. u. 215). Ezt az imádságot a néhai Járosi

Andor által bevezetett szöveggel őrizte meg istentiszteleti rendünk a mai napig. Szövegét ideiktatjuk, szolgáljon meditációul: „Valóban méltó és helyes, illő és üdvös, hogy mi Téged, Urunk, szentséges Atya, örökkévaló Isten, mindenkor dicsérjünk, és adjunk hálát Neked, a Te Fiad, Jézus Krisztus által. Általa dicsérik az angyalok a Te dicsőségedet. Általa imádnak Téged a hatalmasságok, és félnek minden népek, a mennyek és minden mennyei hatalmak dicsőítenek Téged egyetértő ujjongással. Velük egyesüljön a mi énekünk is, és valljuk imádva vég nélkül." Következik a Sanctus és hozsanna, amit a gyülekezet és lelkész együtt énekelnek. (Ha az úrvacsoraosztás elmarad, a sanctus—hozsanna utáni csendes imádsággal, Mi Atyánk és ároni áldással véget ér az istentisztelet.)

IV. rész: Úrvacsorai rész, az Ige testté létele

1. *Gyónó kérdések, feloldozás* hirdetése és szereztetési igéknél korábban is gyakorlatban volt formákat tartottunk meg, így ezekről nem is kívánok külön szólni itt.

2. *Epiklesis-imádság.* Szentlélekért könyörgő imádság az úrvacsorai rész valóságos gyöngyszeme, liturgiánkban nemcsak tartalmánál fogva, hanem ökumenikus jellegénél, szerepénél fogva is fontos helyet tölt be. Az epiklesis imádságot ui. a keleti egyház liturgikus rendje őrizte meg és tartja ma is a liturgia lényeges részének. Ugyanakkor Gergely pápa liturgikus reformja kikapcsolja az epiklesist, megcsonkítva ezáltal a liturgia teljességét. Mindez azért történt, hogy az epiklesis imádság ne szorítsa háttérbe az áldozó pap szerepét és fontosságát. Ezt hamar megértjük, ha figyelemmel olvassuk az epiklesis imádság nálunk is használt szövegét, ami tehát a szereztetési igék után következik, éppen úgy, mint az ortodox egyházban: „Rá gondolunk a Te egész anyaszentegyházaddal, Oh, Isten, a Te kedves Fiad, a mi Urunk, Jézus Krisztus áldást hozó szenvedésére és halálára, s vallást teszünk halottaiból való diadalmas feltámadásáról, jobbod melletti üléséről, míg Ő eljön. Krisztust hirdetjük, mint tiszta szent, szeplőtelen áldozatot, mint az örökélet kenyerét, mint üdvösségünk kelyhét. Vele együtt dicsérünk, mennyei Atyánk, benne magasztalunk, általa imádunk! (Eddig a commeratio.) Urunk, mennyei Atyánk, küldd le Szentlelkedet gyülekezetedre, szenteld meg a mulandó földi javakat mennyei eledellé. Úr, Jézus Krisztus, Te vagy, aki az áldozatot hozod, s magadat ajándékozod tieidnek. Dicsérünk Téged, és hálát adunk Neked, az Atyával és a Szentlélekkel egyetemben. Áldd meg, Urunk, e kenyeret és e kelyhet, tedd tested és véred közösséggé, az örök élet eledelévé, és az örök üdvösség italává. Igen, Urunk, teremts tiszta szívet, s az erős akaratot újítsd meg bennünk. Isten drága áldozati báránya, jövel miközénk!"

3. *Agnus Dei.* „Krisztus, Istennek Báránya, ki hordod világ bűneit, irgalmazz nekünk... könyörülj rajtunk... adj békességet" énekli a gyülekezet és a lelkész együtt, mint az epiklesist bezáró imádságot.

4. *Az Úr imádsága, a mi Atyánk.*

5. *Bizonyságtétel* arról, hogy a megáldott kenyér Krisztus valóságos teste, és a megáldott kehely Krisztus értünk kiontott valóságos vére. A lelkész mindkét kérdésére a gyülekezet felelete: „Jövel, Uram, Jézus!"

6. *A szent jegyek kiosztása* (distributio).

V. rész: Hálaadás

1. Lelkész *hálaadásra* szólítja fel a gyülekezetet: „Adjatok hálát az Úrnak, mert jóságos Ő", melyre a gyülekezet válasza: ...„és az Ő jósága megmarad örökké".

2. *Rövid, collectaszerű hálaadó imádság* a vett javakért, a szent eledelért.

3. *Záróevangélium:* János 1, 1—2 és 14. versei, melyre a gyülekezet énekli az ún.

4. *Nunc dimittist:* Mostan bocsásd el, Uram, a te szolgád...

5. *Ároni áldás,* amit a lelkész énekel, és amelyre a gyülekezet kettős ámenja a záró bizonyságtétel.

6. *Befejező gyülekezeti ének* vagy befejező orgonaszám.

Isten választott népe, Krisztus egyháza imádságának, énekének, hálaadásának, tanításának és tanulásának kimondhatatlan kincse ez a liturgia. Részei harmonikusan kapcsolódnak össze, benne minden az egy szükséges dologra irányul. Mégsem merül ki liturgiánk az egyes részek mérték felett való kidomborításával, és figyelembe veszi a ma sokszor nyugtalan, siető ember idejét is. Gyakorlati szempontokat figyelembe véve (helyes gyülekezeti énekválasztás, 15—20 percnél nem hosszabb igehirdetés) és helyesen alkalmazva úrvacsoraosztással együtt a teljes istentisztelet nem haladja túl a 75—80 percet. Úrvacsoraosztás nélkül pedig egy órát tart.

Természetesen kérdés volt és kérdés még ma is a szolgálatot végző lelkészek számára az énekes részek kellő előadása, mivel nem mindenki rendelkezik énekhanggal, hallással. A reformot előkészítő bizottság nem zárkózott el attól, hogy az énekhanggal nem rendelkezők mondják azt a részt is, ami a liturgiában éneklendő rész lenne. Kezdetben volt olyan elképzelés is, hogy az énekelt részek miatt a hívek „katolikus" vonást észlelnek majd liturgiánkban, és ennek káros hatása lenne. Ezek az aggodalmaskodások azonban többnyire nem igazolódtak. Ami pedig az éneklést illeti, arra nézve utalhatunk arra, amit Otto Dietz mond „Unser Gottestdienst" c. könyvében (Klaudius Verlag), ahol az Introitusról szól, és Luthert is idézi. Luthertől származik ui. az a mondás: „bis orat, qui cantat" és az is, hogy „az ének a szöveget élővé tesz", ezért „Jézus Krisztus ereje nemcsak egyszerű beszédben, hanem zsoltárokban és csengő énekben legyen a mi ünnepségünk". Beigazolódott az is, hogy a teológián való rendszeres éneklés és gyakorlat alkalmassá tette lelkészeinket az egyébként egyszerű liturgikus részek éneklésére is.

Szlovák nyelvű gyülekezetek istentiszteleti rendje

Mint azt tanulmányom elején említettem, szuperintendenciánkhoz tartozó öt gyülekezetben a szolgálati nyelv szlovák. Ezen szlovák nyelvű gyülekezetek központja a népes nagylaki gyülekezet, a hozzá tartozó kisebb gyülekezetekkel és szórványterülettel. Szlovák anyanyelvű gyülekezeteink gazdag liturgiai örökség hordozói. Ezért és tanulmányom teljességéért is tekintsék át röviden ezen gyülekezetek istentiszteleti rendjét is.

Szlovák testvéreink gyülekezeti istentiszteleti rendjének eredete után kutatva biztos időpontnak tekinthető az 1922. esztendő, amikor a jelenlegi rendet Jur Jánoska és Samuel Zoch evangélikus püspökök Liptószentmiklóson megszerkesztették. Munkájukban Kerman Dániel lelkész által 1734-ben szerkesztett ágendára alapoztak, ezt dolgozták fel és vezették be nemcsak a Romániában levő szlovák anyanyelvű gyülekezetekben, hanem a szomszédos országok szlovák anyanyelvű gyülekezeteiben is.

Ez az istentiszteleti rend a következő részekből áll:

1. Introitusszal kezdődik az istentisztelet, melyet lelkész az oltár előtt térdepelve kezd el, és a gyülekezettel felváltva énekel. A karácsonyi nagyünnepi introituszon kívül általában két introitusz ismeretes: az ün-

nepi félévre (adventtől Szentháromság vasárnapjáig) és Szentháromság vasárnapjától az egyházi esztendő végéig.

2. Kyrie, amit a gyülekezet a Tranosciusból énekel. Ez tulajdonképpen az első gyülekezeti ének.

3. Kegyelmi ige glóriával. A glóriát a gyülekezet fejezi be: ...„és az embereknek a földön jóakarat".

4. Salutatio, amit a lelkész a gyülekezet felé fordulva énekel, és a gyülekezet válasza erre: „És a te lelkeddel".

5. Collecta, amit a lelkész térdepelve énekel, és a gyülekezet négyszeres ámenja zár be.

6. Epistolai ige, amit a lelkész a gyülekezet felé fordulva *énekel.*

7. Gyülekezeti ének, az ún. himnusz, az illető vasárnap jellege szerint, ezalatt a lelkész az oltárnál marad.

8. Salutatio.

9. Evangélium olvasása. A losut is énekelve mondja be a lelkész, amire a gyülekezet válasza: „Hála Néked, Isten". Ezt követi az evangélium szövegének éneklése.

10. Gyülekezeti ének, mint harmadik főének, az ún. Credo.

11. Az igehirdetés, vagy szószéki szolgálat több részből áll, és különbség van a nagyünnepi rend és közönséges vasárnapok rendje között anynyiban, hogy nagy ünnepek alkalmával a prédikációt bevezető témamegjelölést egy gyülekezeti énekvers követ. Ezután a lelkész rövid imát mond, felolvassa a textust, és elmondja az igehirdetést. Igehirdetés után ugyancsak a szószékről mondja az imádságot, Mi Atyánkot, hordet és apostoli áldással zárja a szószéki szolgálatot.

12. Gyülekezeti énekvers, mely alatt lelkész újból az oltárhoz megy.

13. Antifona, amit lelkész és gyülekezet felváltva énekelnek.

14. Salutatio.

15. Collacta, mint rövid záróimádság, melyre a gyülekezet négyszeres ámenja a felelet.

16. Ároni áldás.

17. Gyülekezet záróéneke.

Úrvacsoraosztás inkább csak nagy ünnepeken történik. Ekkor a feloldozással, szereztetési igékkel, kiosztással és hálaadó imádsággal bővül az istentiszteleti rend. Megjegyzendő, hogy úrvacsoraosztás alkalmával két alkalommal járulnak a hívek az oltárhoz: először a feloldozás áldásában részesülnek, majd a szent jegyek kiosztásában újból az oltárhoz járulnak.

Dr. Szedressy Pál

IRODALOM

1. *Jánossy Lajos:* Az evangélikus liturgia megújhodása történeti és elvi alapon. Budapest, 1932.

2. *Otto Dietz:* Unser Gottesdienst, Claudius Verlag, München.

3. *Religion und Theologie* — Vandenhoeck, Göttingen, 1974.

4. *D. Colotelo:* Epicleza în liturghiile răsăritene și liturghia catolică de astăzi. (Epiklezis a keleti és a mai katolikus liturgiában.) Studii Teologice, Bucuresti, 1975. I—II.

5. *Kovács László:* A liturgia fejlődésének kérdései. Kézirat, 1968. (Hosszúfalu—Fűrészmező)

6. *Járosi Andor:* A német evangélikus liturgiai reformmozgalmak. Theologiai Tanulmányok, Debrecen, 1933.

7. A Romániai Szocialista Köztársaságban levő Zsinatpresbiteri Ágostai Hitvallású Egyház *ENEKESKÖNYVE.* Cluj—Kolozsvár 1969, 1976.

8. *Dr. Lengyel Lóránd:* A mai evangélikus teológia liturgikai koncepciója a lutheri teológiai látás alapján. A liturgikai reform kérdése az evangélikus teológia szemszögéből. (Kézirat)

Javaslat az új Konfirmációi Káté megírásához

1. Számba véve a konfirmációi oktatásra jelentkező gyermekeket, három csoportra oszthatjuk őket. 1. A hitoktatásban részesült gyermekek átfogó ismerettel rendelkeznek. 2. Azok, akik a gyülekezeti gyermekmunkában részt vettek, bibliai történeteket, énekeket s néhány imádságot ismernek. 3. Hiányos az ismerete azoknak, akik nem voltak kapcsolatban az egyházi tanító, nevelő szolgálatával. E tényből világosan adódik a feladat. Pótolni kell az alapismereteket. Összefüggő egésszé kell formálni azt, amit a gyermekek már ismernek hitünk dolgaiból. Ezt a célt egy könyvön belül csak érdekes, újszerű ismeretközlő formában lehet megvalósítani. Mind a három csoportba sorolható gyermeket egyszerre kell megragadni, foglalkoztatni, új ismerettel gazdagítani.

2. Figyelembe kell vennünk a hazai iskolai oktatás módszerének kialakult rendjét. A pedagógiai munka eszközei: tankönyv, munkafüzet, olvasókönyv (irodalom, történelem), tanári segédkönyv. Egyházunk szórvány helyzete miatt a több gyülekezetben egyszerre konfirmációi oktatást végző lelkésznek nincs lehetősége arra, hogy mindent részletesen megmagyarázzon. Az eredményes konfirmációi oktatás megköveteli, hogy a konfirmációi káté megfelelő módon ötvözze a tankönyv, munkafüzet, olvasókönyv, tanári segédkönyv anyagát.

3. A konfirmációi oktatás a gyakorló keresztyén életre indít el. Így is fogalmazhatjuk: elsegít a Biblia és az Énekeskönyv használatához. A konfirmációi oktatás első évében a Biblia ismereti anyagot közölhetjük. Ez lehetne a könyv első fele. Az oktatás második évében az Énekeskönyvet háttérként tekintve keresztyén életismeretet nyújthatunk. Ez lehetne a könyv második fele.

Figyelembe kell venni Luther Kis Kátéját. Közölni lehetne a hitágazatok magyarázatát. Kérdésekre felbontva, ahogy ezt Benczur László tette 1954-ben megjelent Konfirmációs Kátéjában. Át lehetne venni Luthertől a szentségekről közölt tanítását. Hasznosítanunk kell a Káté függelékének anyagát, a keresztyén élethez adott gyakorlati útmutatását. Ez alkothatná a könyv harmadik részét.

4. A konfirmációi Káté anyaga:

I. Bevezetés. Lelkipásztori szó, esetleg levél formájában a konfirmációról. A könyv átadásakor a lelkész a megszólítás után beírja a konfirmandus keresztnevét, a levél végére saját nevét. Ezt követheti az evangélikus keresztyén elnevezés rövid magyarázata. 1. A Biblia. Isten kinyilatkoztatása. Testté lett ige. Írott, hirdetett ige. 2. Isten kiválasztott egy népet. Ábrahám. 3. Izsák — Jákób, József. 4. Mózes. 5. Királyság. 6. A választott nép sorsa. Fogság. A próféták szolgálata. A Messiás várása. 7. Újszövetségi bibliaismeret. Gyakorlati útmutatás az Újszövetség könyveinek forgatásához. 8. Jézus születése — gyermekkora (Karácsony). 9. Jézus bevonul Jeruzsálembe. Az utolsó vacsora szerzése. 10. Úrvacsora — a keresztyén élet vacsorája. 11. Jézus elfogatása, keresztre feszítése (Nagypéntek). 12. Jézus feltámadása, megjelenései (húsvét). 13. Jézus mennybe menetele. 14. Keresztség: a keresztyén élet startja. Keresztelés. Keresztszülők felelőssége. 15. Jézus tanítása: példázatok (Lk 15,11—31,

Lk 10,25—37), mondások. 16. Pünkösd: Az Egyház születése. 17. Atya Isten. I. Hitágazat. Teremtés — gondviselés. 18. Fiú Isten. II. Hitágazat. 19. Szentlélek Isten. III. Hitágazat. 20. Az apostoli Egyház. 20. Reformáció: Luther Márton. 21. Magyar keresztyénség (Magyarok megtérése, magyar reformáció, magyar evangélikusság ma.) 22. Magyar Evangélikus Egyház. Egyházunk a Magyar Népköztársaságban. 23. Keresztyének a nagy Világban. LVSZ, EVT, KBK.

II. 1. Énekeskönyvünk. Gyülekezeti éneklés. Kántorképzés. 2. Isten dicsérete. 10 parancsolat bevezetése. 1. parancsolat. Vallástétel. 3. Beszélgetés Istennel: Imádság. 2. parancsolat. Énekeskönyvünk imádságos része. Mi Atyánk „keletkezése". 4. Isten tisztelete. 3. parancsolat. Istentisztelet. Istentiszteleti rend Énekeskönyvünkben. Templom. Távol a templomtól — szórvány, rádiós istentisztelet. 5. Felkészülés az úrvacsora vételére. Bűnbánat — önvizsgálat. Gyónás. 6. Családom. 4. parancsolat. Szülők, testvérek, nagyszülők. A család melletti nagyobb közösségek: iskolaközösség, munkaközösség, lakóhelyi közösség, társadalom, nemzet, emberiség. E közösségek vezetői, elöljárói iránti tisztelet, megbecsülés. 7. Élet — szeretet. 5. parancsolat. Embertársak. Saját életünk gyilkosai is lehetünk. Szenvedélyek. Mit jelent az életvédelem? Segítségnyújtás, véradás. Környezetvédelem. Békeépítés. Szolidaritás vállalása. Szabályos közlekedés. 8. Házasság. 6. parancsolat. Isten rendelése. Felkészülés a házaséletre. Párválasztás. Egyházi esketés. 9. Anyagi javak. 7. parancsolat. Pénz. Adakozás. Közvagyon védelme. 10. Tanulás. Képességek. Az idő jó felhasználása, pályaválasztás. Munka. 11. Pihenés, szórakozás, szünidő, nyaralás. 12. Beszédünk. 8. parancsolat. Becsület. Igazmondás. (A témák felsorolásával jeleztem, hogy nem egyszerűen a parancsolatok magyarázatára gondolok. A parancsolat megnevezése bezárása lehet egy-egy gondolatsornak.) 13. Ki vagyok én? Önismeret tesztkérdések segítségével. Helyes önbírálat. Mások igazságos értékelése. 14. Barátságban Krisztussal. Lelkipásztori beszélgetés: egészség — sport, értelmi-érzelmi élet, barátság, szerelem, udvariasság, felelősségérzet, kötelességtudás, egyéni-közösségi érdek összeegyeztetése. 15. Szolgálat — diakónia. Egyéni-közösségi. Szolgáló Egyház. 16. Közösségben népünkkel. Állam. Szociális felelősség. Jog és kötelesség kapcsolata. 17. Közösségben az emberiséggel. Béketörekvések. Az emberiség mai életkérdései. 18. Isten örök életet készített nekünk! Betegség, halál. Jézus visszajövetele, feltámadás, ítélet. Reménységünk. Temetés.

III. A 10 parancsolat, az Apostoli — Niceai Hitvallás és Mi Atyánk szövege. 1. Rövid, jelképekkel, rajzokkal illusztrált bibliaismeret, mely világos áttekintést ad a Biblia egészéről a könyvek sorrendje szerint. 2. Gyakorlati tanácsok a rendszeres bibliaolvasáshoz. Az Útmutató használata. 3. Imádságok. 4. Énekek, kánonok kottával! 5. Reggeli áhítat, esti áhítat rendje. 6. Szimbólumok rajza, jelentése, egyházi év szimbolikus ábrázolása, liturgikus színek. 7. Térképek (segítség a bibliai anyag elmélyítéséhez). 8. Időrendi tábla. Világtörténet — egyháztörténet. 9. Világvallások: grafikon, statisztika. 10. Egyházszervezetünk (rajzos ábra). Térkép az egyházmegyékről. 11. Énekeskönyvünk jelesebb énekírói történeti sorrendben. 12. Összefoglaló kérdések teszt formában az egész könyv anyagáról. 13. A könyvben található kérdések válaszai. 14. A Biblia mutatja az utat. (Jelesebb bibliai helyek, melyek segíthetnek a keresztyén élet kialakításában.) 15. Felkészülés a konfirmációi istentiszteletre. Imádságok. Bocsánatkérő szavak, versek, a gyülekezethez intézendő szavak. 16. Kis lexikon (a könyvben közölt nevek, fogalmak stb.).

A záró oldalon: konfirmációi emlék. Név, születés, keresztelés napja, keresztszülők neve, címe. Konfirmáció napja, helye, igéje. Konfirmandus-

társak neve, címe, üdvözlő igéjük. (Ezeket az adatokat a konfirmációi oktatás végén lehet kitölteni.)

5. A könyv terjedelme. Egyformán lehet érveket felhozni a rövidebb vagy terjedelmesebb könyv megírása mellett. A gazdagabb tartalmú könyvből lehet válogatni. A szórvány gyülekezetekben folyó konfirmációi oktatásban is az ilyen könyv nyújt több segítséget.

6. A gyermekek ismeretvilága, érdeklődési köre határozhatja meg a könyv anyagának kidolgozási módját. Iránymutató Keresztury Dezsőnek a megállapítása: „Azelőtt kimondták: hinni kell, mert az egyház így tanítja. A mai gyereknek ezt már nem lehet és nem is kell kijelenteni. Ez az egyik része a dolognak. A másik: sokkal nehezebb (hál'Istennek, hogy nehezebb!) a tanítást olyan módon közölni a fiatalsággal, hogy az ne merev kijelentés (kinyilatkoztatás) legyen, hanem megbeszélendő emberi lehetőségek, transcendens vonatkozások, istenhit, hittételek konglomerátuma, amelyekből mégis egységes világkép kerekedik." (Új Ember, 1978. június 18. 3. o.)

Hazai oktatási rendünk arra épül fel, hogy a tanulónak magának kell az igazságokat felismerni. A gondolkodtatás a cél, nem merev tételek közlése. A konfirmációi kátéban is olyan formában kell az ismereteket átadni, hogy a gyermekek átéljék az igazság megismerésének örömét, a felfedezés nagyszerűségét.

Az ismeretközlés minden módját alkalmazni kell: folyamatos szöveg, kérdés-felelet, tesztkérdések, rejtvények, versek, medidatív jellegű gondolatok, rajzok. Ilyen módon az egyes tanítási egységek többet nyújtanak, mint egy óra anyagát. A konfirmandusok ismerete, érdeklődése határozza meg, hogy az oktatást végző mit emel ki a közölt szövegből, mit mélyít el.

7. Igen fontos az egyes tanítási egységeken belül az anyag könnyen áttekinthető tagolása, ahogy ez Prőhle Károly: Az evangélium igazsága c. 1957-ben megjelent tankönyvében látható.

8. Nagy gondot kell fordítani a könyv szemléltető anyagának összeállítására. Fel kell használni a tankönyvekben, ismeretterjesztő művekben található valamennyi eszközét a szemléltetésnek: fénykép, rajz, grafikon, jelkép. Korunk gyermeke mindinkább vizuális beállítottságú. A képek ma nem egyszerű díszítő elemek a könyvekben, hanem gondolatot közölnek, üzenetet közvetítenek. Ezért nem lehet megelégedni pl. a bibliai tárgyak egyszerű rajzával. Egy csillagot vagy sarut a mai gyerek könnyen elképzel. Ilyen rajzot nem kell közölni. Több egyház adott már ki a mai ember látását tükröző képes Bibliát. Tanulmányozni kell ezeket az eseményeket mai szemmel megelevenítő ábrázolási formákat.

9. A konfirmandusok több éven át tanulnak történelmet. Részben ez a tény, részben a közlendő ismeretanyag sokasága feleslegessé teszi a teljes egyháztörténet tanítását. Nemeskürty István többször hangoztatta, hogy a történelem „történések" sorozata. Nem sok eredményt érünk el nevek és évszámok közlésével. A konfirmandus korú fiatalt események érdeklik. E kívánságnak talán legjobban életrajzok nyújtásával tehetünk eleget. Egy-egy tanítási egység elmélyítését segítheti az elevenen, színesen megfogalmazott életrajz vagy egy életrajzi esemény kiemelése.

10. Tamm, Nobel-díjas szovjet fizikus egyik előadásában, melyet a tudósképzés érdekében összehívott konferencián tartott, ezt mondotta: „A tanítvány nem edény, amit tele kell tölteni, hanem fáklya, amit lángra kell lobbantani." A konfirmációi oktatás sem elégedhet meg pusztán ismeretanyag nyújtásával. A Szentlélek hitet ébreszt az Evangélium hirdetése által. Ebben lehet segítő eszköz a sokak tapasztalatára építő, jól megírt új Konfirmációi Káté.

Ferenczy Zoltán

Melius Péter ifjúsága

Botta István könyve

A cím jelen esetben nemcsak a mű tárgyát jelöli, hanem eredményét is: eddig ugyanis Melius Péter ifjúságáról alig tudtunk valamit.

A megértés érdekében szükséges mindenekelőtt áttekintenünk az eddig biztosnak tartott adatokat. Melius a Somogy megyei Horhiban született bizonytalan időpontban. 1556. október 25-én iratkozott be a wittenbergi egyetemre, ahonnan hazatérve 1558-ban Debrecenben prédikátortársa lett annak a Szegedi Gergelynek, aki ekkor már itt szélsőségesen helvét irányban működött. Élete korábbi szakaszában érték ugyan lutheri hatások is, ezeket azonban Szegedi Kis Istvánnal folytatott levelezése eredményeként feladta, és 1559-től már a helvét reformáció élvonalában küzdött elsősorban az erdélyi szász lutheránus Hebler Márton püspökkel, de nem kímélve Bártfa és Pápa „félpápista (= lutheránus) majmait" sem. Szakadatlan harcban állt az éledő pápás egyházzal és a rohamosan terjedő antitrinitarizmussal szemben, melynek azonban sikerült gátat vetnie. 1561-től püspöke és szervezője volt a Debrecen vidéki egyházkerületnek, melyhez 1562-ben csatlakozott a Nagyvárad vidéki kerület is. Fiatalon halt meg — 35—36 éves lehetett csupán — 1572. december 15-én (ZL 399). Küzdelmeiben sok ellenséget szerzett, de barátai is szép számmal akadtak. Az utóbbiak sorából ki kell emelni Huszár Gált, aki 1561 elején Kassáról menekülve Debrecenben munkatársává is lett egy vagy valamivel több mint két esztendőre, s akiről még 1565-ben is így nyilatkozott: „Így most is a Baal papjai, érsekek, pispekek, kegyetlen, hitlen pogány fejedelmek arcul verik a Jehova igaz mondó prédikátorit: mint érsek Huszár Gált, az igazi prófétát" (134.135). Nagyon fontos tény végül, hogy első nyomtatásban megjelent munkájában, 1561-ben a reformáció lutheri és helvét elkülönülésének döntő területén: a krisztológia és az úrvacsora kérdésében a svájci Bullinger és a magyar Szegedi Kiss István felfogásával megegyező álláspontot foglalt el (168.169.176—178). Ezek a — részint saját megnyilatkozásokból, részint kortársaktól származó — adatok *csaknem* teljesen körülhatárolják az életutat, elsősorban annak tartalmát: a reformátori működést.

E biztos tények köré sorakoztak a kiegészítő hipotézisek. Igen mértéktartóaknak látszottak, mivel közvetett bizonyítékok támogatták őket. Már századunk első évtizedeiben Payr (PD 485—489), később Zoványi (ZR II. 354.355), legújabban pedig Kathona (KTHR 19—22) felhívják a figyelmet a Tolnán alapított híres iskolára, ahol 1549-től a reformáció szellemében működött Zigerius Imre, Muczius (Tövisi) Mátyás, majd Szegedi Kis István. Somogyból is, mint más környékbeli helyekről, sokan látogatták ezt a magas színvonalú iskolát. Köztük lehetett Melius Péter is, hiszen a kortárs Skaricza Máté közlése óta tudunk Melius és Szegedi Kis István előbb vitázó, aztán együttműködő kapcsolatáról (KTHR 93.120; ZL 399). A wittenbergi egyetemre történt beiratkozása kapcsán is ésszerű feltételezni, hogy legalább 20 éves ekkor, tehát születése 1536 körül lehetett. Wittenbergben Melius tanulótársaként találjuk feljegyezve Bullinger Henrik fiá-

nak nevét is, s ebben az időben a magyar „burza úgy tűnik, mint az ottani magyar kálvinista tanulók társasága" (97.98). Melanchthont pedig, aki fémjelezte a wittenbergi egyetemet, Kálvin véleménye alapján — ... egyetért velünk, véleményét mégsem meri nyíltan beismerni (!)"... — egyenesen bátortalan, de meggyőződéses kálvinistának tartották (158). Huszár Gál helvét irányára nézve is meggyőző bizonyítéknak látszott, hogy 1561-ben Kassáról éppen Debrecenbe menekül, Melius segítségére van munkáit nyomtatva; barátságuk ennélfogva természetes (134). Annyira valószerű mindez, hogy a korábban még csak lehetőségként említett életmozzanatok (ZL 399) a legújabb feldolgozásokban a történelmi tények szintjére emelkednek (KTHR 37).

Botta könyvének másik főszereplője Somogyi Péter. Róla eddigi ismereteinket Zoványi így foglalja össze: „Valószínűleg Sárváron kezdte működését, de Vágsellyén volt hivatalban, amikor 1556 decemberében Nagyszombatba idézte Oláh Miklós esztergomi érsek. Kihallgatása után ekkor szabadon bocsátották, de 1557 júniusában... már fogságba került Pozsonyban. Ebből embertelen sanyargatások után 1558 júniusában szabadult ki. Megírta egész zaklatásának történetét..." (ZL550).

A két személy azonosságának kérdését „történelmi dilettantizmusnak" látszott felvetni akkor, amikor legalább három megdönthetetlennek vélt — és évszázados fejlődés eredményeként egyre határozottabban körülbástyázott — tény a leghatározottabban kizárta a lehetőségek sorából. Vegyük elsőként azt, hogy Somogyi Péter részben igazolt, részben feltételezett működési területe Sárvár és Vágsellye, tehát az ország nyugati fele; Melius Péteré pedig Debrecen, vagyis az ország keleti fele. Ide tartozik, hogy Melius Péter nevében a „Juhász" alakot családnévként kezelték. A második az, hogy Somogyi Péter teológiájában meghatározó elem a Luthernél is „lutheribb brenziánus tanítás melletti elkötelezettség; míg Melius Péter Bullinger és Szegedi Kis István helvét irányzatának harcos képviselője, az már Wittenbergben is. A harmadik — és a legdöntőbb — az, hogy Somogyi Péter 1556 karácsonya táján „vizsgálati fogságban" sínylődik idehaza; Melius Péter pedig 1556 október 25-én beiratkozik a wittenbergi egyetemre.

Ezeknek a hovatovább „kanonikussá" lett nézeteknek felvázolása azért szükséges, hogy érzékelhetővé váljék az a kutatói bátorság, mely nemcsak óvatosan megkérdőjelez egyes tényeket, hanem a halmozódó új — és az újra vizsgálat tárgyává tett régi — adatok birtokában minden egyes eredményt gondosan dokumentálva alapvetően átformálja az eddig valósnak és csaknem teljesnek vélt Melius-képet.

Botta könyve mindenekelőtt meggyőz arról, hogy Somogyi Péter vágsellyei tanító és Melius Péter debreceni reformátor azonos személy (14.17—19.47), és hogy az eddig feltételezett 1536 helyett 4 évvel korábban kellett születnie a Somogy megyei Horhiban (15.47). Kizárja a tolnai iskolázását és Szegedi Kis István reá gyakorolt korai hatását (47). Meggyőző bizonyítékok sorával lebbenti fel a fátylat Melius gyermek- és ifjúkoráról, a mintegy 10 évet felölelő sárvári tanulásáról (49—52); a lutheri hatások forrásairól: elsősorban az eddig alig ismert — és félreismert — „Mihály mesterről", akit Sylvester Mihállyal azonosít (53—60). Alkalmat talál közben arra, hogy rámutasson a humanista Nádasdy Tamás nádor „kultúrpolitikájára" és a támogatásával magas színvonalra került sárvári iskola munkájára (50). Feltárja Melius Huszár Gállal való barátságának okait, kapcsolatuk lehetséges és valószínű indulását Sárváron, majd elmélyülését az óvári „lelkészképző iskolában" (79—81); a Vágsellyére kerülés (84—86) és az első fogságba jutás körülményeit (87.88). Kiigazít egy igen fontos évszámot, mely korábban az azonosítás döntő akadályának

látszott: Oláh Miklós érsek nem 1556 végén, hanem 1555 végén fogatja el, és ugyanezen év karácsonya táján már szabadon is bocsátja (25.27—29. 87.88); így az 1556 októberi Wittenbergben feltűnése is elveszti „ellenérv" jellegét. Okát adja rövid wittenbergi tartózkodásának (92), Vágsellyére visszahívatásának (104—105.107.108), hosszú és keserves második fogságának (111.116—118.121.122), kiszabadulásának (126.127), s végül Erdődön (128) keresztül Debrecenbe kerülésének (132—135). Melius életét 1561-ig, a Kolossei levélről írt magyarázat megjelenésének évéig kíséri nyomon és közben két „féléletet" egységben mutat fel, jellemfejlődést, teológiai hatások szolgálatformáló erejét, sőt az 1559 második felében bekövetkező helvét fordulata lényegét és összefüggéseit is világosan megrajzolva (174—178). Már egymagában ez is különlegesen értékes eredmény.

Az új eredmények második fontos területe a magyarországi reformáció helvétizálódása okainak, módszereinek, időpontjának felderítése kapcsán tárul fel. A mű alcíme — „A magyarországi reformáció lutheri és helvét irányai elkülönülésének kezdete" — is jelzi a szorosan vett Melius problémán túlmutató vizsgálódások szükségszerűségét. Eddigi ismereteink abban foglalhatók össze, hogy a helvétizálódás lassú, egy ideig rejtett folyamat, mely az ország keleti és török megszállás alá került középső részén az 1550-es években, az ország Habsburg-érdekeltségű nyugati felében pedig 1595 körül jut diadalra. A svájci hatások Wittenbergen keresztül érkeznek hazánkba, s a legfőbb közvetítő éppen Melanchthon. Tények sora látszik mindezt bizonyítani: Melanchthont Flacius és Brenz „a helyes lutheri tanítás képviseletében" élesen támadja (92—94), Kálvin — bár megrója „nyílt színvallásra képtelensége" miatt (95) — a helvét táborba sorolja (158); a helvét irány magyarországi terjesztői és diadalra juttatói pedig szinte egytől-egyig Wittenberg egyetemét járják meg korábban (97. 98). Botta Melanchthon tanításának elemzése során bizonyítja, hogy a lutheri hitvallási vonaltól való eltérés vádja alaptalan (151—155), Kálvin reménye fatális tévedésből fakad, és így illuzórikus (158), a wittenbergi egyetem — és benne a magyar burza tagjai — „helvét tájékozódásának" feltételezése tarthatatlan (98.99), a helvétizáló törekvéseknél a Melanchthon nevére-tekintélyére hivatkozás pedig — legalábbis 1560-tól kezdve — etikailag igazolhatatlan (171—173; ZR I. 388). A bizonyító adatok sodrásában az olvasó meggyőződik arról, hogy a kétféle reformációs irányzat szétválása sokkal inkább robbanásszerű fordulatként, mintsem lassú folyamatként megy végbe hazánkban, méghozzá az 1558/59-es években (161—167.178).

Az új eredmények harmadik fontos ága a különféle — egymással éles ellentétben álló — tanítások felmérése és bemutatása közben válik megragadhatóvá. Botta könyvében egész sor olyan ember vonul fel előttünk, akinek van korszerű világképe, tudományos felkészültsége, határozott meggyőződése, filozófiája, teológiája, melyet szóban és írásban egyaránt nyíltan képvisel. Emberek és elvek általában elválaszthatatlanul összetartoznak, így a személyek küzdelmében egyszersmind a tanítások eltéréseire is fény derül.

A marburgi kollokvium eseménytörténetként is, és az úrvacsorai váltanok „kikristályosodási pontjaként" is ismerős előttünk. Mégsem érezzük, hogy a Szerző „szalmát csépel", amikor róla szól (139—148). Nem az adatanyag új, hanem a hangsúly, mely a „kulcskérdés: Krisztus mennybe menetele, az Atya jobbján ülés s az úrvacsorában való jelenléte" (141) összefüggésében kap szerepet. Luther marburgi vitapartnerei szerint „a feltámadt Krisztus mennybe menetele azt jelentette, hogy eltávozott a földről, és felszállt a csillagokon túl, a legfelsőbb egekbe. Lehetetlen, hogy egy és ugyanazon test különböző helyeken legyen... Ezért össze-

egyeztethetetlen és következetlen dolog egyrészt azt állítani, hogy a mennyben van, másrészt a földön, vagy az úrvacsorában keresni" (142). Kétségtelen: „logikus" az okfejtés. Ezzel szemben Luther álláspontja „illogikus": „számára a mennybe menetel az ‚Atyához való menetel' volt, az Istennel való tökéletes együttlét, amelyben már nincs tér és idő, itt és most. A megdicsőült Krisztus legyőzte a tért és időt, így mennybe menetele nemhogy akadálya lenne úrvacsorai jelenlétének, hanem éppen feltétele" (142). Tarthatjuk mi evangélikusok mégoly „rokonszenvesnek" Luther tanítását, el kell ismernünk, hogy egy olyan vitában, amelyben a „logikus" érvelés az „illogikussal" csap össze, az utóbbinak igen előnytelen a pozíciója. Ezt egyébként maga a történelem többszörösen igazolta. Hesseni Fülöp Marburgban Zwingliék mellett tört lándzsát (147); kereken 30 év múlva egy esztendei kemény harc után a brenziánus Melius Péter a Bullingert követő Szegedi Kis Istvánnak „nyújtotta a pálmát és az örök igazságot (azaz: a helvét úrvacsoratant) jóváhagyta" (168); néhány év leforgása alatt döntő sikereket ért el a történelmi Magyarország területének nagy részén a helvét irányzat; hogy aztán végül egy újabb emberöltő elteltével Északnyugat-Dunántúlon is megtörténjék a szétválás Beythe István fordulatával (169). Ha személyek, s munkálkodásuk nyomán országrésznyi területek helvétizálódásának okait keresve a „gyökereket" akarjuk megtalálni, akkor a *„logikus"* igénylésére és a *ráció* számára is megragadható, elfogadható módon előterjesztett hitigazság-értelmezésre bukkanunk.

Már Botta is felhívja a figyelmet arra, hogy az úrvacsora kérdése csak egyik ága a problémának; s ott, „ahol a ‚filozófia' a ‚dogma érvkészletévé' vált, nemcsak a különböző hitvallási irányok voltak kénytelenek megvívni csatájukat, hanem a ‚ráció' is szükségképpen elkezdte ‚szabadsági harcát'" (147). Néhány példa jól érzékeltetheti ezt: Ha Isten szándéka mindenki üdvözítése, ugyanakkor tény, hogy mégsem üdvözül mindenki, akkor *logikus*, hogy az embernek szabad akarata legyen jó és rossz közötti választásra; ha Isten mindenható, ugyanakkor tény, hogy nem üdvözül mindenki, akkor *logikus*, hogy már eleve ő határozott egyesek üdvössége és kárhozata kérdésében; ha egy Istenünk van, akkor *logikus*, hogy a Szentháromságtan gyermeteg fikció stb. Elmosódnak hitvallási határok is, mivel alapvető, természetes emberi törekvéssel van dolgunk: az ember *„érteni"* akarja világát, önmagát, még Istenét is. Nem, vagy legalábbis nehezen viseli el, ha ebben a törekvésében korlátokba ütközik. Luthert ellenfelei „biblicista makacssággal" és a reformáció egységének megbontásával vádolták már közvetlenül a marburgi kollokvium után is, s azóta is állhatatos következetességgel (139.140). Alaptalanul. Mert Luther magatartása, meggyőződése abból fakadt, hogy tartotta magát a felismert igazsághoz: Istennek nemcsak „kinyilatkoztatásai" vannak, hanem „titkai" is (142). Ennélfogva szükségképpen maradnak a ráció számára feloldhatatlan feszültségek és „illogikus" tényezők hitünkben, tanításunkban.

Az Akadémiai Kiadó ismertető-ajánló szövege többek között azt mondja, hogy a tanulmány „a nemzetközi reformációkutatás jelentős állomásának ígérkezik". Ha azonban idei egyik LMK témánkra: az „Evangélikus identitás és ökumenizmus" aktuális problematikájára gondolunk, akkor nemcsak „egyháztörténészeknek való szakmunkát", hanem mai gondjainkban segítséget nyújtó értéket is felfedezünk a „Melius Péter ifjúságá"-ban.

Magassy Sándor

Erős vár a mi Istenünk

Reformációi sorozat

Zsoltár 46

ISTENBE VETJÜK BIZODALMUNKAT, MERT AZ ÉLŐ ISTEN OLTALMA ÉS ERŐSSÉGE NÉPÉNEK

Zsolt 46, 2

Az ember élete, a keresztyén ember élete is folyamatosan megoldásra váró kérdésekkel kerül szembe. Ugyanígy az emberi közösségek élete is, a családé, a gyülekezeté is. Döntéseink nemcsak magunkra, de szűkebb vagy tágabb körben másokra is kihatnak. Ha felelősséggel keressük életkérdéseink megoldásait, döntésünk s megvalósítása lehet, hogy fizikai, anyagi és lelki erőnket teljesen igénybe veszi. Mégis maradhatnak olyan kérdések, amelyeknek feloldásához a magunk ereje elégtelen. Sokszor segíthet a társadalom gondoskodása, amely a sok ember összefogásának az erejével állhat mellénk, munkát, tanulási és kereseti lehetőséget ad, gyógyuláshoz és otthonhoz segít, stb.

Az ember mégis eljuthat erőtlenségének és tehetetlenségének az átéléséhez, amikor minden várható emberi segítséget kevésnek talál, s az életével szembemeredő kérdést megoldhatatlannak érzi. Ugyanezt azok a közösségek is átélhetik, amelyeknek tagjai vagyunk. — Ha nem lennének megoldhatatlannak tűnő családi problémák, kevesebb lenne a válás és a szétesett család. Ha a gyülekezetben felvetődő minden kérdésre azonnal tudnánk a helyes feleletet, kevesebb lenne az, ami feszültséget támaszt, botránkoztat, széthúzást és bomlást idéz elő.

Önmagunk nyomorúságainak és a gyülekezet nyomorúságának az átélése azt jelenti, hogy szenvedünk tehetetlenségünk, rosszul sikerült döntéseink, bűneink, vagy mások életünket súlyító döntései és bűnei miatt. Nyomasztó élethelyzetbe kerültünk. A „nyomor" színskálája nagyon széles lehet.

A tehetetlenség és kilátástalanság érzésébe bele lehet rokkanni, súlya alatt testileg-lelkileg össze lehet roppanni. Az öngyilkosok növekvő arányszáma fájdalmasan mutatja, hogy a társadalom széles körű segítőkészsége, az anyagi helyzet rendezettségének lehetősége ellenére is van elviselhetetlennek tűnő emberi nyomorúság. — Vannak, akik az összeroppanásig magukba zárják, mások elől rejtik, szégyenlik tehetetlenségük érzését, másokat ez az érzés hangos gyűlölködéssel fordít szembe embertársaikkal és az egész világgal, de ez az érzés odakényszeríthet Isten elé is, hogy tőle kérjük a megoldhatatlanság bilincseivel megkötött élethelyzetünkből szabadulást, kivezető utat. Ahogy a 118. zsoltárban is találjuk „Nyomorúságomban az Urat hívtam segítségül." Így ezek a nehéz élethelyzetek Isten nevelő eszközévé is válhatnak népe számára.

Minden előttünk élt nemzedék ismerte az emberi nyomorúság sokszínűségét és szenvedett is alatta. Erről nagyon reálisan tanúskodik a Szent-

írás is. De tanúskodik az Isten segítségét, szabadítását megtapasztaltak örömérol és hálájáról is: „Igen bizonyos segítség a nyomorúságban" (Zsolt 46,2). „A nyomorult népet megsegíted" 2 Sám 22,28). Dávid olyan erővel tanúskodik Isten megmentő szeretetéről, hogy aki olvassa zsoltárait érzi hitével megragadott élettapasztalatának frisseségét és egész életét átható erejét. Oltalmat adó pajzshoz, biztonságot jelentő kősziklához, menedékhez, várhoz, erős bástyához, fellegvárhoz hasonlítja Istent, aki „hatalmas szabadító", „a mi otlalmunk és erősségünk". Ömlik belőle a dicséret, hogy költői formát találva az egész gyülekezet énekévé legyen. Ahogy Izrael Dávid zsoltárait megőrizte, magáévá tette és énekelte az azt mutatja, hogy bennük az egész nép hitének és élettapasztalatának kifejezését találta meg. Hiszen ennek a népnek az élete is tele volt nyomorúsággal és tele szabadítás után kiáltó imádsággal.

Ugyanezt a hálás tanúskodást találjuk Ezsaiás prófétánál is: „Isten az én szabadítóm, bízom és nem rettegek, mert erőm és énekem az Úr, megszabadított engem." (Ézs 12,2)

Az a tapasztalat, hogy Isten oltalma és erőssége népének Jézus Krisztusban mélyebb és nagyobb távlatot nyitó értelmet nyert. Azért jött, hogy megszabadítsa népét bűneiből (Mt 1,27), a sötétség hatalmából (Koll 1,13), a halál tőréből (Rm 7,24), hogy erőtlenségünkben az ő ereje lakozzék bennünk (2 Kor 12,9), hogy megismerjük feltámadásának erejét (Fil 3,10).

A Krisztusban kapott ajándékot ismerő tanuk már ezzel a nagyobb távlatot kapott hittel tanúskodnak arról, hogy Isten oltalmat és szabadulást adó szeretetét megtapasztalták.

Péter: „Titeket pedig Isten hatalma őriz hit által az üdvösségre." (1 Pt 1,5)

Pál: „Mindenre van erőm abban, aki megerősít engem" (Fil 4,13), s hogy kétség ne legyen affelől, ezt kiről mondja, a levelét olvasó gyülekezet saját tapasztalatát is kifejezve hozzáteszi: „a Krisztusban".

Ebből a hitből született új énekké és új bizonyságtétellé Luther ajkán Dávid zsoltára: „Erős vár a mi Istenünk", kifejezve mind szövegével, mind dallamával a reformátor meggyőződését, Krisztusba vetett bizodalmát és élettapasztalatát: „Ő a mi diadalmunk."

Ezzel a földi életet és az örökkévalóságot egy tekintetbe összefogó hittel írta le Bethlen Gábor halála előtti utolsó sorait: „Ha az Isten velünk, kicsoda ellenünk? Senki nincsen, bizonyára nincsen." Sorai egy nagyon sok nyomorúságot hordozó korszakban élt, a nyomorúság enyhítéséért fegyverrel is harcoló fejedelem tapasztalatáról tanúskodnak.

Mellettük, és velük egy hittel, Istenben Megtartót és Szabadítót talált elődök megszámlálhatatlan sora tanúskodott arról, hogy Isten népének oltalma és ereje. Tanúskodásuk élettel tölti meg a 22 zsoltár sorait: „Benned bíztak őseink, bíztak és megmentetted őket. Hozzád kiáltottak segítségért és megmenekültek, benned bíztak és nem szégyenültek meg." Hitükkel rögzített élettapasztalatuk felénk biztatásként hangzik. Ahogy ők megtapasztalták Isten oltalmazó és szabadító szeretetét, úgy mi is megismerhetjük azt és átélhetjük annak örömét.

Figyelmeztetnek, hogy nemcsak a mi életünknek vannak nyomorúságai, nemcsak mi szenvedünk tehetetlenségünk, erőtlenségünk érzése, önmagunk és mások bűnei alatt, nemcsak nekünk vannak csalódásaink és kétségeink, nemcsak bennünket kísért a félelem és a reménytelenség. Mások is szenvedték mindezek terhét, de megtapasztalták, hogy Isten számukra oltalom volt, erejével állt mellettük, célt adott életük elé, nem hiába bíztak benne.

Arra buzdítanak, hogy ne lankadjunk meg az imádkozásban mi sem. Merjünk kérni, de úgy, hogy életünket, családunkat, gyülekezetünket, falunk vagy városunk életét Isten bűnbocsátó kegyelmébe és megtartó szeretetébe ajánljuk. Kérésünk ne Istent a magunk elképzeléseibe kényszerítő önzésből, hanem abból a bizalomból fakadjon, hogy kegyelme és szeretete emberi elképzeléseinket meghaladóan javunkat munkálja. Merjük elmondani hálánkat és dicséretünket is, ha megtapasztaltuk azt, hogy velünk volt, utat mutatott, megoltalmazott. Ne bizonytalankodjunk, hanem merjünk beállni a tanúskodók sorába. Ne feledékeny haszonélvezői legyünk szeretetének, hanem hálás szívű tanúi.

Tanúskodásunkkal nemcsak az utókornak, a kortársaknak is tartozunk. Isten szeretetének megtapasztalása nem elkülönít embertársainktól, hanem felnyitja szemeinket mások nyomorúságának a meglátására is. A csalódásokban és reménytelenségben lebénult életeknek ma is szükségük van arra, hogy kinyíljanak, s ha lehet felszabaduljanak a hit aktivitására és szolgálatvállalására.

Lehetnek, akik kétségbe vonják tapasztalataink hitelét. Amíg hitünk a Krisztusban megismert szeretetre épül, és élettapasztalataink mögött is világosan felismerjük Isten oltalmazó és mentő szeretetét, nem szégyenülünk meg. Isten ígéretére egész életünkben építhetünk. Hívó szava mindig megújuló lehetőséget ad megtartó szeretetének megtapasztalására: „Hívj segítségül engem a nyomorúság idején! Én megszabadítlak, és te dicsőítesz engem." (Zsolt 50,15) Ezért hittel vallhatjuk ma is: Istenbe vetjük bizodalmunkat, mert az élő Isten oltalma és erőssége népének.

Magyar László

ISTEN JELENLÉTE A TÖRTÉNELEMBEN NÉPÉT FELSZABADÍTJA FÉLELEM NÉLKÜLI HITRE ÉS SZOLGÁLÓ SZERETETRE

Zsolt 46, 3—4

A zsoltáros hite és győzelmi éneke mögött hatalmas „Isten-élmény" rejtőzik: Isten jelen van a történelemben. Feltehető ugyanis, hogy a történelmi hátteret Szanhérib 701-es — vereséggel felérő — visszavonulása jelenti Jeruzsálem falai alól. Az ézsaiási ihletésű zsoltár úgy akarja a gyülekezetet hitre és engedelmességre bíztatni, mint Ézsaiás üzenete Ezékiást és Juda népét. (1 Kir 19, 20—34)

Az Ótestamentumnak azonban nemcsak ez a szelete — hanem ha jól értjük azt —, a „teremtéstörténettől", az ún. történeti könyveken s a próféták üzenetein át egészen az apokaliptikus irodalomig, az egész írott kinyilatkoztatásnak egy a témája: Isten jelen van és jelen „lesz" a történelemben, mert annak Jahve az Ura!

Ennek az üzenetsornak a lezárása: Isten megjelenése a történelemben Jézus Krisztus által. A betegséget és a halált, tehát a gonoszt és bűnt legyőző hatalma a „történelem valósága" lett. Izrael poros országútjain, Kapernaum és Jeruzsálem utcakövein teljesedtek be az ígéretek: Immánuel! velünk az Isten! Akik Jézussal találkoztak, akiket meggyógyított, akik hittek benne, azok számára „megváltozott a történelem", hiszen betegségből gyógyulás, bűn rabságából szabadulás, halálból élet támadt. És vitathatatlanná lett számunkra: „Itt az Isten köztünk."

Aztán az útra induló egyház első lépéseiről tudósító Cselekedetek könyve, meg az ezt követő három viharos évszázad egyháztörténelme is minden mondatával hitvallástétel a történelemben megmutatkozó Isten mellett. Bár ez a jelenlét csak a Szentlélek munkája nyomán válik a hit számára valósággá. Nekünk ugyanis az egyház történelme is elsősorban „Isten története", nem apostoloké, püspököké, vagy pápáké —, tehát embereké.

Ha így érkezünk el a reformációhoz, akkor a keresztyén történelemszemlélet — számunkra egyedül járható — útján maradva meglátjuk abban az Isten munkáját, Isten tetteit. S eredményeiért nem embereket, hanem Őt magasztaljuk. Úgy, ahogy Luther is tette, amikor ennek a zsoltárnak a nyomán megírta hatalmas, Istent-magasztaló énekét.

S bár hozhattunk volna az írott kinyilatkoztatásból, meg az egyház korábbi történelméből is példákat mégis, mivel ma a reformációra emlékezünk itt nézzünk szét. S keressük Isten jelenlétét a számunkra olyan drága történelmi emlékek között. — Ha nem is tévesztjük szem elől a reformáció „sikerével" kapcsolatban a német választófejedelmek önálló sodási törekvéseit, meg a reneszánsz és humanizmus „szellemi talajelőkészítését", — mégis, vagy talán éppen ezek ellenére hisszük: Isten Szentlelke „ott volt" a reformációban. Talán elég ennek illusztrálására reformátorunk, Luther Márton életét szemügyre vennünk. A származás már csak „természetes adottság", — mi hisszük, hogy Isten adta reformátorunknak ezt a környezetet. Ő gyermekfejjel megtanulta már, hogy míg a szén mellett melegedhetünk, amíg az ércből szerszám lesz, addig sok ember izzadtsága, fáradtsága szükséges. Nem kisebb az ember ámulata az ifjú Luther „pálfordulását" előidéző, természeti katasztrófa emlékénél sem, mely a hirtelen kimondott fogadalom teljesítésével végződött. Az eszünk talán azt mondja: „középkor", babonaság. Luther hitének joga volt „látni az Istent", aki megmentette, hogy szolgálatába állítsa. Aztán a „véletlenek sorozata", hogy tanulhatott, sőt taníthatott, és éppen a Szentírást magyarázta, s hogy közben nem egyébbel csitítgatta lelkiismeretét, hanem böjtöléssel és imádsággal —, mígnem felragyogott előtte az evangélium: „Az igaz ember pedig hitből él." Visszatekintve reformátorunknak erre a korszakára hitünk szemével, bízvást mondhatjuk: Isten vezette sok próbán keresztül Krisztus keresztjéhez. Aztán a worms-i birodalmi gyűlés döbbenetes helytállása, — a Husz-féle máglya fenyegető emlékének árnya alatt; — hatalmas theológiai, egyházszervező munkássága; — családi élete mind erőn feletti feladat. S nem is tudott volna felének sem megfelelni, ha Isten szeretetének jelenlétében éli életét. A „meg vagyok keresztelve" sokat emlegetett példája, csak egy jele, ennek a Luther életében állandóan fellelhető valóságnak.

Hálátlanok lennénk azonban Isten történelmet formáló szeretete iránt, ha a „mában", népünk és egyházunk életében nem látnánk meg „Isten kezenyomát". — Bár tudjuk, hogy egy nép sem mondhatja el ma már, „egyéni úton" élem az életemet; mert a népek élete összetartozik. Mondhatnánk tehát, hogy a valóságosan ható gazdasági, társadalmi erők határozták meg hazánk útját. Mi mégis látjuk Atyánk „történelmet csináló" kezét abban, hogy minket engedett a történelmileg előremutatóbb szocializmus útjára lépni. S ugyanezt mondhatjuk el, a teljesen új környezetben szolgáló egyházunk életéről is. Bár vannak előrelátó vezetőink, kiváló theológusaink, hisszük, Isten vezeti, neveli egyházunkat ma is, az engedelmesség, a szolgálat útján.

Míg az eddigiekből Istenbe vetett evangéliumi hitünk erősödhetett: Isten a történelem s benne az egyház Ura; addig a következőkben ennek a hitnek az ajándékát: a szolgáló szeretet örömét kellene megismernünk.

Aki a maga terheit cipeli, annak nem jut „keze" a máséra. Aki örökösen apológiára készülődik, nem jut ideje az evangélium meghirdetésére. Ezért aki Isten jelenléte nélkül éli az életét, az a keresztyén — akár egyes, akár közösség —, csak siránkozik, csak befelé fordulni, csak magával törődni tud.

A Kinyilatkoztatás azonban, de az egyház napjainkig érő történelme is azt bizonyítják, hogy az Isten jelenlétébe vetett keresztyén hit felszabadít és teret teremt a szolgáló szeretet mozdulatára. — *Felszabadít,* — mert, aki hiszi, hogy tartja az Atya gondviselő keze, az képes „mind a két kezével" maga helyett, másokat tartani. Aki hiszi, hogy életében jelenlevő valóság a Megváltó Jézus bűnbocsátó, békességet kínáló keze, az szabadul fel maga is a megbocsátás és a békeszerzés szolgálatára. Csak aki hiszi, hogy a Szentlélek munkája folytán —, az igén és szentségeken keresztül —, erő árad az egyház s az egyes keresztyén ember életébe, az meri mindenét odaáldozni a test-lelki erőtlenek erősítésének szolgálatába. — Az Isten jelenlétébe kapaszkodó keresztyén hitünk azonban nemcsak felszabadít, hanem *„teret is teremt"* a szolgáló szeretet megélésére. Ha ugyanis az Istent ott látjuk kicsiny —, és nagy világunk, egyházi —, és nem egyházi életünk mai „történelmében", akkor mi mindenütt Isten világában, Isten „jelenlétének helyén" végezzük szolgálatunkat. Így egyszerre megnő a felelősségünk a kicsinek tűnő feladataink iránt: Isten megbíz a családtagok, a rokon, a munkatárs gondjai hordozásával. Ugyanakkor azonban távlatot is kap az egyház mindenféle szolgálata, — és „illetékességet" is —, hiszen mindenütt a Szentháromság Isten jelenlétében és megbízásából végezzük szolgálatunkat. Ezért nem idegen terület számunkra a világ békességéért és hazánk életéért végzett egyházi szolgálatunk. Inkább hálaadásra késztet, hogy Isten jelenlétében, az Ő akaratával valósíthatjuk meg a szolgálat ma nyíló kapuin, útjain át is.

Engedjük hát a szívünkig ennek a zsoltárnak mai üzenetét, hogy Isten jelenlétében bízva, felszabaduljunk félelem nélküli hitre és szolgáló szeretetre.

Csizmazia Sándor

ISTEN JELENLÉTÉVEL MEGÖRVENDEZTET ÉS MEGGAZDAGÍT

Zsolt 46, 5—6

Ez a Zsoltár nem a legyőzött ellenség feletti diadalének. Nem is halált megvető bátorsággal harcra szólító induló. Annak az embernek imádsága ez, aki ismeri a bűn és gonosz kaotikus hatalmát. A bűn örömöt, életet és békességet romboló erejét. Mégsem esik kétségbe. Istent az Urat hatalmasnak, a történelemben jelen valónak, népét, gyermekeit megörvendeztetőnek ismeri fel. Aki életet és örökkévalóságot munkálóan jár a történelemben.

Isten szeretetével van jelen a történelemben, életet és üdvösséget munkálva. Nem látjuk, s mégis történelmet formáló munkájában felismerhető. Hangját nem halljuk, mégis megszólít és beszél velünk. Szavakkal nem lehet bebizonyítani, de megbizonyítja magát emberek életében. Mióta ember él a földön, megszámlálhatatlanul sokan tanúskodnak arról,

hogy Isten nékik a legnagyobb segítség volt, a legközelebb álló barát, aki az élet szép és nehéz óráiban mindig hűségesen mellettük állott.

A történelemben jelenlévő Isten valóságát mi nem tudjuk megragadni, de Ő ragad meg minket, amikor bennünk, értünk, velünk, de legfőbbképpen, amikor javunkra munkálkodik.

Mint Atya munkálkodik értünk és törődik velünk, úgy van jelen a történelemben. Atyai szeretetéből senkit nem zár ki, hanem mindenkit magához hív és vár. Szeretete végére mehetetlen, de gyermekei javát szolgálja dorgálása és fenyítése is. Gyermekeit szabad embernek neveli, akik olyan messze is elfuthatnak tőle mint a tékozló fiú, de karja tárva van azok előtt is, akik Adyval együtt vallják: Roskadva és imával: térdelek a nagy Úr előtt, s bűnömre lelkem rávall: jajj, valóban messze mentem. Isten az a szerető Atya, ki gyermekeiért, teremtményeiért önmagát adja a keresztre és a halálba, hogy életet és üdvösséget adjon mindeneknek.

Ott, ahol Isten jelen van, ott mindig élet és öröm, békesség és üdvösség van. Luther „csermelynek" fordítja az ötödik versben található „folyam" szavat. Ezékiel (47) mint az Istentől kiáradó, életet adó patakot ábrázolja a templomból kijövő vizet. Az élet vize, Jézus Krisztus életet, örökkévalóságot ad ennek a világnak. Mert ahol bűnbocsánat van, ott élet és üdvösség van. Az élet és üdvösség Jézus Krisztus által adatott. Ő az, aki gyógyítja a bűn ütötte sebeket. Megörvendeztet jelenlétével. Mennyi örömöt rabol el a felebarátot rabszolgaságba döntő önkény és az önmagának élő szeretetlenség, a nemtörődömség és a másokról megfeledkező közömbösség.

Ahol Isten jelenlétében élnek az emberek, ott teljesen Istenre hagyatkoznak. A hit merészségével és boldogságával. A gyermek bizodalmával és játékos örömével. A történelemben munkálkodó Istenre épülő hit nem hangulati fellángolás. Nem ünnepi, karácsonyi vagy húsvéti érzés. Luther egész életét, családja jövőjét, munkáját és igehirdetői szolgálatát a történelemben munkálkodó Istenre építette. Hite egzisztenciális Krisztusra hagyatkozás volt. Hangulati fellángolással reformátori szolgálatát nem tölthette volna be. A reformáció népe küldetését, szolgálatát csak az élő Istenre épülő hittel töltheti be. Az élő Istenre épülő hit szabadít meg az önmagunk körüli forgásból, a felebarát szolgálatára a családban, a társadalomban, az emberek között. Luther szavai álljanak előttünk: „Kárhozott és átkozott minden élet, amelyet valaki a maga hasznára él és keres. Átkozott minden tett, amely nem szeretetből fakad. Szeretetből valók a tettek, ha nem az egyéni kívánság, haszon, tiszteletből és kényelemből fakadnak, hanem őszinte szívből mások hasznára, dicsőségére és boldogságára. Nem a másokért végzett munka őszít és öregít meg. Munkánk terhe: a sikertelenség, bosszúság, gond, aggódás. Munkatársak és emberek irigysége, elöljárók meg nem értése, beosztottak felett basáskodó úrhatnámság. Az elismerésre, hatalomra sóvárgás. Nem a másokért végzett munka pora nehezíti meg lélegzetvételünket, hanem a bűn fojtó gáza szorongat minket.

Isten jelenlétében élő emberek szolgálatban álló és a szolgálatban örömmel elégő emberek.

Isten jelenlétében örvendezővé lesz az ember. Örömünket elrabolja a szeretetlenség. Félelem. Betegség. Halál. A történelemben jelen lévő Isten a bűnről, félelemről, halálról tekintetünket maga felé fordítja. Az ember szívét a gonosztól elfordítja és a jóra elvezeti. Amikor az ember Isten szeretetét megtapasztalja, akkor a bűn ellen vívott kilátástalan harcának keserűsége a bűn felett aratott győzelem örömhöz vezet. Örömét leli az élet védelmében. Az élet megmaradásáért folytatott munká-

ban. Az élet kiteljesedéséért, a szebb és boldogabb, Isten akarata szerint való, emberibb életért való küzdelemben.

Az ember szívét az Isten szeretetéről szóló örömhír örvendezteti meg. Az a tény, hogy a nagy világmindenségben nem vagyok a sors játékszere, hanem Isten gondol velem. Nem a halálé vagyok, hanem Isten Jézus Krisztusban örökélettel ajándékoz meg.

Isten az életről szóló örömhírt hirdetteti Jézus által. A keresztyén élet nem Isten parancsainak gyűjteményét raktározza el önmagában, hanem az evangélium által előtte az élet és szolgálat új távlatai nyílnak meg. Új erőt kap a szolgálathoz a mindennapi életben.

Az Istennel való megbékélés örömhíre örvendeztet meg minket. A héber gondolkodásban a békesség eredetileg azt jelentette: valakivel helyes viszonyban lenni. Isten Jézus Krisztus által az embert helyes viszonyba hozza Istennel és a felebaráttal.

Isten a megváltásról és üdvösségről szóló jó hírrel örvendeztet meg. Társul szegődik a társtalan magányos mellé. Jelenlétével reménységet ad a betegséggel vagy halállal vívódónak. Letöröl könnyeket. Az élet értelme után kérdezőt megajándékozza a másokért élő ember örömének megismerésével.

Isten Jézusban mindent nekünk adott, hogy Általa meggazdagodva másokat gazdagítók legyünk. Isten fiai vagyunk Jézus Krisztus által. Országának örökösei, mint örököstársai a Krisztusnak. Jézus egyértelműen a szegények oldalára állott. A gazdagokat, akiknek javait a rozsda és a moly megemészti elrettentő példaként állította tanítványai elé. Világosan mutatott rá arra, hogy a szegénység, éhezés nem boldogság, hanem a bűn által létrejött nyomorúság. Ezeknek megszüntetése a tanítványok feladatai közé tartozik.

Valakit meggazdagítani nemcsak pénzzel lehet. Egy jó szóval is. Látogatással is. Meleg kézszorítással is. Együttérzéssel és együttmunkálkodással is.

Isten tartja kezében népét és egyházát. Az egyház nem önmagáért van. Ura hívta el és szolgálatba állította. Ebben a szolgálatban életet és üdvösséget munkáló küldetésében Ura tartja meg Szentlelke által.

Dr. Nagy István

A TÖRTÉNELEM URA MINDEN EMBER ÜDVÖSSÉGÉT MUNKÁLJA

Zsolt 46, 7—8

Amikor ma este Istenre, mint a történelem Urára nézünk, aki Jézusban kegyelmes szeretettel ítél minden népet és üdvözítő szeretetével minden ember üdvösségét munkálja, három vonalra kell figyelnünk. Ez a három vonal párhuzamosan fut egymás mellett. Egyiket sem lehet kijátszani a másik ellen, egyiket sem lehet elhagyni a másik kettő mellől.

Az első: az istengyermekség boldog bizonyossága, az újjászületett keresztyén embernek az a naponkénti tapasztalata, „hogy az Isten énnékem kegyelmes jó Atyám!"

A második: Isten az Ő népének Ura, aki „a földön élő egész anyaszentegyházat elhívja, gyűjti, megvilágosítja, megszenteli és Jézus Krisztusnál megtartja az egy igaz hitben."

A harmadik: Isten a világ Ura, aki nemcsak hatalma szavával megteremtette és gondviselő szeretetével fenntartja, hanem „úgy szerette a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen."

1. Atyám az Isten.

Már az Ószövetségben is olvasunk arról, hogy Isten kapcsolatba lépett választott emberekkel, pl. az ősatyákkal. Izráelben leggyakrabban úgy nevezték a „megnevezhetetlen"-t, mint Ábrahám, Izsák és Jákób Istenét. E heti zsoltárunk refrénje is „Jákób Istené"-ről beszél.

Az Újszövetség egyik legdrágább ajándéka, hogy a távollévő Isten Jézus Krisztusban egészen emberközelbe jött. Az, akinek szentsége félelemmel és rettegéssel töltötte el még a választott népet is, szerető Atyává lett, akihez „bátran és teljes bizalommal fordulhatunk, mint szerető gyermekek szerető Atyjukhoz." Atyánknak nevezhetjük és atyaként szeretheljük. Az egész Újtestámentomból árad ez a bizonyosság. Lehetne sorolni igehelyek hosszú sorát az evangéliumokból, az apostolok, Pál, vagy János leveleiből, amelyek mind abban a hitben erősítenek meg, hogy a keresztyén ember Isten gyermeke, aki mennyei Atyjával szoros, élő, valóságos közösségben élhet Jézus Krisztus által.

Ez volt a tapasztalata az egyház kétezeréves története során számtalan keresztyénnek s Luther híres „toronyélményének is az volt a lényege, hogy rátalált kegyelmes Istenére. Ma sincs másképpen. Keresztyén hitünknek, életünknek és szolgálatunknak alapja, hogy belekapaszkodhatunk gyermeki hittel a mi szerető mennyei Atyánk kezébe.

Ott adódik azonban ezen a vonalon a probléma — és sajnos sok szomorú példa van rá —, amikor Istent „maszek"-Istenné akarjuk kisajátítani. Akinek egyetlen feladata, sőt kötelessége, hogy a mi kívánságainkat teljesítse, a mi akaratunk szerint intézze a dolgokat. Amikor pedig nem teszi, amit elvárunk tőle, akkor elkényeztetett, akaratos gyermekekként toporzékolunk, megsértődünk, zúgolódunk, mintha mi lennénk a központ, körülöttünk kellene forognia mindennek és mindenkinek, még Istennek is, a mi szolgálatunkra kellene állania.

2. Népének Ura az Isten.

Izráel népe számára hatalmas erőt jelentett, hogy ő Istennek választott népe. Az Egyiptomból való szabadulás, a pusztai vándorlás csodálatos tapasztalatai, a honfoglaló harcok sikerei, a maroknyi nép megmaradása az ókori nagyhatalmak, Egyiptom, Asszíria, Babilónia, Perzsia pusztító háborúi sodrában, mindig újra és újra megerősítették őket abban a meggyőződésükben, amelyet zsoltárunk így fogalmaz meg: „A Seregek Ura *velünk* van, Jákób Istene a *mi* várunk." Ez a meggyőződés lobogott a Makkabeusok, a farizeusok és szadduceusok szívében a római uralom idején is s ez a hit rendült meg sokak szívében Jeruzsálem pusztulásakor, amikor Izráel Istenének templomából csupán a „siratófal" maradt meg.

Ezt a hitet vette át örökségként a keresztyén egyház, a „lelki Izráel" is. Az első keresztyénüldözések idején a mártírok szívében, az ellenreformáció idején a gályarabok szívében ott volt a bizonyosság: „Nem hagyja el népét az Úr soha semmi veszélyben" és a másik: „Sion, soha ne feledd el, Ő megvívhat tengerekkel."

Ahogyan azonban az egyéni keresztyénség vonalán, ugyanúgy az egyház vonatkozásában is fenyeget a kisajátítás veszélye. Teljes félreér-

tése az egész kinyilatkoztatásnak, amikor az egyház, vagy az egyházon belül egyik, vagy másik felekezet akarja magának kisajátítani Istent. Erre a tévelygésre is van bőven példa az egyháztörténelemben s ami a legmegdöbbentőbb, ha nyíltan kimondva talán nem is, de tudat alatt, főképpen pedig a cselekedetek mögött ott bujkált és nemegyszer még ma is ott bujkál a külön „felekezeti Isten", vagy a külön „keresztyén Isten" gondolata.

Elég visszagondolnunk a felekezeti harcok szomorú időszakára, amelynek nyomai itt-ott még ma is fellelhetők, vagy arra az elutasító, nem egyszer pedig nyíltan ellenséges magatartásra, amellyel úgynevezett „keresztyénségen belüliek" viseltetnek kívülállókkal szemben.

3. A világ Ura az Isten.

Éppen az eddigiek miatt kell nagyon odafigyelnünk ma este a harmadik vonalra, amelyik a másik kettővel *együtt* érvényes igazság: a világ Ura az Isten. Ura a világnak a teremtés jogán. Ő minden életnek forrása és ajándékozója. „Tőle, általa és érte van minden." Ura a világnak a megváltás jogán. Nemcsak egyes kiválasztottakért, nemcsak választott népéért, vagy egyházáért, hanem az *egész* világért adta egyszülött Fiát, mert azt akarja, hogy „*minden* ember üdvözüljön és az igazság ismeretére eljusson." Ura a világnak a megszentelés jogán. A Szentlélek nem kizárólagos tulajdona egyeseknek, vagy felekezeteknek (szekták!), még az „egyház"-nak sem, hiszen Isten „mindenkinek ad Szentlelket, akik kérik tőle."

Istennek világ fölötti uralmáról tud az Ótestámentom. A mózesi törvényekre épülő szemléletből fakadóan azonban túlnyomórészt úgy jeleníti meg Isten világ feletti uralmát, hogy az mindenekelőtt az ítéletben nyilatkozik meg. Ezt a gondolkodást tükrözi a ma esti szoltárszakasz is, amikor azt mondja: „Népek háborognak, országok inognak, ha az Úr mennydörög, megretten a föld."

Mi ennél sokkal többet tudunk. Tudjuk azt, hogy Isten a világ sorsát Jézus kezébe tette le. Néki adatott „minden hatalom mennyen és földön". Ő pedig ezt a hatalmat kegyelmes szeretettel gyakorolja és üdvözítő szeretetével minden ember üdvösségét munkálja. Ezt a munkáját azonban nem légüres térben végzi, hanem nagyon is kézzelfogható módon, követőinek, tanítványainak, egyháza tagjainak e világon végzett szolgálatában. Nem valamiféle elvont, megfoghatatlan, misztikus dologról van tehát szó, amivel a ma embere nem tud mit kezdeni, hanem az egyház népének, az egyes keresztyén embernek nagyon is látható, fogható, mindennapi életéről. Jézus kétezer évvel ezelőtt bízta rá tanítványaira, hogy tanúi legyenek egészen „a föld végső határáig", de úgy tűnik, hogy éppen napjainkban kezdi igazán megérteni az egyház népe, — s szerényen, de Isten iránti hálával hozzátehetjük: nem utolsósorban magyar evangélikus egyházunk Istentől kapott felismerése következtében —, hogy ennek a tanúságtételnek egyetlen lehetséges formája az egész világot átfogó diakónia. Az Istentől naponként kapott szeretetből fakadó szolgálat, amely nem marad meg a belső szobában, nem marad meg zárt közösségekben, még az egyház keretei között sem, hanem fel tudja magára venni a világ kérdéseit. Azonosítani tudja magát a szabadságukért küzdő elnyomott népekkel, az éhezőkkel, a betegségekkel, vagy természeti csapásokkal sújtottakkal, az emberi igazságtalanság áldozataival, tudva azt, hogy Isten nem csupán az én szerető mennyei Atyám, nem csupán népének Istene, hanem az egész világnak hatalmas, irgalmas, könyörülő Ura.

Abaffy Gyula

ISTEN JÉZUS KRISZTUSBAN BÉKÉLT MEG A VILÁGGAL ÉS A VILÁGOT A BÉKESSÉG ÁLLAPOTÁBA HOZTA

Zsolt 46, 9—10

A lelkészeknek

A zsoltárnak ezeket a verseit az írásmagyarázók egy része történelmileg, másik része eschatológiailag értelmezi. Akik a zsoltárt ézsaiási jellegűnek tartják, azok a Szanherib vezette asszyr seregek Jeruzsálem falai alól való elvonulására utalnak. E szerint a próféta felszabadult, boldog ujjongással hívja a város lakóit a falakra: Íme, az Úr cselekedete, lássátok üres a tábor, elvonult az ostromló sereg, megszabadult Jeruzsálem. (V. ö.: 2 Kir 19). Akik a zsoltárt kultikus jellegű dicséretnek tartják, mely mintegy dramatizált formában a teofánia eseményének átéléséhez vezet el, azok az Úr eschatologikus cselekvését ismerik fel benne.

Nem feladatom most az exegetikai vita eldöntése. Tény, hogy történelem és eschaton összefüggő valóságok. A kettő izoláltan el nem választható. Nem úgy tartoznak össze, hogy az eschaton töretlen folytatása a történelemnek, sem nem úgy, hogy az ennek egyszerűen végzetes kataklizmája. Jézus Krisztusban a kettő elválaszthatatlan. Benne az eschaton a történelem valósága lett. Ebből a látószögből a két vers tartalmára vonatkozóan a következő kettős tétel igazsága világosodik meg. Általa és érte cselekszi Isten ebben az aiónban a békességet. Általa békéltette meg magával a világot, és érte a történelemben is annak békességét, üdvét munkálja. Az eschaton ebben az értelemben is a beteljesülés.

A gyülekezet elé

A 46. zsoltár 9—10. verse Istent dicsőítő hitbizonyossággal azért magasztalja őt, mert békességszerző, aki a harci eszközöket megsemmisíti. Ezen az estén nézzünk azért rá, a békesség szerző Istenre.

Amikor kiejtem ezt a jelzőt „békességszerző", bibliai igék sokasága visszhangzik fülembe. Próféták ajkán hangzó ígéretek, bizonyságtételek az apostoli levelekből. Elsősorban az Ézsaiás csodálatos próféciái a Messiásról, aki a „békesség fejedelme" lesz, és Pál apostol bizonyságtétele arról a Jézus Krisztusról, aki által Isten „megbékéltetett magával mindent". (Ézs 9,6., 11,6—9., 2. Kor 5,18—19, Kolossé 1,20 stb.) Isten Jézus Krisztusban lett békességszerző és elsősorban benne ismerjük fel annak. Hogyan értsük ezt? Három vonatkozásban, vagy síkban. Villantsuk most fel ezeket.

Jézus Krisztusban békélt meg a világgal. Hitünk, keresztyénségünk központi tartalma ez. Jézus megváltó művének összefoglalása egyetlen kifejezéssel. A kifejezés tartalma nem azt teszi nyilvánvalóvá elsősorban, hogy ő Isten haragját vette el rólunk úgy, hogy a bűneink miatt haragvót kibékítette, hogy ne hajtsa végre rajtunk ítéletét. Ebben a tekintetben érdemes figyelni arra, hogyan fogalmaz Pál apostol. „Megbékéltetett minket önmagával Krisztus által", hasonlóképpen: „Általa békéltessen meg önmagával mindent." (2. Kor 5,18., Kolossé 1,20.) Nem Isten kibékítéséről, hanem a mi megbékélésünkről szól. Ennek a kifejezésnek a megromlott viszony rendezése, helyreállítása, a döntő mozzanata és mondanivalója. Ahogyan a családi életben, házastársak, vagy

szülők és gyermekek között, rendeződik a megromlott viszony, úgy rendeződött Isten és ember viszonya Jézus Krisztus művében, megváltó élete, halála és feltámadása által. A családi életből vett példánál maradva azt jelenti a megbékélés, hogy a harag, gyűlölet, ellenségeskedés, bosszú, félelem és lelkiismeretfurdalás nyomasztó terhe és légköre helyébe az egymás iránti szeretet, bizalom, bocsánat adás és nyerés felszabadult boldogsága lép. Krisztus helyreállította a bűn rontó hatalmának következtében visszássá vált viszonyt. Isten és ember viszonyában nem az ellenségeskedés, a harag és félelem a szükségszerű magatartás többé, hanem a szeretet és a bizalom. A teremtésben adott helyzet, a bűn előtti állapot állt helyre. Az ember Isten közelségében és szeretetében élhet a teljes bizalom alapján és légkörében. Ebben az értelemben békélt meg a világgal Jézus Krisztusban az Isten.

A világ azonban, noha elsősorban mindig erre gondolunk, többet jelent az embervilágnál. A Kolossébeliekhez írott levélből említett vers világosan mutatja, hogy az egész teremtettséget is jelöli. Nem világkép, vagy a látható világ feletti láthatatlan lényekről és erőkről való felfogás kérdésében foglal itt állást az apostol, hanem a számára egyetlen nagy és hatalmas ügyben, Jézus művében. Abban, hogy az az egész teremtettségre kihat. Annak viszonya is mindenestől az ő váltságművében rendeződött Istennel, hiszen a bűn mindent összekuszált és felforgatott. Bizonyos, hogy szédületes távlatokat nyitogat előttünk az apostol az említett igében, melyeket nem érthetünk egészen és át sem láthatunk. Azt azonban megérthetjük, sőt láthatjuk is, hogy a bűn következményeit az egész teremtettség szenvedve hordozza. Krisztus megváltó műve itt is az eredeti viszony helyreállítását jelenti.

Így békélt meg Jézus Krisztusban Isten az ember- és az egész teremtett világgal, megteremtve általa a szeretet és bizalom viszonyát a harag és ellenségeskedés, bosszúállás és félelem helyett. Ahogyan azonban a megbékélt családban az új viszony a gyakorlati cselekedetek és magatartás tényeiben válik valósággá, mert benne a felek nem egyszerűen élvezői, szemlélői ennek, hanem életükkel megvalósítói is, úgy Isten is állandó munkálója ennek. Ezért az ő békességszerző voltának újabb síkú vonatkozását is fel kell villantani.

Isten Jézus Krisztusért a világban a békességet munkálja. Mert valóban folytatólagos, állandó cselekvéséről van szó, a világ kifejezést akár fel is cserélhetném ezzel: történelem. Talán érthetőbben is hangzik így: a történelemben a világ üdvéért. Természetesen nem egyszerűen az örök üdvre gondolok, hanem a világ javára. Tudjuk, a történelem nem a kijelentés tárgya, ezért cselekvését itt mindig nem látjuk világosan, de irányát, célját mindig ismerjük és tudhatjuk, ez pedig a világ „java". Benne a Krisztusban helyreállított szeretetviszony alapján munkálja a bűn rontásának helyreállítását.

Békét szerez és ad valóságosan a háborúktól és békétlenségtől szenvedő emberiségnek. Elnémít fegyvereket és hadakat s lefogja azoknak kezét, akik vérrel, siralommal telítenék a földet. Mikor és hogyan munkálkodik, azt csak utólagosan látjuk sokszor, vagy akkor sem egészen. Vannak írásmagyarázók, akik azt állítják, hogy a 46. zsoltár az asszyr seregeknek Jeruzsálem falai alól történt elvonulásakor keletkezett. Nos, miért, hogyan történt ez? A táborban kitört pestis miatt, más ellenség fegyverkezésének hírére? Felelhetünk a kérdésre igennel is, de lehet, hogy mindez nem ad kielégítő magyarázatot. Tény, hogy ott, akkor elnémult a harc zaja, Jeruzsálem békét nyert a békeszerző Istentől. A bűn rontásának következménye megannyi embertelenség és jogtalanság, és hogy mindez végleg úrrá nem lett az emberiségen, az ő történelemben

megvalósuló munkájának eredménye, aki végül is az embertelenségből emberséget, a jogtalanságból jogot hív elő. Azt mondtam elébb, a bűn összekuszált, felforgatott mindent. Az összekuszált szálakat mégis ő tartja kézben és a világ sorsát s a teremtettség egyensúlyát ő igazgatja velük egészen odáig, amit a természet egyensúlyának nevezünk. Ezért nem vált kaotikus zűrzavarrá az egész teremtett világ és a történelem, hanem a józan ész által is felismerhető rend uralkodik benne.

Álljunk meg azonban itt egy gondolatra. Isten a Jézusban helyreállított viszony alapján cselekszik a történelemben a világ javára. Mi sem lehetünk csupán élvezői, szemlélői ennek. A Krisztusban megbékéltek magatartását, cselekvését is csak ez a megújult viszony határozhatja meg. Tudom, ez a kis gondolati kitérő szinte beláthatatlan széles térre vezet, ha csak kicsit is próbálunk szétnézni rajta. Mégis meg kell tennünk, mert Isten csodálatos, a világ javát szolgáló művében embereket használ eszközül, s nekünk ott kell lennünk minden igyekezetünkkel ezek között. Fáradnunk kell, hogy minden, ami szenvedés a világnak, mint borzalmas szuperfegyverek fenyegetése, kínzó és sokak halálát okozó éhség, elviselhetetlen nyomor és jogfosztottság, vagy a természet egyensúlyának fenyegető felborulása stb. távozzék, és béke, emberség, jog, jó rend uralkodjék benne.

Befejezésül mint harmadik vonatkozásról szót kell ejteni arról, hogy *Isten a Krisztusban szerzett megbékélést teljességre juttatja.* Amit még hitünk tudhat és ismerhet csak, amiért még fáradnunk és küzdenünk kell, az egyszer nyilvánvaló lesz és teljességre jut. Akkor, mikor ő, a mindent újjáteremtő Jézus visszatér, s ő a Békességfejedelme felhozza örök országának napját, melyről a próféták mint a béke-országáról szólnak. Ezek a zsoltárversek túl is mutatnak a történelem idején arra az új világkorszakra, ahol nem lesz többé harag, viszály, háború, könny, siralom és gyötrő gond, mert a messiási üdv, a Krisztusban szerzett megbékélés teljes lesz, ahol a békességszerző Isten bámulatra méltó dolgait tisztán látjuk és teljességgel érthetjük.

Bánfi Béla

AZ ISTEN ELŐTT ELCSENDESEDETT EMBER

Zsolt 46, 11

Esténként kedves kérő hang hangzik el a rádióban, mely arra kéri a hallgatókat, hogy halkítsák le rádió és TV készüléküket. Majd néhány pillanatnyi csend következik, feltételezve, hogy a kérést teljesítették: „köszönjük". Így próbálják enyhíteni a környezeti ártalmak egyik fajtáját: a zajt. S a rádió tovább szól — halkabban. A TV képernyője is villog még — de csendesebb hangon szól.

Csendet kér az orvos a rendelő ajtajára kifüggesztett feliraton. Csendben a leghasznosabb a tanítás, a tanulás. Amikor elgondolkozik az ember — csendben tud tervezni, csendben tudja a gondolatait összerakni, az életét végiggondolni.

1. A zaj

Amikor a csendről beszélünk, nem szabad elkerülnünk ennek az ellentétét: a zajt. Nem szükségszerű ezen olyan hanghullámokat értenünk,

amelyeket decibellel mérünk, s a fület izgatja, az idegeket felzaklatja és az egész szervezetet nyugtalanságban tartja.

A zaj bennünk, a szívünkben található nyugtalanság. Az az önvád, az az önmagunkat vádoló szív, amely bűneink egyenes következménye. Más szóval: a vádoló lelkiismeret. A reformáció idején találóan így jelölte meg Melanchthon ezt a lelkiismeretet: „rettegő lelkiismeret", vagy „valódi és komoly rémületbe ejtett lelkiismeret". Tehát az a lelki állapot, amikor már nemcsak a lelkiismeret háborog, hanem az egész énünk ellenünk fordul.

Ezt a „zajt" élte át Luther az erfurti kolostorban. Ezt a zajt próbálja feledtetni az ember, amikor járja a csendes erdőket — kezében táskarádiót lóbálva és nagy hangerővel bömböltetve. Mintha menekülne... Menekülne az elől, amit Fekete István író, a csendes erdők szerelmese ír le így: „mellettem csend volt, felettem csend volt, de bennem jajongott a meddő múlt és minden, ami elveszett" (Rózsakunyhó, 261. o.).

Hol találok kegyelmes Istent — ez a zajban vívódó, csendet kereső ember kérdése. Ki az, aki elcsendesítheti a rémületbe esett lelkiismeretet, s a következményektől rettegő lelkiismeretet megnyugtathatja? Ki az, aki a meddő múltat élő jövővé, s az elveszettet megtalálttá teheti?

2. Csendesedjetek el

A reformáció írásos emlékeiből tudjuk, hogy ezen a felhíváson: csendesedjetek el! — a bűnbánat állapotát kell elsősorban értenünk. Pontosabban: az Isten elé állást. Nem hang és érzések, gondolatok nélküli állapot ez, hanem nagyon is beszédes világ.

Felfogásához azonban szükséges a hit! Elsősorban a hit. Hit nélkül ugyanis semmit sem fogunk fel ezekből a hangokból! Hiába járjuk a csendes erdei utakat. Hiába járom egyedül — hallgatom a fák suttogását, a madarak csicsergését, patakok zúgását, az avar csendes pattogását lépteim alatt. — A kezemben kis zsebrádió van. Akkora, mint egy kisalakú énekeskönyv. Bekapcsolom. A keresőt is forgatni kezdem — milyen hangos az éter! Amit e kis készülék nélkül a fülem sose érzékelne! — Ilyen a hit!

3. Isten hangja

Tudjátok meg — az elcsendesedés — a hit — a bűnbánat: az Istennel való találkozás alkalma és ideje!

Sokan kérdezhetjük ennek hallatán: vajon a szívünkben található nyugtalanság, a bennünket megrettentő „zaj" nem Istennel való találkozás? Mindenképpen az! A szent Istennel, a bűnt gyűlölő és ítélő Istennel találkozunk...

Újra Lutherra utalnék, aki az erfurti kolostorban a gyóntatója által „bababűnöknek" nevezett bűnökkel újra és újra gyónásra jelentkezett, hiszen azokkal a szent Istent sértette és ítéletét érdemelte. S ezek a bűnök mennyire le tudták kötni Luther teljes figyelmét, teljes energiáját, minden gondolatát. Pedig mennyire szeretett volna megállni az Isten előtt igaz emberként! S csak sóhaj fakadhatott az ajkán: „Ki állhat meg előtted?" (349. ének).

Isten azonban nem marad néma az elcsendesedett ember számára. Megismerteti magát, mint aki mennyei Atyánk a Jézus Krisztusban. Nem azt teszi tehát, amit méltán várhatnánk. Nem dupláz rá a szív vádjaira. Kegyelmes az Isten!

Csendesedjetek el és tudjátok meg — együtt adja azt a megértést és

felismerést: kicsoda az Isten! Vagyis választ kap az ember a nagy kérdésre: hol találok kegyelmes Istent? — Rámutat Jézus Krisztusra, arra a szolgálatra, hogy „Veled leszáll az üdv, s béke, A bűnt s halált töröld el" (351. ének).

Ez úgy jön közel hozzánk, ahogyan Ady Endre írta meg saját élményét:

„Mikor elhagytak,
Mikor a lelkem roskadozva vittem,
Csöndesen és váratlanul
Átölelt az Isten.
Nem harsonával,
Hanem jött néma, igaz öleléssel

(Az Úr érkezése)

4. Aki meghallja

Az a csend, amelyben Isten hangját meghallhatja az ember — az ember, akit tulajdonképpen szólongat az Isten! — különféle élethelyzeteket jelent. Talán úgy is fogalmazhatnék, hogy Isten kegyelmes volta ebben is megmutatkozik.

Gondoljunk csak Sámuelre (1. Sám. 3,2—18)! Amikor Éli háza elcsendesedett, Sámuel is nyugalomra tért, ebben a csendben szólongatta nevén Sámuelt az Isten. S Sámuel meghallotta!

Milyen másként hangzott a megszólító szó Saulhoz Damaszkusz kapui előtt (Csel. 9,3 és 26,14)! Abban a helyzetben a félelemtől megrémült Saul a földre borulva képes meghallani Jézus kérdését és útbaigazítását. Maga Pál apostol teszi a hangsúlyt erre a momentumra Agrippa előtti beszédében, amikor kihangsúlyozta, hogy a hang csak azután hangzott el, „mikor mindnyájan a földre estünk".

Utalnunk kell előadásunkban arra is, hogy Isten hangja ma a szentségekben és az igehirdetésben hangzik, melynek középpontjában Jézus áll, akiben Isten nagyon szereti ezt a világot. A „csendesedjetek el és tudjátok meg" felhívás Isten igéjének hallgatására is érvényes! Hiszen az igehirdetés az az alkalom, amikor Isten szól, születik a hit, valósággá válik a bűnbocsánat és eljutunk arra a felismerésre, annak megértésére: kicsoda az Isten!

5. Új ember

Miért van erre szükségünk? Élesebben: erre van-e szükségünk? — Ha a csend szóból indulunk ki, mely pihenést, felüdülést, új erőt, friss gondolkodást ígér — igen lehet a válasza az embernek. — Ha arra a nyugtalan, ideges, végig-nem-gondolt, gyakran perspektívátlan életvitelre gondolunk, mely a nyugtalan lelkiismeretünk bélyegét viseli magán, szükséges bizony az Isten elé állás csendje!

Ebben az Isten előtti csendben születik az új ember, a jézusi ember, a szolgáló ember! Az EMBER! Hiszen így halljuk meg Isten megtérésre hívó szovát. Isten pedig maga végzi el rajtunk-bennünk az újjáteremtő munkáját: felemel a megrettenésből, megvigasztal a félelemben, bűnbocsánatot ad, s Jézus Krisztusért élettel ajándékoz meg.

„Tudjátok meg, hogy én vagyok az Isten" — tudjátok meg, ennyire kegyelmes az Isten! „Nagyobb a mi szívünknél" (1 Jn 3,20) — azaz még a szívünk ítéletét is felülbírálhatja Krisztusért, sőt a szívünk elképzelésénél is kegyelmesebb az Isten! Új életre indít.

Az új ember tehát új életben jár. Vagyis az Isten előtti elcsendesedése

nem alkalmi leborulás, hanem életforma. Kihat az egész életre. (Szeretnék ezzel kapcsolatban utalni a Bibliában található igen színes jelentéstartalomra, amit azon értünk: elcsendesedés. Jelenti a békességet, a szelíd életet — Zs 35,20 —, lecsillapodást, csendben létet — Zs 37,7 —, megnyugvást, elcsendesülést — Zs 62,2 —, csendben maradás (hallgatás), veszteg maradás — Zs 83,2 —, nyugton maradás — És 7,4).

6. Az elcsendesedés; szolgáló élet

Az Isten előtti elcsendesedés tehát a szolgáló életre szabadít fel. Pál apostol szavaival: „csendben éljetek" (1 Thess 4,11). Melléteszi, hogy ezt az életet úgy kell élni, mint amit becsületbeli dolguknak tartják a Jézust követők. Ha Jézus szavaival fejeznénk ki magunkat, azt mondhatnánk: a megtéréshez illő gyümölcs a csendes élet!

A házastársak szeretete, öröme, munkája, terve, gondja Isten előtti csendben válik a szolgálat tényévé. A nemzedékeket összekapcsoló szálakat szétszakíthatatlanná, együttélésüket otthonná teszi a csendes élet azzal, hogy megtölti azt melegséggel, vidámsággal, felelős örömmel, egymásért vállalt-végzett szolgálattal, békességgel. Csendben lehet Isten emberéhez méltónak maradni bajban és jólétben, egészségben és betegségben, örömben és bánatban, hogy terjedjen az új élet csendje, békéje, nyugalma. S ezzel a lelkülettel lehet küzdeni a békéért és az emberiség előrehaladásáért minden szinten.

Hol található meg tehát a kegyelmes Isten? — Ott, ahol Jézus emberei az állandó megtérés, bűnbánat és kegyelemből fakadó szolgáló élet útján hozzák közel az emberekhez az új életre vezető elcsendesedést — Isten előtt!

Detre János

ISTEN VELÜNK VAN!

Zsolt 46, 12

1. Izrael népének életében központi helyet foglal el annak tudata, hogy Isten (Jahve) vele van. Az *Szövetségben* vörös fonálként húzódik végig ez a hitvallásszerű tétel: a seregek Ura velünk van, az ÚR az ő népével van! Ennek megtapasztalása és bizonyossága ad erőt a hivőknek hosszú évszázadokon keresztül, az Egyiptomból való kiszabadulástól a jeruzsálemi templom végső pusztulásáig.

Istennek ez a jelenléte, a vele való közösség jelentette e nép számára a biztonságot, háborúk idején a bátorságot és helytállást a legreménytelenebbnek látszó helyeztekben is. Ezért vitték magukkal a szövetség ládáját a súlyos harcokba is, mert úgy gondolták, hogy Isten jelenléte győzelemre segíti őket. Ha pedig a nép bajba került, nem talált kiutat, vagy csapások érték, akkor azt úgy értékelték, hogy Isten elfordult népétől, magára hagyta őt. A 46. zsoltárban ismételten előforduló kifejezés: „a seregek Ura velünk van", ezt az Istenre való ráhagyatkozást, az Isten jelenlétének védelmező, oltalmazó és győzelemre vivő bizonyosságát fejezi ki.

2. *Isten velünk van* — ennek a bizonyossága megígért Immánuelnek testet öltésekor, *a Krisztusban* teljesedett be a Messiást váró hivők szívében (Ézs 7,14; Mt 1,23). A Fiúnak az Atyával való teljes egysége je-

lenti a hívő ember számára a velük való közösség boldog lehetőségét és valóságát (Jn 14,9—10; 17,21). Hogy Isten velünk van, azt éppen onnan tudjuk és abból látjuk, hogy irántunk való atyai szeretete a Fiúban testet öltött s hogy mindez miérettünk, a mi javunkra és üdvünkre történt.

3. Isten velünk van a Krisztusban, mint *az anyaszentegyház testében*, amelynek Krisztus a feje, mi pedig annak tagjai vagyunk. A hivőknek a Krisztussal való ezen egységét a Szentlélek teremti meg és tartja fenn mindenekelőtt a kegyelmi eszközök: az ige és a szentségek által. Krisztus megígérte, hogy ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az ő nevében, ott van ő is közöttük (Mt 19,20). „Az ő nevében": a hirdetett és megtartott igében, de az egész liturgiában — énekben, imádságban, bűnvallásban és hitvallásban egyaránt, ugyanígy a keresztség szentségében, amelyben magáévá pecsételt el bennünket, vagy pedig az úrvacsorában, testének és vérének közösségében. Minderre éppen Luther és a reformáció mutatott rá teljes hangsúllyal és egyértelműséggel. A Krisztussal való élő közösség tette Luthert reformátorrá, adott neki bátorságot többek között Wormsban is, amikor élete is veszedelemben forgott. „Ha Isten velünk van, ki lehet ellenünk?" — mondja Pál apostol (Róm 8,31), de mondta Luther is és ezt vallották a mi evangélikus őseink, amikor üldözték őket, templomaikat elvették, lelkészeiket elhurcolták. Nem véletlen, hogy éppen a harmincéves vallásháború idejében és az ellenreformáció sötét évtizedeiben, vagy súlyos egyéni és gyülekezeti csapások közben születtek meg legszebb egyházi énekeink és imádságaink, amelyekből kiárad az Istenre való hagyatkozás bizakodó reménysége.

4. Isten velünk van! — tehát *nem elvont dogmatikai tétel*, hanem a legnagyobb aktivitásra késztető valóság és bizonyosság. A reformáció többek között arra is rámutatott, hogy Istennel és a Krisztussal való közösségünk nem jelenthet semmiféle rajongást, szerzetesi vagy kolostori befelé fordulást, vagy eksztatikus misztikát. Luther szerzetessége idején ilyesmivel is megpróbálkozott, amikor a szűk kolostori cellában emésztődött és kereste a „kegyelmes Istent". Azonban csakhamar rá kellett jönnie, hogy ez zsákutcába vezet, hiszen Krisztus világosan mondja főpapi imádságában övéiről: „Nem azt akarom, hogy vedd ki őket e világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól!" (Jn 17,16). Luther sem a kolostor falai között találta meg a Krisztussal való igazi közösséget, hanem akkor élte át annak teljes valóságát és súlyát, amikor kilépett az élet „sűrűjébe", vállalta ennek a közösségnek sokirányú elkötelezését és szolgálatát. Ezért állítja fel „A keresztyén ember szabadságáról" című művében az ismert kettős tételt, hogy a keresztyén ember egyrészt hite által mindenkivel szemben „szabad", szeretete által azonban mindenkinek elkötelezett szolgája.

5. A Krisztusban való élet tehát nem önmagának való élés, hanem *misszió és diakónia* a javából. Krisztussal való közösségünk, kötődésünk kötelez. Krisztushitünk akkor igazi, ha az a „szeretet által munkálkodó hit" (Gal 5,6b). Jelenti „Krisztus szorongató szeretetét", amely arra ösztönöz, hogy többé „ne önmagunknak éljünk" (2 Kor 5,14—15).

Hogy Isten velünk van, azt azzal tudjuk megmutatni, bizonyítani és „láthatóvá tenni", ha a krisztusi szeretet lelkével tudunk másoknak szolgálni. Az ilyen szeretet-szolgálat — diakónia — az evangélium közepe, ugyanakkor keresztyén életünk legfőbb tartalma és értelme. A krisztusi szeretet parancsa szolgálatra kötelez a különböző életviszonylatainkban: a családban, a gyülekezetben, munkahelyünkön és társadalmunkban egyaránt. A keresztyén ember életvitele egyértelmű: ugyanúgy szeret és szolgál munkanapokon, mint ünnepnapokon. Nem tesz különbséget sem

faji, sem nyelvi, sem vallási vonatkozásban, ha segítségnyújtásról, jó szolgálatról van szó.

Krisztus az ő tanítványait a missziói paranccsal a világba küldte, az egyház tehát benne él a világban. Munkaterülete tehát nem szorulhat a templom falai közé, hanem „sóvá" és „világossággá" kell lennie mások számára is. Ez rendkívül hatalmas és kitüntető megbízatása az egyháznak s óriási felelősségre kötelezi annak tagjait. Az egyház munkamódszere és ismertetőjele nem az erőszakos hittérítés, hanem a szolgáló szeretet, példamutató életfolytatás és a lelkiismeretesen, becsületesen elvégzett munka.

6. Krisztus a missziói parancsban nem úgy küldi követőit a világba, mint akik gerilla módon harcolnak, vagy „szabadcsapatok" mintájára futkároznak, hanem úgy, mint akiknek ő a feje és vezére. Ezt jelenti szava és ígérete: „*Én veletek vagyok* minden napon a világ végezetéig" (Mt 28,20b). Ő tehát velünk akar lenni és maradni mindennapi életünkben és szolgálatunkban. Nem szakadhatunk el tőle sem életünkben, sem halálunkban. Ez a Krisztushoz kötődésünk azonban nem jelent számunkra rabságot, hanem éppen olyan erőforrást, amely mindenre megerősít bennünket. És ha már az Ószövetség zsoltárírója és népe számára bátorítást és erőt jelentettek igénk szavai: „A seregek Ura velünk van, Jákób Istene a mi várunk" — mennyivel inkább jelenthet örömet és boldogságot a mi számunkra, Krisztus népe számára az a bizonyosság, hogy Krisztus velünk van mindennap, a világ végezetéig!

Mekis Ádám

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 21. VASÁRNAP

Márk 9,14—29

Homiletikai meditáció

Az exegetikai elemzés Márk kommentáromban olvasható. Most az igehirdetés felé továbblépve, a textus homiletikai perspektíváját szeretném vizsgálni.

Ilyen szép és teológiailag gazdag textusról nehéz prédikálni. Buktatója az, hogy szeretnénk minden részletét érvényesíteni igehirdetésünkben. Ha sikerül ilyen koncepciót találnunk, jó. De ha nem megy, inkább elégedjünk meg kevesebbel, ami viszont érthető, megragadó és aktuális legyen. Azt tartom jó prédikációnak, amelynek valami sajátos íze, karaktere van. Ennek megtalálásában a legjobb segítség az, ha mai szemmel alaposan végigjárjuk és végiggondoljuk a textus egész horizontját.

1. A textus hagyománytörténeti magva egy démonűzési csodaelbeszélés. Egy süketnéma, epilepsziás fiatalembert apja kérésére Jézus meggyógyít. Minden csodaelbeszélésnél kérdés, hogy a mai igehirdetés számára van-e reális értéke Jézus csodáinak. Tévútra jutunk, ha a csoda lehetőségét elvileg akarjuk igazolni s ennek eredményével valamit, pl. Jézus isteni küldetését, bizonyítani. Ilyenkor jutunk közös irrealitásokba. A csoda csak annak reális, aki átéli. Mindenki más számára — történelmi korszaktól, világszemlélettől függetlenül! — legalábbis bizonytalan. A csodákról reálisan, megfoghatóan csak akkor tudunk ma prédikálni, ha mélyebbre nézünk és azt a segítő szándékot figyeljük, amelylyel Jézus egész földi útján járt az emberek között s amelynek csak kifejező eszközei a csodaelbeszélések. Márk csodaszemléletében is ez a

döntő: Jézus nem csodálkoztatni, hanem segíteni, menteni akart. Az utóbbi csak látszólag könnyebb, de mindenképpen fontosabb, szükségesebb! A „segítő Jézus" képe relativizálja a csodának, mint miraculumnak a jelentőségét és emberközelivé, megfoghatóvá, aktuálissá teszi a Jézusról való beszédet ma is. (Lásd erről még Márk, 124—127 lpk.) Egyébként az apa is „segítségként" várja Jézus csodáját (22. v.: *boéthéson*), sőt a legnagyobb csodát, a hitrejutást is (24. v.: *boéthei*). A *boéthein* ige (gyökere *boé* = hívás, kiáltás) pontos jelentése: *valakinek a segélykiáltására odasietni.*

2. Többször is előfordul a csodahagyományban, hogy szülő kér segítséget Jézustól beteg gyermeke számára (Jairus, föníciai asszony). Ez a visszatérő motívum ma is jól aktualizálható. Szülői felelősségre bíztat és megmutatja a segítség „helyét" is. Jézus ma is sok fiatalból ki tudná űzni „az üvöltő démonokat", ha magunkkal együtt (!) odavinnénk őket őhozzá. —

3. Tudatában kell lennünk, hogy az előbbi esetben szimbolizáltuk az apa alakját. Homoletikailag ez mindenképpen jogos és szükséges. De exegetikailag sem indokolatlan, mert maguk az evangélisták is szimbolizálnak. Úgy formálják(!) a hagyományanyagot, hogy azzal nemcsak a „mi történt?", hanem a „mit mond nekünk?" kérdésre is válaszolnak. Így prédikálnak kortársaiknak.

Különösen jó példa erre itt a tanítványok jellemzése. Szerepükben tükröződik a húsvét utáni tanítványok, az egyház képe is. Az elbeszélés elején is, végén is feltűnnek. Más szóval: az elbeszélést a „tanítvány-motívum" keretezi. Ez azt jelenti, hogy az egész történet ekléziológiai perspektívában áll. Ennek homiletikai kiértékelése különösen fontos igehirdetésünk számára.

4. Mi történik? A megdicsőülés hegyéről érkező Jézus látja, hogy lent maradt kilenc tanítványa írástudókkal vitatkozik. Jézus kérdése („Miért vitatkoztok velük?!") a vita tényét helyteleníti s ezért ő nem is vesz részt abban. Így nem is tudjuk meg közvetlenül a vita témáját. Az apa szavaiból viszont kiderül, hogy a tanítványok előzőleg csődöt mondtak. Nem tudtak segíteni. Nem volt erejük *(oyk ischysan!)*. Nyilván ez váltotta ki a vitát. Tehetetlenségük kérdésessé tette Jézus ügyét, amelyet ők képviseltek Jézus távollétében s amelynek tipikus ellenségei az írástudók.

Megdöbbentő kép az egyházról! Jézus fent, a mennyei dicsőségben. Az egyház lent a földön, ahol azt várják tőle, hogy Jézus munkáját folytatva(!) segítsen az emberi nyomorúságon, szenvedésen. De mivel nincs ehhez ereje, ellenfelei kétségbe vonják létjogosultságát. Az egyház pedig, segíteniképes erő híján, vitatkozik. Érveléssel akarja megvédeni Jézus igazát s egyúttal eltakarni saját csődjét. Íme, az apológiába menekülő egyház képe! Kialudt benne Jézus segítő szeretetének tüze és maradt az önmentő „tiszta tan", amelyet azonban mindenki kétségbe von, vagy — a szekularizáció korában — már nem is vitat senki, mert senkit sem érdekel. Micsoda meditációs bázis ez a kép! Érdemes lenne végigvizsgálni vele az egyháztörténetet és önmagunk életét.

Még jó, bár a tanítványokat nem menti, hogy a „sokaság" megilletődött tisztelettel fut oda Jézushoz és köszönti. Vagyis még különbséget tudnak tenni közötte és a tanítványok között. Még nem „sikerült" egészen a destrukció, a hitelrontás, bár az apa már Jézus felől is bizonytalan lett (22. v.: „*ha* lehetséges neked...."). Jézus mindig túlélte még az egyház csődjét s bizonyára a mi korunkban is túl fogja élni. Őt még az egyháznak sem sikerül visszadugnia a sírjába, mert ő nem vitatható tan, nem elavuló dogmarendszer, hanem a segítő szeretet aktuális, jelenvaló ereje. Ő mindig kell, mint a kenyér. Nem megy ki a divatból.

5. De miért tehetetlenek a tanítványok? A záró jelenetben ők is ezt kérdezik: „Mi miért nem tudtuk kiűzni?" (28. v.) Vagy ha a „démonűzés" ma realizálhatatlan fogalmát a „segítés" fogalmával helyettesítjük: „Mi miért nem tudunk segíteni?" Ez jó kérdés! Úgy tűnik, hogy vele egy marokra foghatjuk az egész textust és az igehirdetést is.

A kérdésre az egész textus ezt a választ adja: a segíteni nem tudó tehetetlenség oka a hitetlenség. A hit ma újra égető kérdésévé vált az egész emberiségnek. Darvas József egy halála előtti TV-interjúban ezt a szép mondatot mondta: „Illúziók nélkül lehet élni, hit nélkül nem." Erre ma egyre többen rájönnek. Az abszolút hitetlenség, a nihilizmus, mindig átmeneti jelenség. Nem normális állapota az embernek. Olyan, mint a légtornász zuhanási ideje a trapéztól a társa kezéig. Ha nem kapaszkodna meg, lezuhanna és elpusztulna. Az ember elpusztul hit, azaz existenciális támasz nélkül. Hit persze sokféle van aszerint, hogy kire vagy mire irányul. A fő különbséget nemrég egy barátom, saját életváltozását összegezve, találóan így fejezte ki: „A Teremtő helyett a teremtményt imádtam." Mindenben könnyebb hinni, mint az igaz Istenben. Miért? Azért, mert a teremtményt imádó ember birtokolja hite tárgyát és ha az csődöt mond, el lehet dobni és másik „istent" keresni. Az igaz Isten előtt viszont egészen meg kell alázkodnunk. Feladni magunkat és kiszolgáltatni neki anélkül, hogy valaha is a legkisebb mértékben birtokolhatnánk őt. Ezt a kiszolgáltatottságot nem bírja elviselni az ember s ezért képtelen az igazi hitre. Ezt ismeri fel itt az apa és ezért kéri Jézus segítségét. Jó helyen zörget. A „segítő Jézus" legnagyobb ajándéka az igaz Istenben való hit.

E hit két jellemzőjéről hallunk. Egyik az imádság (29. v.). A hit nem „vélekedés", nem ismeretanyag, nem elvi álláspont, amit vitatni s védeni lehet. Egyáltalán nem emberek közötti reláció, hanem Istennel való személyes párbeszéd, amelyben az ember kolduskénti, önmagát kiszolgáltatva áll Isten előtt. — A másik: a hit részesedés Isten segítő, embermentő hatalmában (23. v.). A hittől nem okosabb lesz az ember, hanem erősebb a segítő szeretetben, amely Istenből árad. Csak az Isten előtt szegények igazán gazdagok az emberek iránti szeretetben. Pál is azt vallja: „amikor erőtelen vagyok, akkor vagyok erős." (2Kor 12,10). E két arcú hitnek (imádság és segítő szeretet) Jézus nemcsak ajándékozója, hanem példája is. Ez a hit az ő személyének titka. Ezért „tud segíteni" a beteg ifjún. S ez viszi a keresztre is, hogy segítsége mindenkié legyen. A miénk is.

6. Jézus, azért segít hitre, hogy mi is segíteni tudjunk egymáson.

Kiindulásul a tanítványok kérdése kínálkozik: „Miért nem tudtunk segíteni?" Személyes és egyházi múltunk és jelenünk bűntudatával kell kérdeznünk. Mennyi kéz nyúlt és nyúlik felénk, hogy segítsünk s milyen tehetetlenek vagyunk! Családi, társadalmi és világperspektívában is nézzünk szembe mulasztásainkkal. Miért jutottunk és jutunk csődbe annyiszor? Mert hitetlenek vagyunk! Jézus sóhajtva hordja ma is hitetlenségünk terhét (19. v.) s vele sóhajtanak mind a kicsik, a szenvedők, az éhezők, a kisemmizettek, megalázottak, a betegek, az elhagyottak..., akiken nem segítettünk.

Jézus ma elénk áll ebben az igében és felkínálja újra az igazi hit ajándékát. Milyen is az? Itt részletezhetjük, amit a hitről fent mondtunk. De ne korholó hangon! Inkább a Jézus által kínált lehetőség örömével. Próbáljuk megcsillantani az imádság rejtett titkát, nagyszerűségét: Istennel négyszemközt lenni, előtte kitárulkozni és megtelítődni szeretete erejével. Levetkőzhetjük előtte gátlásainkat, beidegzett kételyeinket, eldobhatjuk bálványainkat. Hatalmas dolgok történhetnek bennünk, ve-

lünk és általunk, ha fenntartások nélkül merünk Isten elé állni. Próbáljuk megéreztetni, hogy éppen most, amikor Jézusra figyelünk, a hitrejutás nagy alkalmát éljük át.

A befejezésben visszautalhatunk a kiinduló kérdésre. Segítségünkre váró kezek nyúlnak felénk s mi tétlenül, erőtlenül nézzük bajukat, szenvedésüket. Nem szabad s nem is kell, hogy így maradjon! Jézus minket is meg tud ajándékozni a segítségre kész és képes hittel. Alázkodjunk meg előtte s az apával együtt könyörögjünk: „Hiszek, segíts a hitetlenségemen!" Az igazi hit és a segítő szeretetben gazdag élet mindig ezzel az őszinte könyörgéssel kezdődik.

Dóka Zoltán

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 22. VASÁRNAP

Máté 18, 15—17

Jézus a legőszintébb természetességgel és nyíltsággal beszél tanítványai, illetve a gyülekezet bűneiről. Egyébként sem „bűntelen" embereket akar nevelni, hanem bűnbocsánatot ajándékozni. Ebben a textusban tanítványait is a bűnbocsánatra bátorítja. Természetesen nem felelőtlenül. A vétkezőt — bármi legyen a bűne — előbb meg kell feddeniük. A sikertelenség sem adhat fölmentést a felelősség alól. Már az Ótestamentum is kötelességévé tette a fegyelmezést gyakorlóknak azt, hogy ha kell — egymásnak segítve — két-három tanú jelenlétében igyekezzenek a bűnöst „megnyerni". (5Móz 19,15) Jézus végső soron az egész gyülekezet feladatává teszi a bűnös megmentéséért való szolgálatot. És ha minden testvéri szeretet hiábavalónak bizonyul is, még akkor sem kiközösítést parancsol, hanem még fokozottabb törődést (pl. imádságban, 19. vers). Hiszen a pogány a bálványimádásából, a vámszedő pedig a pénzimádatából csak Jézus tanítványai imádságos, bizonyságtevő szolgálata által térhet meg.

*

Igehirdetésünkben nem kardoskodhatunk minden további nélkül amellett, hogy lemásolva a tanítványi gyülekezet életét, ma is ugyanúgy kell az egyházfegyelmet gyakorolnunk. Tulajdonképpen nem is a fegyelmezés a textus fő mondanivalója, hanem az a szándék, amit Jézus így mond: „megnyerted atyádfiát". Ennek érdekében jó mégis aktuálisan és gyülekezetszerűen figyelnünk az ige tartalmára, hogy mai gyülekezeti helyzetekre meríthessünk belőle eligazítást". Ezen túlmenően pedig Jézus szavaiból meghallhatunk néhány alapvető igazságot: *mit kell megtanulnunk ahhoz, hogy gyülekezetünk valóban testvéri közösség legyen.*

1. *A keresztyén ember sem mentes a bűntől.* Ezt újra hangsúlyozza Jézus. Még akkor is, ha elméletben — mint hittani tételt — nagyon jól megtanultuk, és a gyakorlati életben is — naponként — tapasztaljuk. Mert a valóságos viszonyulásunk a keresztyén ember bűnéhez mégsem egyértelmű. Ha hallunk papok, vagy „hivők" bűneiről, a képmutató megrökönyödéstől a „páholyból" való megbotránkozáson át egészen a bosszúvágy és káröröm kielégüléséig sok féle érzés uralkodhat el bennünk. A bűnök között is könnyen teszünk különbséget aszerint, hogy ki követi el

azokat. Jézus sem a bűnök közt, sem az elkövetők közt nem tesz különbséget. Nekünk is a Jézustól tanult realitással kellene tekintenünk erre a kérdésre. A bűn valósága láttán ezért nemcsak az álszent ítélkezésnek kell hiányoznia belőlünk, hanem pl. a kétségbeesésnek is. Krisztus ereje és hatalma nagyobb, mint a világ összes bűne. Egyházát is, de az egész világot is megtartja a „bűn rombolásával szemben". Ebben a megtartásában — mint eszközeinek — nekünk is ott kell lennünk. Nem hunyhatjuk be tehát a szemünket a bűnökkel szemben, mert akkor nem tudjuk Jézus parancsát sem teljesíteni. Nem mondhatjuk azt, hogy mivel Jézus nagyobb a bűnöknél, ezért a mi szolgálatunkra nincsen szükség. Sőt, a bűn megtapasztalása még inkább Jézusra figyelővé tesz bennünket, hogy megtudjuk: az adott esetben mit vár tőlünk, hogyan akar felhasználni bennünket a bűnös megmentésében, vagy bűnös társadalmi jelenségek, igazságtalanságok megoldásában, vagy megszüntetésében.

2. *Testvér az is, aki vétkezett.* Jézus annak hangsúlyozásával, hogy „atyádfia" vétkezéséről beszél, arra hívja fel a figyelmünket, hogy alapmagatartásunk minden eljárásunkban csak a mentő szeretet lehet. Hogy így legyen, néhány egészen személyes kérdésre kell őszinte választ adnunk. Pl. hogyan tekintünk arra, aki vétkezett: mi irányítja gondolatainkat és ezekből folyó cselekedeteinket? Szemellenzősen csak a bűnnek a látása, vagy a „mentő körülmények" is beleférnek gondolatainkba? Kérdezzük-e egyáltalán, hogy mi indította az elkövetőt a bűnre, vagy azt, hogy hasonló helyzetben „én mit tennék"? Ilyen és ezekhez hasonló kérdések megválaszolása testvéri cselekedetekre indít bennünket. Pl. támadóival szemben „mentjük, jót mondunk róla...", hiszen nem ellenségről van szó, akit meg kell büntetnünk, hanem testvérről. Lehet, hogy gyenge, mert felőrölte erejét az őt ért sok csalódás, hiábavaló küzdelem. Lehet, hogy egyedül van, s egymagában nem tud megbirkózni a kísértésekkel. Az is lehet, hogy megfáradt, hogy elveszítette a reménységét, hogy... ha előbb segítettünk volna, talán nem jutott volna el a bűn elkövetéséig. De a szeretetre, a megbocsátásra sohasem késő. A megbocsátás azonban akkor igazán segítő, ha előre is mutat. Tehát nemcsak a fegyelmezés kérdését oldja meg „belülről", gyülekezeti, testvéri szeretettel, hanem utat mutat előre, kivezet és továbbvezet türelemmel és kitartóan. De ezt csak akkor tudjuk megtenni, ha a következőt is megtanuljuk:

3. *Felelősek vagyunk egymásért.* A felelősség tudata eleve kizárja a közömbösséget. A „nem tartozik rám" szemléletnek semmi köze a keresztyén magatartáshoz. Akárhogyan szépítené és magyarázná is valaki a közömbösséget, az mindenképpen nagy fokú önzés. Nem is szenzáció keresés és a bűnben való vájkálás a felelős szeretet feladata. Amit Jézus mond, azt kell tennünk. Neki engedelmeskedve gyakoroljuk a felelősséget. Ez pedig körülbelül annyit jelent, hogy mindenekelőtt a „vétkessel" igyekszünk szót érteni. Nem háta mögött, hanem szemtől szemben, nem képmutatóan, hanem őszinte nyíltsággal, és nem fensőbbrendű lenézéssel, hanem testvéri szeretettel. Lehetnek „fokozatok", akár három is, de a döntő itt is a felelősség, hogy mindent megtegyünk, amit csak lehetünk. És amikor az elképzelhető, valamennyi lehetőséget megcselekedtünk, amikor már sem a türelem, sem a szeretet nem hozott eredményt, de csakis ekkor: a felelősség tud „nemet" is mondani, tud nemcsak „oldást", de „kötést" is gyakorolni. A felelősséggel való „megkötözés" gyakorlása még ritkább közöttünk, mint a megbocsátás. Pedig Jézus ezt is ránk bízta. Nem kiváltságos személyekre, hanem a „testvérekre", a gyülekezetre. Talán azért nem merjük gyakorolni, mert a lényegével nem vagyunk tisztában, azzal ti., hogy a „végső döntésig" minden megkötözésnek is az a célja, ami az oldásnak, a megbocsátásnak, hogy a

vétkező testvér megtérjen bűnétől, újra Krisztus gyülekezetének a tagja legyen. Ezért hangsúlyozzuk külön is:

4. *A fegyelmezés célja: megmentés.* — Nem ártani akarás, nem is az egyház hatalmának bizonyítása. Nem büntetés, amit a hatalmasabb szab ki a gyengébbre, és nem kiközösítés, amely megvonja a törődést a bűnbeesettől, és „tisztasága" érdekében elhatárolja magát tőle. Az ilyen magatartással ugyan elnémítani lehet a vétkezőt, de megnyerni nem. Jézus gyakorlata mutat utat mai tanítványainak is, a fegyelmezés kérdésében is: legyen olyan a testvéri szóra nem hallgató, mint a „pogány vagy a vámszedő". Lehetetlen, hogy eszünkbe ne jusson, hogyan segített Jézus pogány asszonyon, vagy katonatiszten, aki bajban volt, és csak Jézus szeretete adhatta vissza az örömét. Vagy hogyan vett részt Jézus bűnös vámszedő asztaltársaságában, vagy hívta el tanítványának, mert csak így menthette meg a bűn szolgaságából. Szeretetszolgálatunk és bizonyságtételünk az egyetlen lehetséges magatartás Jézus akarata szerint. A szeretetszolgálat formája nemcsak a simogatás lehet, és a bizonyságtétel teljességébe sem csak az evangéliumhirdetés tartozik bele. De a cél mindenképpen az, hogy a bűnös visszatérjen a gyülekezetbe, hogy a pogányból és vámszedőből újra tanítvány legyen. — Az ilyen fajta fegyelmezés nem könnyű. Többek közt azért, mert az a vád érheti, hogy „bűnpártoló" és „igazságtalanul akarja menteni az egyház becsületét". Jézust is gyanúsították ezzel, de ő mindig lerázta magáról a farizeusok vádját, sőt visszafordította rájuk: „Aki közületek nem bűnös, az vesse rá az első követ..." A tiszta szándékú, mentő szolgálatra igen nagy szabadságot kaptunk mi is Jézustól.

Egészen világos tehát előttünk, hogy amikor „fegyelmezésről" van szó, akkor is „szolgálat" a feladatunk. Ezért hirdessük és éljük bátran — a mai ige biztatása alapján is — a Szentháromság ünnepe után való 22. vasárnap összefoglaló üzenetét: „Járjunk elhivatásunkhoz méltóan! — Megbocsátásban"

Bárány Gyula

REFORMÁCIÓ ÜNNEPE

2 Kor 4, 5—7

Kincsünk őrzése és továbbadása

Reformáció ünnepének homiletikuma

Reformáció ünnepe is Jézus ünnep. Nem csupán egyháztörténeti emlékezés alkalma, hanem Jézus Krisztus hirdetésének drága lehetősége, amikor az egyháztörténetben is tevékeny Urunkat prédikáljuk, aki tegnap, ma és mindörökké ugyanaz. Az egyháztörténet és így benne a reformáció ideje is — a nem-teológiai tényezőket komolyan véve is — a gyülekezetében aktív, élő, magát megbizonyító Jézus története: az Acta eseményeinek folytatása. Az ap-Csel.-ben olvassuk, Jézus különböző módon bizonyította, hogy él (Ap Csel 1,3) és tkp. Ő maga a gyülekezete, egyháza történetének alanya és mozgatója (Ap. Csel 2,47) Ezt az élő, aktív Urat ünnepeljük Reformáció napján.

Negatíve ez azt jelenti, hogy a reformáció „hősei" csak szolgálókként kerülhetnek elő, eszközökként, akiken „nincs sok csodálkozni való" — ahogyan Bonhoeffer találóan megjegyezte, de annál inkább van csodálkozni való Urunkon, aki esendő embereket használt fel, hogy munkáját végbevigye, csakúgy, mint az első keresztyének idején (az Acta sem glóriás szentek életleírása, hanem bűnbocsánatot nyert és újra meg újra bűnbocsánatból élő apostolok cselekedeteinek leírása). Akik merő kegyelemből élnek, azok lehetnek jó eszközök az egyházban. Szabad előadást tartani a reformátorokról — bárcsak minél többet tudnának róluk gyülekezeti tagjaink, fiataljaink és öregjeink egyaránt — de a szószékre sohasem kerülhetnek fel, mint „protestáns szentek". A reformáció egész mondanivalóját visszájára fordítanánk az ilyen fajta prédikációval.

Ha Jézust ünnepeljük Reformáció ünnepén, úgy nem feledhetjük, hogy a megdicsőült, Úrrá lett Krisztus nemcsak igent tud mondani egyházára, hanem panasza is van vagy lehet. Ez az Ő protestációja, amikor Ő protestál egyháza bűnei ellen, amint Jelkv. 2,4-ben olvassuk. Ezt a protestálást mindennél komolyabban kell venni az egyházban.

Reformáció ünnepe az egész egyház ünnepe, nem egy felekezeté csupán, legfeljebb nem ünneplik minden felekezetben. Az világos, hogy Luther az *egész egyház* tisztításával foglalkozott és nem új felekezet alakításával, mint ahogyan vállalta az egyháznak az ő ideje előtt eltelt 14 évszázadát is. Ma — egy ökumenikus korban — egyre komolyabban kell vennünk Luther ökumenikus jelentőségét, mint ahogyan tapasztaljuk is, hogy Luther személye időnkben gyakran nem elválasztó tényező, hanem kapcsolópont, találkozási pont is. Urunk reformátorunkat így használja fel ma is.

Reformáció ünnepén nem merülhetünk ki negatívumok felsorolásában, a középkori egyház bűneinek ostorozásában. Mindenképpen el kell érni a 20. századig. Ebben a században is nem a „contra", hanem a „pro jelleg" kell, hogy domináljon. Többek között ez azt is jelenti, hogy nem szabad nevetségessé válnunk a szószéken azzal, hogy pl. úgy beszélünk a római egyházról, mintha nem történt volna semmi a rómaiaknál az elmúlt négy és fél évszázadban, de különösen az utolsó másfél évtizedben. (Ki veheti komolyan, ha evangélikus lelkész ezen a napon még mindig arról dörög szószékén, hogy nálunk nincs leláncolt Biblia, mint a rómaiaknál, vagy latin nyelvű misézés, erkölcstelen pápaság, bűnbocsátó cédulákért árusított üdvösség? Így ma már nem szabad beszélni. Nemcsak híveink megtévesztése lenne, de kívülállók sem értik. Gondoljunk Illyés Gyula versére, amit a genfi reformátorok emlékműve előtt írt...) Nem jelenti ez azt, hogy mindent dicsőítünk, ami ma a római egyházban folyik, de többek között jelenti azt, hogy komolyan vesszük: a reformáció ereje és hatása nem maradt nyomtalan az akkori „ellenfél" táborában sem. Már a Tridentinum is tükrözi a reformáció hatását, a második Vaticanum még inkább. Amit Urunk cselekedett Lutheren keresztül, az alól nem vonhatták ki magukat még azok sem, akik nem fogadták el Luthert mindenestől.

Reformáció ünnepe, mint Krisztus ünnep lehet jó értelemben az önvizsgálat ünnepe, amikor saját portánkon söprünk és az öntudatosítás, öntudatosulás alkalma. Elevenné kell tenni a kérdést híveinkben: Miért is vagyok evangélikus? Miért vagyunk még evangélikusok? Ezt a kérdést az ökumené századában senki ki nem kerülheti egyházunkban. Reformáció ünnepe jó alkalom lehet a válaszadásra is.

Reformáció ünnepét a munkálkodó Lélek ünnepének is tarthatjuk: Pünkösd ősszel. A Lélek=Deus in actu. Vagy Pál szavaival az Úr a Lélek (3,17!). Krisztus Lelkének munkája sokrétű: „hívja, gyűjti, megvilá-

gosítja Isten népét" (Kis Káté), de többek között megőrzi és megújítja egyházát „Spritus Sanctus conservat et renovat ecclesiam" — így vallották őseink okosan, dialektikusan. A kettő egyszerre folyik: a *megőrző* és *megújító* munka. Engedni kell e kettős munkának ma is: hadd őrizze, ami igazi érték egyházunkban és hadd újítson, frissítsen, üdítsen ott, ahol valami bezápult, elavult, kiszáradt. „Szívünket, e kihamvadt oltárt hadd gyújtsa lángra ismét." Textusunk, mint alapige különösen alkalmas Krisztus Lelke e kettős munkája meghirdetésére, sőt hitem szerint arra is, hogy e munkát rajtunk keresztül ma is végezze Urunk.

Textusunk exegéziséhez

A *„mert"* kötőszóval kezdődő testusunk valósággal kényszerít arra, hogy figyeljünk az előző versekre, a teljes fejezetre, sőt a levél egész összefüggésére is. Itt az a Pál beszél, aki tudja: szolgálatban áll, irgalmasságot nyert, nem csügged el (nem fárad el, nem adja fel szolgálatát, nem válik rosszá, használhatatlanná — az eredeti kifejezés az első versben ezt jelenti!), hanem igyekszik megszentelt életben élni, vagyis a megigazulásnak konzekvenciáit levonni. Ez negatíve azt jelenti: nem jár hamisságban, ravaszságban, nem hamisítja, keveri Isten igéjét — pozitíve pedig, hogy az igazság nyílt hirdetésével jelentkezik, a világos evangéliummal jön. Öntudatos: tudatában van annak, hogy szolgálata még Mózes szolgálatánál is jelentősebb. Ami egykor lepellel volt eltakarva, az lelepleződött. Jézus Krisztusban elviselhető az „Istenközelség" (3,15—18). Jézus Krisztus Lelke átformál, istenképűségünk újra realizálódik, mint a teremtés hajnalán (3,18). Ez az új creatio teszi lehetővé, hogy textusunkban is miért történik utalás a teremtésre. A reformáció igazi értelme is ez lehet: több, mint emberi alakítás, formálás — recreatio. Isten világosságot teremtő szava valóban világosságot gyújt. Fény, ragyogás, Isten dicsősége, evangélium világossága szinte cserefogalmak textusunkban és textusunk környékén Pál szótárában. Aki elutasítja az evangéliumot, az a sötétséget vállalja és így elvész. Pál mondanivalója életre-halálra szóló fontos beszéd, nemcsak díszítés, dekoráció az emberi életet és örökéletet érintő szó. Ma már alig érezzük igazán éles és zsidó fülek számára botránkoztató voltát. De azt megtanulhatjuk, hogy az evangéliumhirdetés ilyen életbevágóan fontos szó.

Textusunk teologumenonok egész kincsestárát nyitja fel: Kérüsszomen, fósz lampszei, dokszé, thészauron (v. ö. 62. tétele az egyház igazi kincséről). Érdemes a latinszöveget is megnézni: illuminatio, thesaurus, in vasi kifejezések miatt is. Az előző versseikón thu theu, Isten ikonja, Ebenbild Gottes, the exact likeness of God gazdag asszociációkat teremthet.

Textusunkat követő versek is fontosak. Nem egyszerűen a kesergő, szomorú sorsáról panaszkodó apostol szavai, hanem éppen az ügyében biztos, Krisztus erejét megtapasztaló szolga személyes hitvallása, aki sorsát, életét így látja értelmesnek: „hogy a Jézus élete is láthatóvá legyen bennünk" — ezért nem csügged, nem fárad el, s nem adja fel szolgálatát. Értelmes, másokat gazdagító, életet munkáló, hasznos az. Ez a hit reális beszéde. Nem kendőzi el a nehézségeket, de nem fullad bele azokba, Krisztussal diadalmaskodik. Szenvedése sem öncélú „mártírkodás", hanem csak járulékos jelenség. A fontos, a döntő a szolgálat. Reformáció ünnepén, a reformáció eseményeinek értékelésénél is jelentős útmutatás lehet ez a mondanivaló is. Első a szolgálat!

Hazánkban ma megbecsülik a múlt kulturális örökségét, örülünk annak, hogy többek között műkincseinket is. Ezen belül egyházi műkincseinket is nagy felelősséggel, anyagi áldozattal őrzik, ápolják és restaurálják ha kell, hiszen ezek a kincsek is egész népünk értékei (Esztergomi Keresztyén Múzeum, Debreceni-, Sárospataki gyűjtemény stb.) Evangélikus egyházunk is megbecsüli és szakszerűen gondozza műkincseinket, az Evangélikus Múzeum fölállítása folyamatban van. Hetilapunkban beszámolót olvasunk rendszeresen műértékeinkről. Mindez jó, helyes és szükséges. Műkincseink őrzése közben nem feledhetjük, hogy egyházunk *igazi kincse az evangélium.* Textusunk erről a kincsről szól ennek őrzésére bíztat, továbbadására bátorít. Magyarországi Evangélikus Egyházunk a diakónia teológia alapállásából az evangéliumot úgy érti, mint ami jó hír Jézus Krisztusról az Úrról, aki nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem, hogy Ő szolgáljon és szolgálatával kijelölje helyünket, utunkat és erőt adjon szolgálatunk ellátásához.

Az evangélium őrzése és továbbadása bízatott ránk. Feladatunk tehát kettős:

1. *Igazi kincsünk őrzése.* Mint a szemünk fényére úgy kell vigyáznunk az evangéliumra. Bármi más nélkül meg lehet az egyház, csak evangélium nélkül nem. Erre a kincsre nem lehetünk büszkék, hiszen úgy kaptuk ajándékba, nem saját produktumunk, de nem is kell szégyelnünk, hiszen Isten hatalma van elrejtve benne. Nem is kell sóhajtoznunk saját méltatlanságunk miatt, hiszen ez a kincs mindig cserépedényben volt elrejtve, vagy mint illatos virág egyszerű vázában gyönyörködtetett.

Hogyan őrizzük ezt a kincset, amely világosságot és erőt egyaránt jelent? Mindig újra *hallgassuk* a hirdetett igét: a viva vox-ot nem pótolja semmi, a hit ma is hallásból van. Mindig újra *tanulmányozzuk a Szentírást,* hiszen ebben mint pólusban találjuk meg a betlehemi gyermeket. Mindig újra kutassuk őseink, hogyan értették az evangéliumot. Úgy hiszem, hogy a sok kérdést felkavart ügy: elfogadják-e a rk. testvéreink az ÁH-t 1980-ban, vagy sem számunkra ott érdekes: mennyire fogadjuk el mi őseink bizonyságtételét, miben tartjuk érvényesnek s miben kiegészítendőnek. *Teológiai képzésünk* is igazi kincsünk *szakszerű* őrzését célozza: hogy legyenek szakemberek, akik mint drága műkincset szakszerűen őrzik, gondozzák az igazi kincset is.

2. *Igazi kincsünk továbbadása.* Ez a mandátumunk Mk 16,15 szerint: „Menjetek el szerte e világba hirdessétek az evangéliumot minden teremtménynek". Lukács evangélista feladatunkat gyógyításban *és* szóbeli közlésben egyaránt látja, amikor Jézust így idézi: „Gyógyítsátok a betegeket *és* hirdessétek egész közel van Isten országa" Lk 10,9. Hitünk szerint egyházunknak nemcsak múltja, de jelene és jövője is van. A múlt megbecsülése még kevés, az evangélium úgy lesz hatásossá és nem muzeális értékké, ha ma és holnap továbbadjuk. Itt az érvényes, hogy a megosztott kincs nem lesz kevesebb, mint ahogyan a megosztott öröm is többszörös öröm. Ha merünk adni, nem leszünk szegényebbek. Az osztás néha szorzást jelent Isten számtanában.

Nem jótetszésünkre van bízva, mégcsak nem is észrevehető igényekre, hogy kötelesek vagyunk a mai és a holnapi nemzedéknek továbbadni az evangéliumot. Ezt feladatként kaptuk. Számunkra alkalmas és alkalmatlannak látszó időben egyaránt tovább kell adni. Abban a tudatban tehetjük, hogy ezzel nem teszünk rosszat kortársainknak sőt a legdrágábbat adhatjuk. Szülőkben, nagyszülőkben tapasztalat szerint gyakori a kérdés:

jót teszünk e gyermekeinkkel, unokáinkkal, ha átadjuk nekik az evangéliumot? Feltétlenül! Ezzel világosságot gyújthatunk bennük, amelyben az élet értelme és a halál helye éppúgy megvilágosodik, mint a munka értelme, életük szolgálat-jellege. Istenismeretet adunk. Nem tesszük ki őket sors, szerencse, vak végzet titokzatos hatalmainak, hanem a szerető Atya arcát ismertetjük meg, aki lényege szerint csupa szeretet. Rendkívüli erőt adunk át, hiszen nem tanítást, elméletet, hanem isteni energiát, dünaimiszt közvetítünk. Nem kell önmagunkat prádikálnunk, hiszen így előbb-utóbb csalódást okozunk, hanem az evangéliumot kell továbbadnunk, „hogy ezt a rendkívüli erőt Istennek és ne nekünk tulajdonítsák".

Ez lehet az idei reformáció ünneplésünk magunk helyét illetően biblikusan szerény, Isten evangéliumát tekintve Urunknak dicsőséget adó ünneplésünk mondanivalója.

Dr. Hafenscher Károly

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 23. VASÁRNAP

Jn 17, 11—19

Tanítványi élet — a világért

Jézus búcsúbeszédeinek csúcspontja és egész küldetésének sűrített eszszenciája az ún. „főpapi imádság". Noha a tizenhatodik század óta elterjedt és kedvelt ez a meghatározás és jelző, Jézus tanítványok előtt hallhatóan elmondott imádságával kapcsolatban, nem kellene manapság túl sokat emlegetni a „főpapi" jelleget. Az emberek mai szó- és fogalomtárában mélyebb figyelemre és nagyobb megbecsülésre számíthat ez az egyszerűbb meghatározás: Jézus imádkozik övéiért, nagyon őszintén, sok szeretettel és előrelátással, még imádságával is szolgálatot végezve övéiért. Ilyen módon nem kellene a ma már nehézkes „főpapi" szó jézusi értelmét magyarázgatnunk és megszabadulnánk egy, az idők során hozzátapadt képzet terhétől és csak Jézus szavaira koncentrálhatnánk.

Ne tévesszen meg minket az, amit a kilencedik versben olvasunk: „Én őértük könyörgök: nem a világért könyörgök, hanem azokért, akiket nekem adtál..." Itt, ezekben az imádságként mondott szavakban valóban a „benne hivőkért" könyörög, de a többiekért, a világért, az egész világért — életét készül odaadni. Amikor a benne hivőkért könyörög, akkor is közvetve a világért teszi ezt, hiszen ők folytatják majd azt a szolgálatot a világban, amelyet eddig Jézus maga végzett és ők az időben és földrajzilag sokkal messzebbre jutnak majd el, mint Uruk, akinek küldetése időben és helyileg rövidre és szűkre volt szabva. Nem lehet tehát erről az igéről valamilyen „belső körré", a hivők körére szabott igehirdetést mondani, éppen ellenkezőleg: az fordul meg Jézus kéréseinek meghallgatásán és megvalósulásán, hogy hogyan részesülhet a világ Krisztus szeretetében és szolgálatában?! Csendesen hozzátehetjük még azt is, hogy ha Jézus látta a jövőt, — és hogyan is gondolhatnánk, hogy ne látta volna — s ebben a jövőben minden az Ő nevével elkövetett visszaélést, hamisságot, embertelenséget, hatalmaskodást, szűkkeblűséget, gőgöt, önzést — vagyis mindazt, ami ellen Jézus egész földi életében harcolt —, akkor nem is olyan egyszerű annak eldöntése, hogy jövőbe tekintő imájában hol van a határvonal a „hivők" és a „világ" között?! Jézus beszámol az Atyának arról, hogy a neki adottakat egyetlen kivétellel megőrizte és ez

a kivétel is az írások beteljesedését szolgálta. Azóta nem ilyen kedvező a „statisztika", vagyis a magukat keresztyénnek nevezők és Jézus nevével élők igazi hitben és a hit következményeinek vállalásában való megmaradásának arányai. Mai igénk éppen ebben ad segítséget és tanítást. A belső cél a tanítványi élet belső feltételeinek és mások felé irányuló szolgalatának bemutatása.

1. *Hitben való megmaradás csak a hangzó és Szentlélek ereje által élő ige által lehetséges.* — Az „Atya neve által", a „nekik adott ige által", az „igazságnak bizonyuló ige" által tudta Jézus is megtartani övéit. Ez azóta is így igaz. Az Ige azonban nem úgy „örök" és „időtlen", hogy elég lenne idézgetni, egyiket a másikkal alátámasztani, hanem úgy, hogy hiszszük, Istennek mindig van új üzenete, minden napra, minden helyezetre, minden tusakodó keresésre való felelete. Való igaz, hogy az egyház (tanítványok) a világban élnek és fokozottan ki vannak téve kísértéseknek és veszélyeknek, de ezek a veszélyek elsősorban nem a világ részéről jelentkező üldöztetésben mutatkoznak, hanem abban, hogy elveszítik vagy eltorzítják az igét, nem értik meg Isten jó akaratát. „Őrizd meg őket a gonosztól" — ez vonatkozhat külső támadásokra is, de jól tudjuk tapasztalatból, hogy a „Gonosz" elsősorban belülről támad az első bűneset óta („Csakugyan azt mondta Isten... ?" Gen 3,1) és az a keresztyén, aki belső harcát megvívta már a gonosszal, nyugodt szívvel állhat nehéz helyzetek és kísértések elé külső környezetében!

Ehhez a megvívandó harchoz ad döntő segítséget a hangzó Ige, amely nem égből jövő szózat, hanem emberek tusakodásán és eget ostromló imádságán keresztül megszülető emberi bizonyságtétel, Szentlélek által a szívekben tovább mélyített termőerő. Igehirdetők közül ki ne tapasztalta volna, hogy készülése, talán küzdelmes és verejtékes készülése közben valami egészen más mondanivalót kapott Urától, mint amit előre elképzelt vagy elhatározott? Ki ne tapasztalta volna, hogy ha egy-egy igehelyről már sokszor prédikált is és előkeresi régebbi vázlatait, azok nem szólalnak meg, bármilyen korrektek is voltak annak idején, mert Isten újat akar modnani, mert életünk új igét kíván, mert a templomba aznap betérők életük egy új napján, talán soha-nem-volt döntések küszöbén jöttek oda. „A Te igéd igazság!" — ezt a csodálatos mondatot nagy felelősséggel idézhetjük csak, hiszen így önmagában még csak elmélet ez, de becsapnánk a világot és önmagunkat, ha nem keresnénk remegő izgalommal, hogy saját életünkben, közösségünkben, társadalmunkban, vagy a világ nagy kérdéseiben mi ez az igazság éppen most?! Megragadó módon fejezték ki hazánkba látogató afrikai keresztyének ezt, amikor a már felszabadult és független életet élők azokról a testvéreikről beszéltek, akik még teljes elnyomás és faji megkülönböztetés terhei alatt nyögnek: ők is afrikaiak, ők is a huszadik század negyedik negyedében élnek, ők is keresztyének, de az ige igazságát, lendítő és eligazító erejét nekik maguknak kell megtalálniuk és ez talán különbözni fog másutt élő testvéreik teológiai felismeréseitől.

Jézus ezt az élő, életformáló igét hagyta tanítványainak, nekünk, mai népének is. Megmaradni Övele csak ezáltal lehet.

2. *A tanítványi élet Krisztus-képviselet e világban.* — „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból", „ahogyan elküldtél engem, én is elküldtem őket a világba" — ezek egészen egyértelművé teszik feladatunkat és küldetésünket. Ez azonban a papi szolgálatnál is szélesebb és tágabb ölelésű program. Így is mondhatjuk: a pap sem több, mint bármely Krisztus nevében élő, küldetést teljesítő keresztyén ember. Ez a kifejezés: „Nem e világból valók" — nem azt jelenti, hogy bármiben különböznének a

többiektől, bármiféle előnyük, vagy kiváltságuk lehetne, csupán annyit jelentenek, hogy ezek az emberek tudják, hogy Istenhez tartoznak, e világban is úgy élnek, hogy tudják, e világot Isten alkotta, Ő tartja kezében, Ő viszi véghez terveit. Nem csak a világhoz tartoznak, nem csak az az igazság és tapasztalat, amit kézzel tapinthatóan megismernek, hanem hitük által Isten igazságát és szeretetének megtapasztalását is életük szerves részeként tartják nyilván. A Krisztus-képviselet azonban már azzal a következménnyel kell, hogy járjon, hogy teljes szolidaritást vállalnak a világgal, az emberrel, akár tudja, hogy Istenhez is tartozik, akár nem. A keresztyénségből semmi nem lett volna, ha Jézus és később a tanítványok csak azokat szerették volna és azokkal vállaltak volna közösséget, azokkal gyakorolták volna a szeretet cselekedeteit, akik velük egyetértettek vagy legalábbis szimpatizáltak. Jézus is, a tanítványok is válogatás nélkül mindenkihez teljes szeretettel közeledtek. Így kell az egyház népének élnie és szolgálnia ma is a világban. Aki inkább szeretne „kivétetni e világból" — az magát Krisztust tagadná meg! Ez a Krisztus-képviselet még egy kötelezéssel jár:

3. *A tanítványoknak egységre kell törekedniük.* — Maga Jézus kéri ezt Istentől: „hogy egyek legyenek, mint mi." Nem az egyformaság egysége ez. Soha nem létezett ilyen egység, a mi világunkban pedig teljességgel elképzelhetetlen. Az az érzület és felismerés teheti eggyé a keresztyéneket, hogy egyetlen Uruk van és ennek az Úrnak kívánnak élni, engedelmeskedni, akaratát keresve a maguk élethelyzetében, lelkiségében. A célnak és akarásnak ez az egysége sok görcsöt és ellenségeskedést szűntethet meg úgy keresztyének között, hogy közben saját kincseiket megőrzik, tőlük idegen gondolatokat nem fogadnak be, de amijük van és amit a hangzó Igéből folyamatosan kapnak, azzal hűségesen igyekeznek szolgálni az őket körülvevő világban. Ez a „becsületes" egységkeresés bizony nagy kincs lehet a ma keresztyénségében is!

4. *A tanítványi élet Krisztus örömében való osztozás.* — Krisztus örömről általában keveset beszélünk. Inkább szomorúságairól szoktunk beszélni, népe hitetlensége, tanítványai kishitűsége miatt vagy szenvedéseiről, amelyeket igazi emberi fájdalomérzettel, midnenkitől elhagyatva elszenved. Pedig ebben a bizonyságtevő imádságban Jézus világosan beszél örömről is, amit azért érez, mert küldetését betölthette, mert az Atya megengedte neki, hogy sok kudarc közepette kicsiny gyümölcsöket, neki adott és megőrzött embereket is láthasson maga körül. Milyen megszégyenítő és mégis felemelő érzés lehet számunkra is ez: mi vagyunk Jézus örömének oka, a mi sokszor bukdácsoló, de kegyelméhez visszatalálló életünk az Ő szolgálatának értelme! És ha Ő tud ennek örülni, menynyivel inkább örülhet az ő népe annak, hogy végezheti ezt a szép szolgálatot, annak, hogy Isten felhasználva munkánkat csodálatos áldást tud adni, erőtlen szavunkat hatóvá és termővé teszi, emberekért végzett szolgálatunkat érdemeinken felül megáldja és máris új utakra küld.

Jó lenne, ha egyszer ki tudnánk fejezni a szószéken a sok panasz és korholás mellett, hogy milyen öröm krisztusi embernek lenni. Őt szolgálni az emberek között!

Szirmai Zoltán

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 24. VASÁRNAP

Zs 16, 5—11

Osztályrészünk életben-halálban

Az alapigéről

Az egyházi esztendő eddigi rendje miatt legtöbbször kiesik ennek a vasárnapnak homiletikuma. Pedig lényeges üzenetet hordoz. Rávilágít a földi és eljövendő életünk megbonthatatlan kapcsolatára. Ebből a szempontból mérlegelve a textust, örömmel állapíthatjuk meg, hogy keresve sem találhatnánk alkalmasabb igét ennek az igazságnak megszólaltatására.

Nem könnyű a zsoltár műfaját meghatározni. Általában az engesztelési zsoltárok közé sorolják, de ehhez a szöveg vajmi kevés támpontot nyújt. Inkább hitvallásnak tekinthetjük, vagy még inkább hűségnyilatkozatnak Jahve mellett. A személyes hangvétel ellenére is a gyülekezet hite jut benne kifejezésre. Ezért ez a zsoltár arra is alkalmas, hogy rávilágítson az élő hit összefüggéseire. Istennek olyan fokú ismerete, mint amilyenről, amelyeket igazi emberi fájdalomérzettel, mindenkitől elhagyatva elten népének Istentől kapott közös kincse. Ez a gyülekezet közösségében elnyert hitbeli ismeret azonban csak akkor lesz megtartó erővé, ha személyes vallomástétellé válik. Ez a személyes vallomástétel pedig újra beletorkollik a gyülekezet életébe, erősítve és gazdagítva azt.

Gerhard von Rad ezt a zsoltárt azok közé az ószövetségi megnyilatkozások közé sorolja, amelyekben Izrael népe feleletet keres a sors kínzó kérdéseire: Miért nem jár együtt az Istenhez való hűség földi előnyökkel? Miért megy jól a gonoszok sora? — hallható a panasz nem egyszer a zsoltárokban. A sokféle lehetséges válasz közül meggyőződésem szerint a legszebbet és legigazabbat alapigénk adja meg: *Mindenkinél jobban jár az, akinek maga Isten jut osztályrészül.*

Érdemes felfigyelni mindarra, amit az „osztályrész" említése a zsoltárt éneklőben felidézhetett. A honfoglaló zsidó törzsek sorsvetés útján kaptak osztályrészt az ígéret földjéből. Ez az osztályrész lett létük alapja. Egyedül Lévi törzse nem kapott osztályrészt, mert Isten szolgálatára szenteltettek, és az Istennek szentelt javakból kellett megélniük. Több írásmagyarázó is lehetségesnek tartja, hogy a zsoltár írója ugyancsak ennek a törzsnek tagja volt, annál is inkább, mert a léviták voltak megbízva az istentiszteleti éneklés és muzsikálás szolgálatával. A szerző lévita származására vall a 4. vers utalása is az áldozat bemutatására, amelyben maga is részt vesz.

A zsoltáríró azonban nem reked meg az Isten szolgálatában állók megélhetési gondjainál. Nem azzal akarja a gátlástalanul harácsoló gonoszok boldogulását vagy egyszerűen a világiak jólétét sanda, irigy tekintettel szemlélőket észhez téríteni, hogy az Isten tenyeréből is meg lehet élni, hanem személyes bizonyságtétellel arról, hogy *milyen jó, semmivel fel nem érő sors Isten közelében és az ő szolgálatában élni.* Jézus szava jut eszünkbe: „Az én eledelem az, hogy teljesítsem annak akaratát, aki elküldött engem" (Jn 4,34). Ez az, ami osztályrészéül jut meg nem érdemelt ajándékként az egyetemes papság újszövetségi szempontja alapján nemcsak a főhivatású egyházi munkásoknak, hanem a gyülekezet minden szolgálatot vállaló tagjának is.

A zsoltár 10. ill. 8—11 versei írásbizonyítékként szerepelnek a húsvét

utáni apostoli bizonyságtételben (Csel 2, 25—28; 13,35). Jézus feltámasztására vonatkozó isteni ígéretet véltek felfedezni ezekben a sorokban. Az Írás elsődleges értelméhez ragaszkodó mai exegetikai felfogás a zsoltárnak ezt az értelmezését önkényesnek tekinti, mondván, hogy a szerző nem gondolt Jézusra, sőt nem gondolt a halálon túli életre sem, hiszen ez a távlat hiányzott az ótestamentumi hivő hitéből, csupán Istennek halálveszélyből kimentő hatalmáról tesz tanúságot. G. von Raddal együtt azonban bátran megkérdőjelezhetjük azt a szinte dogmává merevedett véleményt, hogy az ótestamentumi kegyes csak a sírig számíthatott Istenére. Ennek a zsoltárnak is a lényeges mondanivalója sikkad el, ha figyelmen kívül hagyjuk, mint perel az elmúlással. Mert éppen ez a belső logikája: *Bizton nézek síromnak elébe, hiszen ott is az lesz osztályrészem, akinek jósága és ereje hordozott életem során.*

De erre az útra tanácsol másutt is a Szentírás: Isten felől közelíts a halálhoz. Itt tűnik ki, hogy az apostolok mégsem hivatkoztak alaptalanul erre a zsoltárra. Igaz, nem ragaszkodtak a szöveg történeti értelméhez. De ők nem is a zsoltárírót, hanem *Istent magát akarták interpretálni.* Azt az Istent, akinek az életadó szeretetéből a zsoltáríró is felismert valamit, de amely Jézus feltámasztásában lett teljesen nyilvánvalóvá. Az apostolok látszólag önkényes igehasználata egyúttal ébresszen rá bennünket az igehirdető tulajdonképpeni feladatára.

Ez a zsoltár is a héber versforma, a gondolatpárhuzam szabálya szerint íródott. Előfordulhat, hogy ezek a párhuzamok erőszakoltak, csupán a versforma kedvéért valók. Itt azonban magából a mondanivalóból adódnak. Isten cselekvő szeretetének egyes megnyilvánulásaira rímel az, amit mindez a zsoltáríróból kivált. *De hát nem éppen ez a kölcsönös kapcsolat, ez az egymás felé áradó szeretet az, ami felbecsülhetetlen osztályrésze a hivő embernek?!*

A vasárnap jellegének megfelelően ez a zsoltárrészlet az Istennel való élő és eleven, Jézus Krisztus által létrejött kapcsolat nagy ajándékára hívja fel figyelmünket. Ez az egyetlen kapcsolat, amely a halálban is megőrizhet az örök életre.

Az igehirdetéshez

a) *Öröm Istenhez tartozni.* Jól emlékezem egy évtizeddel ezelőtt elhangzott keserű kijelentésre: „Ha tudtam volna, hogy ennyi problémát jelent keresztyénnek lenni, nem adtam volna rá a fejem." Valóban sokszor megkísért minket is az a gondolat, mint egykor Jeremiást is, hogy Istenhez tartozni elviselhetetlen terhet jelent, olyan igát, amit szívesen lerakna az ember. Vajon nem emiatt hárítjuk el magunktól a szolgálat alkalmait mondván, hogy az is éppen elég, ami eddig reám hárult? Döbbentsen rá az ige bennünket arra, hogy ez *a terhek alatt kifulladó élet nem természetes az Istennel kapcsolatban élő ember számára.* Az Istennel való közösség öröm és lendítő erő. Ha nem így van, akkor rosszul ismerjük Istent, baj van a hitünkkel.

Természetesen hazugság volna azt állítani, hogy az Istennel való közösség sima és problémamentes ügy a mi számunkra. Hogy mennyire nem az, bizonyítja a kereszt konfliktusa. Hogy Isten együtt lehessen velünk, Krisztusban magára kellett vennie bűneink súlyát. Amikor Istennel kapcsolatba kerülünk, akkor a bűnünk bűnné válik. *Felismerni és megbánni bűneinket valóban kemény és nehéz feladat egy életen keresztül.* Ezenkívül Istennel közösségben lenni csak úgy lehet, hogy hozzá hasonlóan mi is vállajuk mások terheit. Jézus azt mondta: „Aki egy ilyet

a kisgyermekek közül befogad, engem fogad be" (Mk 9,37). *Tehát azok tudnak egyek lenni vele, akik egyek vele a másokért élő szeretetben is.* Ennek érdekében megvívni önző énünkkel a harcot szintén terhes feladat. Mégis, mindennek ellenére, öröm Istennel közösségbe kerülni. Olyan osztályrész, amelyet nem adhatunk cserébe semmiért.

b) *Maga Isten a mi osztályrészünk.* Még az igehallgatók között is nagyon sok kisigényű ember van. Valamit, gyógyulást, megoldást, vigasztalást várnak Istentől, holott Isten ennél sokkal többet, önmagát kívánja nekünk ajándékozni. A kicsiny csecsemőnek sem ételre, italra, tisztába tevésre van elsősorban szüksége, hanem magára az édesanyára. „Őreá nézve teremtettünk" — olvassuk a Kolosséi-levélben, és ezért nélküle hiányzik a legfontosabb az életünkből. Nem a kigondolt Isten, akit mi teremtünk magunknak, hanem *az az Isten, aki tőlünk függetlenül is van, és aki elindult felénk Jézus Krisztusban, hogy megkeressen minket elveszett, hitetlen állapotunkban.* Csak így, a személyes és élő Istennel való találkozásban csillapul Isten utáni szomjúságunk.

De jó annak, aki Istenre talált, azért is, mert Benne igazi mesterére akadt. Az Istennel való közösség nemcsak biztonságot adó menedékhely, hanem *műhely is, amelyben más emberré formálódunk.* Igéjével tanácsol, sőt úgy átitatja vele bensőnket, hgoy képessé válunk akaratának önálló felismerésére. Nem simítja el előttünk minden esetben az utat, de alkalmassá tesz az akadályok leküzdésére. Az ő kezéből véve még a terheknek is lehet örülni, mert formálódásunk eszközeivé válnak. Az Istennel való kapcsolat formáló erejéről és áldásáról tanúskodhatunk mi, a szocializmusban élő keresztyének, akikkel Isten oly sok tanácstalanság és zavar után a szolgálat útjában „megismertette az élet útját" (11. v.)

c) *Ezt az osztályrészünket a halál sem veheti el.* Ki az közülünk, akinek mindabban osztályrésze lehetett, ami után szíve vágyódott? De eljön a pillanat, amikor arról is le kell mondanunk, amit elértünk. A zsoltáríró a teste sorsáért aggódik, mert számára — és ebben mi, mai emberek hasonlóképpen gondolkodunk — a test nélküli lét elképzelhetetlen. De a sír mérhetetlen magányára is azzal a meggyőződéssel tekint, hogy *Isten, aki osztályrésze volt az életben, az marad a halálban is.* Nem a fizikai lehetőségeket mérlegeli, hanem Istennek a vele való kapcsolatban megismert szeretetére apellál. Ha lehetetlennek is tűnik túlélni a halált, még nagyobb lehetetlenség feltételezni, hogy Isten megtagadja önmagát, Jézus Krisztusban kijelentett, örök életre elhívó akaratát. És annak, akinek Isten osztályrészül jutott az életben, ennyi is megbízható fogódzót jelent.

Dr. Cserháti Sándor

Az Evangélikus Sajtóosztály Iratterjesztésében kaphatók

Biblia	105,— Ft
Biblia (új fordítás)	180,— Ft
Énekeskönyv (nagyalakú)	75,— Ft
Agenda	128,— Ft
Anyakönyvi kivonatok	50,— Ft
Kis Káté	3,— Ft
Konfirmációi Káté	10,— Ft
Anyakönyvi ívek	3,20 Ft
Konfirmációi emléklap	2,— Ft
Emléklapok	3,— Ft
Karner: Isten, világ, felebarát	4,— Ft
Káldy: Bevezetés az Újszövetségbe	30,— Ft
Hitvallási iratok I.	45,— Ft
Hitvallási iratok II.	45,— Ft
Groó: Az élet kenyere	5,— Ft
Karner: Testté lett Ige	45,— Ft
Úrvacsorai ostya	4,50 Ft
Ottlyk: Istenszeretet — emberszeretet	17,50 Ft
Ottlyk: Hűség Istenhez és népünkhöz egyházunk történetében	82,— Ft
Nagy: Egyház a mai világban	85,— Ft
A reformáció öröksége és kötelezése	22,— Ft
Pálfy: Jeremiás II.	62,— Ft
Káldy: Új úton	135,— Ft
Koráliskola II.	50,— Ft
Hitünk-életünk (szórványhittankönyv)	16,— Ft
Csizmazia: Igaz emberségért	32,— Ft
Hafenscher—Selmeczi—Vámos: Az ember védelmében	30,— Ft
Ottlyk: Az evangélikus egyház útja a szocializmusban	80,— Ft
Dóka: Márk evangéliuma	127,— Ft
Koren: Körkép	40,— Ft
Rédey: Az elfelejtett ember	33,— Ft